

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Carolina Pino

**ELUAEGSE VANGISTUSE KOHALDAMINE JA SELLEST
VABASTAMINE EESTI KOHTUPRAKTIKA JÄRGI**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Anneli Soo

Tartu
2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ELUAEGNE VANGISTUS	6
1.1. Eluaegsest vangistusest üldiselt	6
1.2. Eluaegne vangistus ja karistusteooriad	11
1.3. Eesti kohtupraktika eluaegse vangistuse kohaldamisel	14
1.3.1. Kriminaalkodeksi aegne praktika	15
1.3.1.1. Üldandmed	15
1.3.1.2. Kohtu põhjendused karistuse mõistmisel	18
1.3.2. Karistusseadustiku aegne praktika	27
1.3.2.1. Üldandmed	27
1.3.2.2. Kohtu põhjendused eluaegse vangistuse mõistmisel	31
1.3.3. Kokkuvõte Eesti kohtupraktikast	40
2. ELUAEGSEST VANGISTUSEST VABASTAMINE	44
2.1. Eluaegsest vangistusest vabastamise vormid	44
2.2. Eesti kohtupraktika vabastamisel	51
2.2.1. Tingimisi vabastamine	51
2.2.2. Tingimisi vabastamata jätmine	59
2.2.3. Armuandmine	62
2.2.4. Kokkuvõte Eesti kohtupraktikast	63
KOKKUVÕTE	68
LIFE IMPRISONMENT AND RELEASE ON PAROLE ACCORDING TO ESTONIAN COURT PRACTICE	73
LÜHENDID	78
KASUTATUD ALLIKAD	79
Kasutatud kirjandus	79
Eesti kohtupraktika	80
Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	84
Kasutatud õigusaktid	84
Muud allikad	84

SISSEJUHATUS

Aastatel 2021 ja 2022 registreeriti Eestis kokku 54 tapmist ja mõrva koos katsetega.¹ Kuigi tapmiste ja mõrvade arv on aastatega vähenenud (aastal 2020 registreeriti kokku 50 tapmist ja mõrva), siis arvestades seda, et elu on kõrgeim õigushüve, on see arv siiski kõrge. 2023. aasta esimese nädala jooksul tuvastati juba kaks toime pandud tapmist, kusjuures üks kahtlustatav on ka varem tapmise eest karistatud. Magistritöö autor leiab, et Eesti ühiskonnas ja meedias on levinud seisukoht, mille kohaselt tapmiste eest mõistetud karistused on liiga leebed ning kinnipeatavate vabastamine toimub liiga kergekäeliselt. Ühiskond nõuab tihti tapmiste eest eluaegset vangistust. Eesti kehtivatest õigusaktidest tuleneb, et teatud kuritegude eest võib eluaegse vangistuse mõista, aga samas ei ole ühtki sätet, mis ütleks, millisel juhul tuleb eluaegne vangistus mõista. Seetõttu tuleb need põhjendused leida kohtupraktikast.

Eluaegne vangistus on raskeim karistuse liik riikides, kus surmanuhtlus on kaotatud.² Eestis saab eluaegset vangistust mõista alates 1997. aastast, enne seda oli alternatiivina kasutusel surmanuhtlus. Isikud, kes kannavad eluaegset vangistust Eestis, jagunevadki kaheks: isikud, kellele mõistetud surmanuhtlus on asendatud eluaegse vangistusega ning isikud, kellele on eluaegne vangistus mõistetud pärast surmanuhtluse kaotamist Eestis.³ Eesti Vabariigis on eluaegne vangistus mõistetud (või surmanuhtlus sellega asendatud) 48 isikule, neist kuuele viimase 10 aasta jooksul. Isikud, kellele on eluaegne vangistus mõistetud, on üldjuhul toime pannud väga jõhkrad kuriteod ning nad on ühiskonnale ohtlikud olnud. Sellest tulenevalt võib tekkida kahtlus, kas selliseid isikuid peaks kunagi üldse vabastama. Viimastel aastatel on aga paljudel eluaegsetel vangidel tekkinud ennetähtaegse vabanemise võimalus - vabanenud on neli eluaegset vangi. Eesti õiguse kohaselt on alates 2019. aastast eluaegsetel vangidel võimalik vabaneda ennetähtaegselt 25 vangistusaasta järel - varasemalt oli see 30 aastat. Võrreldes aga muude Euroopa riikidega, siis see number on ikka veel kõrge. Seega on käesoleva magistritöö eesmärgiks analüüsida Eesti kohtupraktikat eluaegse vangistuse kohaldamisel ja sellest tingimisi vabastamisel.

---

¹Kuritegevus Eestis 2022. Tapmised ja mõrvad. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/tapmised-ja-morvad/> (27.02.2023).

²A policy briefing on life imprisonment. University of Nottingham, Penal Reform International 2018, lk 1. Arvutivõrgus: https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2018/04/PRI_Life-Imprisonment-Briefing.pdf (29.01.2023).

³Eluaegsete kinnipeatavate ennetähtaegne vabastamine. Justiitsministeerium. Tallinn 2010, lk 5. Arvutivõrgus: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/eluaegsete_ulevaade.pdf (20.04.2023).

Magistritöö uurimisküsimuseks on, kuidas kohtud eluaegse vangistuse kohaldamist ja sellest vabastamist põhjendavad. Uurimisküsimusele vastamiseks analüüsib töö autor kehtivat õigust, õigusosalast kirjandust ja kohtupraktikat. Magistritöö autor kasutab uurimust, mille viib läbi Eesti kohtute jõustunud kohtulahendite põhjal. Eesmärgiks on analüüsida kogu taasiseseisvunud Eesti kohtupraktikat, st alates 1991. aastast. Kuivõrd Riigi Teatajas on leitavad kohtuotsused, mis on avaldatud üldjuhul peale 2006. aastat, siis varasemate otsuste saamiseks pöördus töö autor kohtute ja Rahvusarhiivi poole. Tartu Maakohus võimaldas töö autoril tutvuda kolme ning Harju Maakohus kuue eluaegse vangiga otsusega. Töö autoril võimaldati teha otsustest märkmeid, kuid otsuseid autor enda kätte ei saanud. Rahvusarhiivist sai töö autor 15 isiku otsused - need saadeti digitaalselt ning autoril oli neile juurdepääs kuni 01.03.2023. Kõikides analüüsitavates lahendites on süüdistatavale mõistetud karistuseks eluaegne vangistus või surmanuhtlus, mis hiljem on asendatud eluaegse vangistusega. Töö autor pöörab lahendites tähelepanu sellele, milliste argumentidega kohus põhjendab karistuse mõistmist. Eluaegsest vangistusest ennetähtaegselt vabastamise taotlused on leitavad Riigi Teatajast. Nende lahendite puhul pöörab töö autor tähelepanu, millistel põhjendustel on ja millistel ei ole ennetähtaegse vabastamise taotlused rahuldatud. Kokku analüüsis töö autor 60 eluaegse vangistuse kohaldamise otsust ja 36 eluaegsest vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamise taotlust.

Lähtuvalt magistritöö eesmärgist jaguneb töö kaheks peatükiks. Esimeses peatükis otsib töö autor vastust uurimisküsimuse esimesele poolele: kuidas kohtud põhjendavad eluaegse vangistuse kohaldamist. Selleks on autor peatüki jaganud kolmeks - esimeses kahes avab töö autor eluaegse vangistuse mõistet ja tekkimist, käsitleb eluaegse vangistuse õiguslikku regulatsiooni, piiranguid, mõju, seoseid karistusteooriaga ning üldist karistuse kohaldamise praktikast. Seejärel analüüsib autor Eesti kohtupraktikat eluaegse vangistuse kohaldamisel - kõigepealt käsitleb kriminaalkoodeksi (edaspidi KrK) aegset praktikast ning seejärel karistusseadustiku (edaspidi KarS) aegset praktikast. Mõlema puhul toob autor esmalt välja vangide karakteristikud (vanus, mitu tapmist, millal karistus mõistetud, milline oli kvalifikatsioon jms) ning seejärel analüüsib kohtute põhjendusi surmanuhtluse/eluaegse vangistuse kohaldamisel. Viimaks toob töö autor välja kokkuvõtavad järeldused KrK ja KarS aegse praktika kohta.

Teises peatükis käsitleb autor eluaegsest vangistusest vabastamise võimalusi, et vastata uurimisküsimuse teisele poolele: kuidas kohtud eluaegsest vangistusest vabastamist

põhjendavad. Teise peatüki esimene alapeatükk on ülevaatlik peatükk, kus nähtub, mil viisil saab üldse eluaegsest vangistusest vabaneda. Töö autor analüüsib eluaegsest vangistusest vabastamise vorme - nii tingimisi vabastamist kui ka armuandmist. Teise peatüki teises alapeatükis käsitleb autor Eesti kohtupraktikat eluaegsest vangistusest vabastamisel - kõigepealt analüüsib töö autor kohtute põhjendusi tingimisi vabastamisel ja vabastamata jätmisel, seejärel toob autor välja armuandmise praktika ning lõpetuseks teeb töö autor kokkuvõtte Eesti kohtupraktikast.

Töö autorile teadaolevalt on eluaegsest vangistusest varasemalt kirjutatud kaks magistritööd. 2017. aastal kirjutati magistritöö eluaegsest vangistusest Euroopa Inimõiguste kohtupraktika valguses⁴ ning 2018. aastal kirjutatud töö keskendus eluaegsete kinnipeetavate kaebustele Eesti Riigikohtu lahendites.⁵ Eelnevalt kirjutatud tööd käsitlevad küll eluaegse vangistuse mõistmise teoreetilist poolt, kuid vastavat Eesti kohtupraktikat analüüsitud ei ole. Käesolev magistritöö keskendub aga just Eesti kohtupraktikale seoses eluaegse vangistuse kohaldamise ja sellest vabastamisega.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad: armuandmine, eluaegne vangistus, karistus, ennetähtaegne vabastamine.

---

⁴Raudsepp, S. Eluaegne vangistus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika valguses. Magistritöö. Juhendaja Julia Laffranque. Tartu: Tartu Ülikool 2017.

⁵Nurk, M. Eluaegsete kinnipeetavate kaebused Eesti Riigikohtu lahendites ajavahemikul 2010-2017: kas monoloog või dialoog? Magistritöö. Juhendaja Silvia Kaugia. Tartu: Tartu Ülikool 2018.

1. ELUAEGNE VANGISTUS

1.1. Eluaegsest vangistusest üldiselt

Eluaegne vangistus on karistus, mille puhul kuriteo toime pannud isik jääb kogu oma ülejäänud elu veetma vangis või määramata ajaks kuni armuandmiseni, tingimisi vabastamiseni või muul viisil tähtajaliseks muutmiseni. Eluaegne vangistus leiab tihti avalikkuse poolehoidu, kuna sellega demonstreeritakse karmi õiguskorda.⁶ Eluaegse vangistuse mõiste võeti paljudes Euroopa Nõukogu liikmesriikides kasutusele 1990. aastatel, aga samas ei ole eluaegse vangistuse regulatsiooni kõikides riikides.⁷ Esimene riik, mis kaotas enda regulatsioonist eluaegse vangistuse, oli Portugal. Eluaegset vangistust ei eksisteeri näiteks ka Norras, Sloveenias ja San Marinos. Hispaanias kaotati eluaegne vangistus 1928. aastal, kuid ennistati 2015. aastal ning konstitutsioonikohus kinnitas selle 2021. aastal.⁸ Mõistel “eluaegne vangistus” on aga erinevates riikides erinev tähendus, sõltuvalt sellest, kui kaua kinnipeetav tegelikult peab vangistuses olema. Teatud riikides tähendab see seda, et kinnipeetaval ei ole vabanemise võimalust ja ta peab terve ülejäänud elu vanglas veetma. Teiste riikide seadused võimaldavad aga kinnipeetaval pärast teatud aastaid vangistust sõltuvalt asjaoludest ka vabaneda.⁹ Praktikas on eluaegse vangistuse kohaldamine ilma võimaluseta vabaneda siiski erandlik, eriti Euroopa riikides, kuivõrd seda ei toeta ka EIKi praktika. Ennetähtaegselt vabanemist käsitleb töö autor magistritöö teises peatükis.

Läbi ajaloo on eluaegne vanglakaristus olnud lahutamatult seotud surmanuhtlusega ja sellest on järk-järgult saanud surmanuhtlusele alternatiivne karistus kõige raskemate kuritegude eest.¹⁰ Surmanuhtlus on olnud kõrgeim karistusmäär, mille puhul toimub süüdimõistetu surmamine jõustunud kohtuotsuse alusel.¹¹ Surmanuhtluse asendamise esialgne eesmärk ei olnud siiski süüdimõistetu olukorra leevendamine. Vastupidi, keskaegne vaade, mis püsis mitmeid sajandeid, oli see, et kurjategijad nägid eluaegset vangistust koos raske töö ja

---

⁶Life Imprisonment. United Nations Office at Vienna Crime Prevention and Criminal Justice Branch 1994. Arvutivõrgus: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/06/UNODC-1994-Lifers.pdf>, lk 4 punkt 13 (29.01.2023).

⁷Situation of life-sentenced prisoners. Council of Europe 2016, p 69. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/16806cc447> (29.01.2023).

⁸Justiitsministeerium (viide 3).

⁹University of Nottingham (viide 2), lk 1.

¹⁰Council of Europe (viide 7), p 69.

¹¹Kronenwetter, M. Capital Punishment: A Reference Handbook, Second Edition. ABC-CLIO 2001, lk 21.

üksikvangistusega surmanuhtluse halvema alternatiivina.¹² Surmanuhtlust kohaldatakse tänapäeval veel näiteks USAs, Hiinas, Jaapanis ja Iraanis. Euroopa riikides on surmanuhtlus kasutusel veel ainult Valgevenes.¹³ Eestis säilis surmanuhtlus õigusaktides kuni 1998. aastani, kuid pärast 1991. aastat surmanuhtlust enam täide ei viidud. 1998. aasta augusti lõpuks oli Eestis mõistetud surmanuhtlus kahekümnele inimesele, kellest kahele, O.P ja M.T andis president Lennart Meri 1993. aastal armu. Hiljem asendati kahel juhul surmanuhtlus viieteistkümne aastase ja ülejäänute puhul eluaegse vanglakaristusega.¹⁴

Rahvusvahelisest kirjandusest tuleneb, et eluaegset vangistust saab mõista kolmel juhul. Esiteks süüteod, millega kaasneb kohustuslik eluaegne vangistus - teatud riikides, kus surmanuhtlus on kaotatud, mõistetakse mõrva eest automaatselt eluaegne vanglakaristus, näiteks Soomes. Teiseks on eluaegsed karistused, mis mõistetakse õigusasutuste äranägemisel süütegude eest, mis ei too automaatselt kaasa eluaegset vangistust. Näiteks võib enamikes Euroopa riikides mõrva eest karistada eluaegse vangistusega, aga see ei ole kohustuslik karistus - võimalik on mõista ka tähtajaline karistus. Otsus on jäetud kohtule, kes mõistab karistuse iga juhtumi individuaalsete asjaolude põhjal. Kolmandaks on eluaegne vangistus, mis mõistetakse siis, kui surmanuhtluse otsust on muudetud.¹⁵ Üldiselt isikud, kellele mõistetakse eluaegne vangistus, on toime pannud väga rasked kuriteod. Eluaegset vangistust ei kohaldata aga ainult mõrva kuritegude eest, vaid näiteks mõnes jurisdiktsioonis karistatakse eluaegse vangistusega ka relvadega kaubitsemise või relvade omamise ja suures koguses ebaseaduslike uimastite omamise eest, samuti riigireetmise, raskete pettuste ja finantskuritegude puhul.¹⁶

Eestis saab eluaegset vangistust mõista alates 1997. aastast, enne seda oli raskeim karistusmäär surmanuhtlus ning maksimaalne vabadusekaotus 15 aastat. Eesti kehtivas regulatsioonis on kaks vabadusekaotuse põhiliiki: vangistus ja arest. Vangistusel on samuti kaks liiki: tähtajaline ja eluaegne. Karistusseadustiku¹⁷ § 45 lõikest 1 tuleneb, et kohus võib kuriteo eest mõista kolmekümnepäevase kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistuse.

---

¹²Council of Europe (viide 7), p 69.

¹³Belarus: New death penalty law is the ultimate attack on human rights. 19.05.2022. Arvutivõrgus: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/05/belarus-new-death-penalty-law-is-the-ultimate-attack-on-human-rights/> (29.01.2023).

¹⁴Üprus, A. Eluaegne vangistus. MTÜ Balti Kriminaalpreventsiooni ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituut 2013, lk 16.

¹⁵United Nations Office (viide 6), lk 2 punkt 7.

¹⁶*Ibid*, lk 2 punkt 9.

¹⁷Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 06.08.2022, 27.

Eluaegset vangistust saab KarS § 4 lg 2 kohaselt mõista esimese astme kuriteo eest. Tulenevalt KarS § 64 lg-st 4 on eluaegne vangistus karistuse liik, mis liitkaristuse mõistmisel teiste põhikaristusega ei kumuleeru - kui isik tunnistatakse süüdi mitmes kuriteos ja ühe eest mõistetakse eluaegne vangistus, siis liitkaristusena mõistetakse ainult eluaegne vangistus.¹⁸ KarS § 81 lg-s 2 on sätestatud, et kuritegu, mille eest on ette nähtud eluaegne vangistus, ei aegu. Samuti tulenevalt KarS § 82 lg-st 3 ei aegu süüdimõistva kohtuotsuse täitmine, kui karistuseks on mõistatud eluaegne vangistus. Karistusseadustikust tuleneb veel ka eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamise kord, kuid seda käsitleb töö autor täpsemalt magistritöö teises peatükis.

Kriminaalkodeksi¹⁹ viimase redaktsiooni kohaselt sai eluaegse vangistuse mõista kuue kuriteo eest - inimsusevastane kuritegu (KrK § 61¹), terrorism (KrK 64¹), terroristlik akt välisriigi esindaja vastu (KrK 65), tahtlik tapmine raskendavil asjaoludel (KrK 101), vara tahtlik hävitamine või rikkumine (KrK 144) ja vägivald politseiametniku või politseiametnikuga võrdsustatud isiku suhtes (KrK 184²).

Karistusseadustiku alusel saab mõista eluaegse vangistuse järgmistel juhtudel: §-d 89, 90, 91, 95, 96, 97 lg 2, 99 lg 2, 101 lg 2, 102 lg 2, 112 lg 2, 114, 141 lg 2¹, 141¹ lg 3, 184, 185 lg 3, 231, 232, 234¹, 235, 237, 237¹, 244 lg 2, 246 lg 2 ning 405 lg 3.²⁰ Võrreldes KrK ja KarS-i, siis KarS-s on tunduvalt rohkem süütegusid, mille eest saab mõista eluaegse vangistuse.

Eluaegsete kinnipeetavate kinnipidamistingimused ei erine põhiosas teiste vangistusega karistatud isikute kinnipidamisest. Vangistusseadusest²¹ (edaspidi VangS) tuleneb eluaegsete kinnipeetavate suhtes kaks olulist erisust. Esiteks tuleneb VangS § 20 lg-st 2, et eluaegset vangistust kandva kinnipeetava võib paigutada avavanglasse, kui ta on karistusajast

---

¹⁸Sootak, J., Pikamäe, P. KarS § 45/8. Karistusseadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2021.

¹⁹Kriminaalkodeks. - RT 1992, 20, 288.

²⁰KarS § 89 - inimsusvastane kuritegu; § 90 - genotsiid; § 91 - agressioonikuritegu; § 95 - tsiviilelanikkonna vastu suunatud sõjategevus; § 96 - sõjapidamisvahendite ebaseaduslik kasutamine tsiviilelanike vastu; § 97 lg 2 - tsiviilelanikuvastane rünne; § 99 lg 2 - kinnipeetud isiku vastane rünne; § 101 lg 2 - võitlusvõimetu võitleja ründamine; § 102 lg 2 - kaitstud isiku vastane rünne; § 112 lg 2 - lennuohutusvastane rünne; § 114 - mõrv; § 141 lg 2¹ - vägistamine; § 141¹ lg 3 - tahtevastane sugulise iseloomuga tegu; § 184 - narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine; § 185 lg 3 - narkootilise ja psühhotroopse aine edasiandmine nooremale kui kaheksateistaastasele isikule; § 231 - Eesti Vabariigi vastu suunatud vägivaldne tegevus; § 232 - riigireetmine; § 234¹ - Eesti Vabariigi vastase sõja või okupatsiooni toetamine; § 235 - Eesti Vabariigi põhiseadusliku korra vastane ühendus; § 237 - terroristkuritegu; § 237¹ - terroristlik ühendus; § 244 lg 2 - rünne kõrgema riigiametniku elule ja tervisele; § 246 lg 2 - rünne rahvusvaheliselt kaitstud isiku elule ja tervisele; § 405 lg 3 - plahvatuse tekitamine.

²¹Vangistusseadus. - RT I 2000, 58, 376 ... RT I, 06.08.2022, 23.

ära kandnud vähemalt 23 aastat. Kinnipeetaval aga puudub subjektiivne õigus nõuda enda ümberpaigutamist avavanglasse.²² Teiseks lähtuvalt VangS § 32 lg-st 6 ei anta eluaegset vangistust kinnises vanglas kandvale kinnipeetavale lühiajalise väljasõidu luba. Lisaks sätestab vangla sisekorraeeskirja²³ § 96⁵ lg 1 p 6, et vanglal on õigus keelata eluaegset vanglakaristust kandval isikul väljaspool vanglat töötamise.

Eluaegse vangistuse kohaldamisel on vanuseline piirang. Enamik Euroopa riike ei kohalda eluaegset vangistust alaealiste suhtes. Lapse õiguste konventsiooni²⁴ artikli 37 punktis a on sätestatud, et alla 18 aastasele kuriteo toime pannud isikule ei kohaldata surmanuhtlust ega eluaegset vanglakaristust ilma vabanemisvõimaluseta. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on asjas *Khamtokhu ja Aksenchik vs. Venemaa*²⁵ leidnud, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi EIÕK) lepinguosalisel on jõudnud konsensusele, et alla 18-aastastele isikutele eluaegset vangistust ei mõisteta. Eluaegse vangistuse kohaldamise keeld alaealiste suhtes on kehtestatud ka Eesti regulatsioonis. KarS § 45 lg-st 2 tuleneb, et tähtajalist vangistust üle kümne aasta ega eluaegset vangistust ei või mõista kuriteo toimepanemise ajal nooremale kui kaheksateistaastasele isikule. Vangistuse kohaldamist alaealisele tuleb väga hoolikalt kaaluda, kuna alaealised ei ole isiksusena veel välja kujunenud ning nende meelestatus õiguskorra suhtes on täiskasvanute omast erinev. Sageli on alaealise õigusvastase käitumise ajendiks enesekehtestamise soov grupis, tähelepanuvajadus või julguseproov. Kuivõrd alaealised on tunduvalt kergemini mõjutatavad, siis pole tihti vangistus nende õiguskulekale käitumisele vajalik ning karistuse eesmärke on võimalik saavutada ka kergemaliigiliste karistustega.²⁶ Sellest tulenevalt on väga oluline alaealise vangistusega karistamist põhistada, võttes karistuse eesmärkide seas arvesse võimalusi mõjutada alaealist edaspidiselt õiguskulekusele.²⁷

Oluline on kaaluda ka eluaegse vangistuse potentsiaalseid kahjulikke mõjusid, et mõista kõiki karistuspoliitika tagajärgi selles valdkonnas. Kuigi teaduskirjanduses puudub üksmeel vangistuse valude ja selle tagajärgede osas, ollakse üldiselt nõus, et pikaajalisel vangistusel on teatud kahjulikud mõjud. Eluaegse karistusega vangide põhiprobleemiks on olnud nende karistuse määramatus - kas, millal ja kuidas neid vabastatakse. Eluaegsete vangide kohta

²²Madise, L., Pikamäe, P., Sootak, J. Vangistusseadus. VangS § 20/6. Komm vlj. Tallinn: Juura 2009.

²³Vangla sisekorraeeskiri. - RTL 2000, 134, 2139 ... RT I, 29.12.2022, 61.

²⁴Lapse õiguste konventsioon. - RT II 1996, 16, 56.

²⁵EIKo 24.01.2017, 60367/08, 961/11, *Khamtokhu ja Aksenchik vs. Venemaa*, p-d 33-34.

²⁶Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18), KarS § 45/4.1.

²⁷RKKKo 3-1-1-14-06.

läbiviidud uuringust tuli välja, et eluaegsed vangid tundsid sageli, et nende elu vanglas iseloomustab ebakindlus. Nad ei teadnud ega tundnud, et neil oleks mingit kontrolli selle üle, kui kauaks nad vanglasse jäävad - igasugused teadmised vabastamisest olid ebamäärased. Uuringus osalenud eluaegsete vangide suurim hirm oli see, et need isikud, kellel on võim otsustada eluaegsete vangide vabanemise üle, unustavad nad ära. Nad teadsid, et nende käitumist pidevalt hinnatakse, kuid polnud selge, mida neilt oodatakse või milliste kriteeriumite alusel nende käitumist hinnatakse.²⁸ Kuigi uuringud viitavad pikaajalise vangistuse tõenäolistele psühholoogilistele mõjudele, siis on oluline mitte üldistada, kuna iga isik, kes kogeb pikaajalist vangistust, reageerib sellele olukorrale erinevalt.²⁹ Töö autor arvab, et kuigi tänapäeval on eluaegsetel vangidel rohkem selgust - enamikes riikides on vangidel teada, millal neil on võimalik vabaneda ning mida nad selleks tegema peavad, siis ei saa nad vabastamises täiesti kindlad olla enne, kui vabastamine reaalselt toimunud on.

Täiendavalt sellele, et vangistus on füüsilisele isikule kõige raskem kohaldatav põhikaristuse liik, on vangistus karistustest ka kõige kahjulikum. Kuivõrd vangistus hõlmab põhiõiguste piiramist, võib selliste õiguste pikaajaline kaotamine kaasa tuua ka kahjulikke sotsioloogilisi tagajärgi: kinnipeetava isolatsioon, desotsialiseerimine, isikliku vastutuse kaotus, identiteedikriis ja üldine sõltuvus kinnipidamisasutusest.³⁰ Kahjulikkus avaldub peamiselt neljas aspektis. Esiteks toimub vangistuse tulemusel süüdlase desotsialiseerumine süüdlasele oluliste sotsiaalsete kontaktide katkemise kaudu. Sotsiaalne isolatsioon on tavaliselt pikaajalise vangistuse vältimatu tagajärg - kinnipeetavad, kes on sotsiaalsest keskkonnast eemaldatud, kipuvad kaotama väliskontakte. Eluaegse vangistuse puhul ilmselt kõige tõsisem kaotus on suhted pere ja sõpradega.³¹ Teiseks suurendab vangistus kohanemist passiivse vanglaelu stiiliga. Kolmandaks vähenevad süüdlase erialased oskused ning neljandaks toimub süüdlase stigmatiseerimine ehk häbimärgistamine.³² Kuivõrd karistusõigust iseloomustab *ultima ratio*-põhimõttest lähtumine, siis ka vangistuse mõistmine saab kõne alla tulla ainult

---

²⁸United Nations Office (viide 6), lk 6 p-d 21 ja 22.

²⁹*Ibid*, punkt 24.

³⁰Fleury-Steiner, B. Effects of Life Imprisonment and the Crisis of Prisoner Health. American Society of Criminology. Criminology & Public Policy. Vol 14, Issue 2. 2015, lk 409.

³¹Effects of Long Term Incarceration. John Howard Society of Alberta 1999, lk 2. Arvutivõrgus: <https://johnhoward.on.ca/wp-content/uploads/2014/09/jhs-alberta-report-effects-of-long-term-incarceration.pdf> (29.01.2023).

³²Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Õigusteaduse õpik. Tallinn: Juura 2017, III 8.4.1 III/94.

siis, kui kõik teised karistusliigid on end ammendanud või kui õiguskorra kaitsmise huvid seda nõuavad.³³

1.2. Eluaegne vangistus ja karistusteooriad

Riigikohtu praktikast tulenevalt on eluaegne vangistus karistus, mille kohaldamisel peavad esinema erakorralised asjaolud, st täiendavalt suurele süüle peavad esinema ka äärmuslikud üld- ja eripreventiivsed tingimused.³⁴ Vastavalt õiguskirjandusele võivad eripreventiivsed aspektid avalduda süüdistatava eelnevas kuritegude toimepanemises ning prognoosis tema tulevase käitumise osas.³⁵

Eluaegse vangistuse mõistmine toimub samade põhimõtete järgi, nagu tavalise karistuse kohaldamine. Karistuse kohaldamine on kohtuniku väärtusotsustus, aga samas ka õiguslik toiming.³⁶ Seaduses on ette nähtud karistusliigid ja -raamid, kuid konkreetse karistuse valib kohtunik. Karistuse mõistmine seisneb õiglase ja õiguslikult põhjendatud karistuse tuvastamises ja mõistmises.³⁷ Karistusseadustikus reguleerib karistuse kohaldamist neljas peatükk, mis käsitleb karistuse kohaldamise aluseid ja karistuse asendamist.

Karistuse kohaldamine on protsess, mida saab jaotada etappidesse - karistusraamide kindlakstegemine, süü piiride tuvastamine, preventiooni kaalumine ning põhikaristuse mõistmine vastavalt karistuse kohaldamise mudelile. KarS § 56 järgi annab süü aluse isiku karistamiseks ja paneb paika, milline peab kohaldatav karistus olema. Hinnangu andmisel süü suurusele, tuleb kõigepealt lähtuda süüteo toimepanemise asjaoludest, mis võivad iseloomustada näiteks tegu ja tagajärge ning süüdlase käitumise motiivi ja eesmärki, kuid ilmned ka karistust kergendavates ning raskendavates asjaoludes.³⁸ KarS §-des 57 ja 58 sisalduvad karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud, kuid kohus ei ole selle ammendava loeteluga piiratud - kohus võib süü suurust mõjutavale asjaolule tugineda ka vahetult KarS § 56 lg 1 esimese lause alusel. See annab kohtule küll õiguse lugeda süüd suurendavaks mis

---

³³Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18) KarS § 45/3.1 ja Soo, A., Markina, A., Tee, K. Karistus kui tasumine, karistus kui preventioon: millised karistuse eesmärgid "töötavad"? Juridica 9-10/2022, lk 646.

³⁴RKKKo 3-1-1-76-12, p 8.

³⁵Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18), KarS § 45/8.

³⁶RKKKo 3-1-1-59-15, p 8.

³⁷Kruusamäe, M. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas 2012. Arvutivõrgus: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyyssid/2012/karistuse_kohaldamise_etapid.pdf (29.01.2023).

³⁸RKKKo 3-1-1-113-12, p 9.1.

tahes asjaolusid, kuid need peavad siiski olema tuletatud eelkõige koosseisuteost ja tagajärjest.³⁹

Karistuse mõistmisel peab kohus arvestama ka isiku käitumist vahetult enne ja pärast kuritegu, kuna see näitab suhtumist kaitstavasse õigushüvesse.⁴⁰ Arvestada saab aga ainult selliseid isikuomadusi ja asjaolusid, mis olid toimepandud süüteoga seotud.⁴¹ Varasemat kuritegu võib arvesse võtta ainult juhul, kui see on uue kuriteoga seotud ja näitab süüdlase ükskõikset suhtumist eelmisse karistamisse.⁴² Süüdistatava kasuks võib eripreventiivselt arvestada asjaolu, et ta ei ole varem karistatud.⁴³ Varasemat karistatust tuleb arvesse võtta ainult siis, kui see karistus ei ole karistusregistrist kustutatud. Arhiveeritud karistuse arvestamine ei ole lubatud.⁴⁴

Karistuse liik otsustatakse tihti just preventiivsetel kaalutlustel. KarS § 56 lg 1 lause 2 kohaselt arvestatakse karistuse mõistmisel võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Esimene sätestab karistuse eripreventiivse ja teine üldpreventiivse eesmärgi. Preventsioonide kaalumise etapis püüab kohus prognoosida, milline karistus on efektiivseim, hoidmaks ära isiku järgmised kuriteod, samas pidades silmas ka kogu ühiskonna kaitsmise eesmärki.⁴⁵ Eripreventiivse eesmärgi saavutamiseks arvestatakse ka süüdlase isikut.⁴⁶ Kuivõrd preventsiiooni liigid on sisuliselt erinevad ja erinev on ka nende mõju karistuse liigile ja määrale, siis tuleb kohtuotsuses näidata, millisest preventsiionist lähtutakse ja kuidas see karistust mõjutab.⁴⁷

Karistuse mõistmise alustes peegelduvad karistuse eesmärgid. Karistusel on neli eesmärki: kättemaks/tasumine, hirmutamise, rehabilitatsioon ja ohutustamine.⁴⁸ Kättemaks karistuse eesmärgina tuleneb absoluutsest karistusteooriast. Absoluutse karistusteooria kohaselt on karistus asi iseeneses - karistada tuleb seetõttu, et süütegu on toime pandud.⁴⁹ Õigusrikkujad

---

³⁹Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32), III 4.2.1. IV/28.

⁴⁰RKKKo 3-1-1-76-12, p 7.

⁴¹RKKKo 3-1-1-99-06, p 23; 3-1-1-11-10, p 6.1.

⁴²RKKKo 3-1-1-79-03, p 14.

⁴³RKKKo 3-1-1-94-14, p 265.

⁴⁴RKKKo 3-1-1-70-16, p 8; 3-1-1-9-17, p 9.

⁴⁵Kruusamäe, M. (viide 37), lk 18.

⁴⁶RKKKo 3-1-1-11-10, p 6.2.

⁴⁷RKKKo 3-1-1-66-14, p 5.

⁴⁸Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? *Juridica* 3/2022, lk 181.

⁴⁹Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32), II 5.1 II/28.

vääriivad karistust ning karistuse eesmärgiks on panna süüdlane kannatama temale mõistetud karistusega.⁵⁰ Absoluutse karistusteooria puhul tuleb küsida, kui raske karistuse peaks süüdistatavale mõistma, et tema tehtud kuriteo eest saaks talle ühiskonna ja kannatanute silmis piisavalt tasutud. Absoluutse karistusteooria kõrval eksisteerivad ka relatiivsed karistusteooriad. Relatiivne karistusteooria jaguneb üldpreventsiooniks ja eripreventsiooniks. Relatiivsete teooriate kohaselt on inimene kasvatatav ja mõjutatav.⁵¹ Selle teooria puhul tuleb küsida, kui raske karistus tuleb süüdlasele mõista, et ennetada sarnaseid tegusid ka tulevikus - teooria lähtub sellest, et karistus peaks olema hoiatav, mis aitaks edaspidi kuritegude toimepanemisest hoiduda.⁵² Karistus on õigustatud siis, kui sellega kaasneb kasulik tagajärg - kasulik tagajärg võib olla üldine heaolu või süütegude edaspidine ärahoidmine.⁵³

KarS § 56 lähtub karistuse mõistmisel karistusteooriate ühendteooriast - süüle vastavat karistust kohendatakse vastavalt karistuse preventiivsetele eesmärkidele.⁵⁴ Üldpreventsioon on suunatud üldsusele ja see omakorda jaguneb negatiivseks ja positiivseks. Negatiivse üldpreventsiooni kohaselt on karistuse eesmärgiks hirmutamise/ähvardamine - karistus peab mõjuma üldiselt. See lähtub eeldusest, et kuritegeliku käitumise ja riiklikus karistusõiguses sisalduva karistuse tõenäosuse ja raskuse vahel on seos.⁵⁵ Negatiivse üldpreventsiooni tähtsust tuleb näha mitte ainult seoses karistuse reaalse kohaldamisega, vaid ka karistuse kuulutamise seaduses. Sanktsioone karmistatakse tihti eesmärgiga toimepandavate kuritegude arvu vähendada.⁵⁶ Positiivne üldpreventsioon tugineb asjaolule, et karistusähvardus ja karistuse kohaldamine mõjuvad õiguskorra tugevust ja toimejõudu ning elanikkonna õiguskuulekust tugevdavalt. Positiivne üldpreventsioon annab karistusõigusele otseselt integreeriva, normitugevdava rolli ning see kajastub KarS § 56 lõike 1 teises lauses "õiguskorra kaitsmise huvisid".⁵⁷

Eripreventsiooni puhul on karistuse eesmärgiks konkreetse õigusrikkuja mõjutamine, et hoida teda ära uute õigusrikkumiste toimepanemiselt, st preventsioon on suunatud üksikisikule.

---

⁵⁰Moore, M.S. Justifying retributivism. 27 Israel Law Review 15, 1993, p 15.

⁵¹Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32), II 5.1 II/28.

⁵²Scheepers Pretorius Inc, 2019. These three theories of punishment in criminal law have shaped the way the world seeks retribution. Arvutivõrgus: <https://sandpattorneys.co.za/three-theories-punishment-criminal-law-shaped-way-world-seeks-retribution/> (01.03.2023).

⁵³Duff, R.A., Garland, D. Introduction: Thinking about Punishment. Oxford University Press 1994, p 6-7.

⁵⁴Soo, A. (viide 48), lk 182.

⁵⁵Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32), II 7.2 II/46.

⁵⁶*Ibid*, II 7.2 II/48.

⁵⁷*Ibid*.

Eripreventsioonil on kolmesugune sisu: kindlustamine - üldsuse kaitsmine kurjategija isoleerimisega; hirmutamine - kurjategija taunimine talle karistuse kohaldamisega ning kasvatamine - kurjategija selline mõjutamine, et ta uusi kuritegusid toime ei paneks.⁵⁸ Positiivse eripreventsiooni puhul on karistus suunatud süüdlase parandamisele, tema ühiskonda tagasitoomisele. Negatiivne eripreventsioon seisneb kurjategija hirmutamises või kahjustamises.⁵⁹ Eluaegse vangistuse omapära väljendub selles, et olles tingitud erakorralistest süüd iseloomustavatest ning üld- ja eripreventiivsetest kaalutlustest, ei ole eluaegse vangistuse reaalne kohaldamine ära hoitav ega individualiseeritav vangistuse alternatiivide kaudu.⁶⁰ Karistusteooriate vaatenurgast on eluaegse karistuse äärmuslik olemus õigustatud ainult kõige ohtlikumatele kurjategijatele.⁶¹

1.3. Eesti kohtupraktika eluaegse vangistuse kohaldamisel

Eluaegsed vangid Eestis saab jagada kaheks: isikud, kellele mõistetud surmanuhtlus on asendatud eluaegse vangistusega ning isikud, kellele on eluaegne vangistus mõistetud pärast surmanuhtluse kaotamist Eestis.⁶² KrK alusel on eluaegne vangistus mõistetud või varem määratud surmanuhtlus sellega asendatud 36 isikul, KarS alusel on eluaegne vangistus mõistetud 12 isikule.

24.04.2023. aasta seisuga on Eesti vanglates 35 eluaegset vangi - kolm neist Tallinna vanglas, 15 Tartu vanglas ning 17 Viru vanglas.⁶³ Põhiline osa eluaegsetest vangidest, st 26 eluaegset kinnipeetavat, viibib vanglas alates 1990. aastatest. Karistuse kandmise ajal on vanglas surnud neli eluaegset vangi - kaksikmõrva eest eluaegset karistust kandnud M.A, kes haiguse

---

⁵⁸*Ibid*, 9.2 II/84.

⁵⁹Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32) II 9.2 II/85.

⁶⁰Sootak, J., Pikamäe, P (viide 18) KarS § 45/8.

⁶¹Hamilton, M. Some facts about life: the law, theory, and practice of life sentences. Lewis & Clark Law Review, Vol. 20:3.

⁶²Justiitsministeerium (viide 3), lk 5.

⁶³Uudised ja arvud. Vanglateenistus. Arvutivõrgus:

<https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/nadala-ulevaade-2003-02042023> (24.04.2023).

tõttu suri 2003. aastal⁶⁴, 2012. aastal suri topeltmõrvar K.M⁶⁵, 2020. aastal V.T⁶⁶ ning Lihulas kaks inimest tapnud M.T, kes 2022. aastal endalt vanglas elu võttis.⁶⁷

Järgnevalt analüüsib töö autor Eesti kohtupraktikat eluaegse vangistuse kohaldamisel - alapeatükis 1.3.1 kriminaalkodeksi aegset ning alapeatükis 1.3.2 karistusseadustiku aegset praktikat. Kõigepealt toob autor välja üldandmed - mitu isikut ning mis aastatel on karistatud surmanuhtluse või eluaegse vangistusega, süüdimõistetute vanused, eelnev karistus jms. Seejärel toob töö autor välja kohtute põhjendused karistuse mõistmisel.

1.3.1. Kriminaalkodeksi aegne praktika

1.3.1.1. Üldandmed

Kriminaalkodeksi alusel on eluaegne vangistus mõistetud või varem määratud surmanuhtlus sellega asendatud 36 isikule - 17 isikule mõisteti algselt surmanuhtlus ning 19 isikule mõisteti kohe eluaegne vangistus pärast surmanuhtluse kaotamist. Kõik eluaegsed vangid on mehed. Jooniselt 1 on näha süüdimõistetute vanused - vanused on arvatud teo toimepanemise hetkel. Kohtuotsustest tuli välja, et kõige rohkem panid tapmisi toime isikud vanuses 20-29 aastat. Kõige nooremad süüdimõistetud olid 21-aastased R.V⁶⁸, N.M⁶⁹ ja A.Š⁷⁰. Vanim süüdimõistetu oli 62-aastane M.A⁷¹. Süüdimõistetute keskmine vanus oli 31,1 aastat.

---

⁶⁴Luts, P. Viru Vanglas suri eluaegne vang. ERR 21.06.2012. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/346330/viru-vanglas-suri-eluaegne-vang> (29.01.2023).

⁶⁵Rakvere topeltmõrvar kandis karistuse lõpuni. Virumaa Teataja Arvutivõrgus: <https://virumaateataja.postimees.ee/886318/rakvere-topeltmorvar-kandis-karistuse-lopuni> (29.01.2023).

⁶⁶Lepik, S. Tartu vanglas suri võigaste mõrvade eest eluaegset karistust kandev mees. Pealinn 2020. Arvutivõrgus: <https://pealinn.ee/2020/03/11/tartu-vanglas-suri-voigaste-morvade-eest-eluaegset-karistust-kandev-mees/> (29.01.2023).

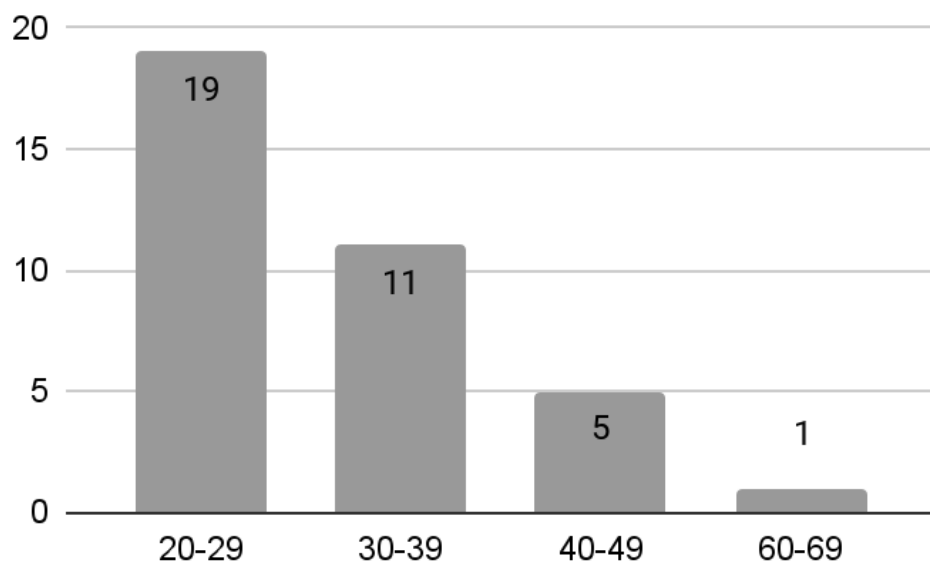
⁶⁷Tooming, M. Suri Lihulas kaks inimest tapnud Mikk Tarraste. ERR 04.06.2022. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608619660/suri-lihulas-kaks-inimest-tapnud-mikk-tarraste> (29.01.2023).

⁶⁸Ida-Viru Maakohus 1-125/97 (otsus Rahvusarhiivis).

⁶⁹Tallinna Linnakohus 1/2-1634/2000 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).

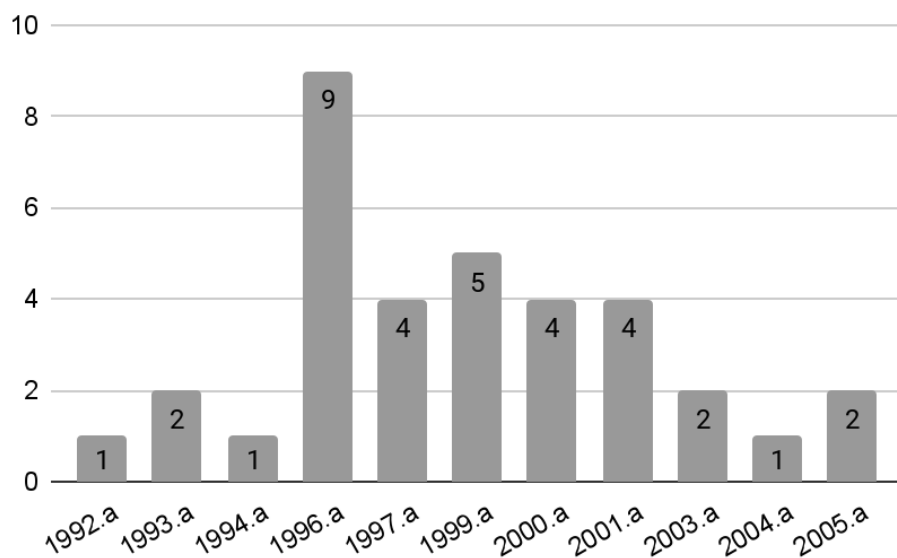
⁷⁰Tallinna Linnakohus 1/1-1085/2001 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).

⁷¹Valga Maakohus 1-96/2000 (otsus Tartu Maakohtu arhiivis).

Joonis 1. Süüdimõistetetu vanus

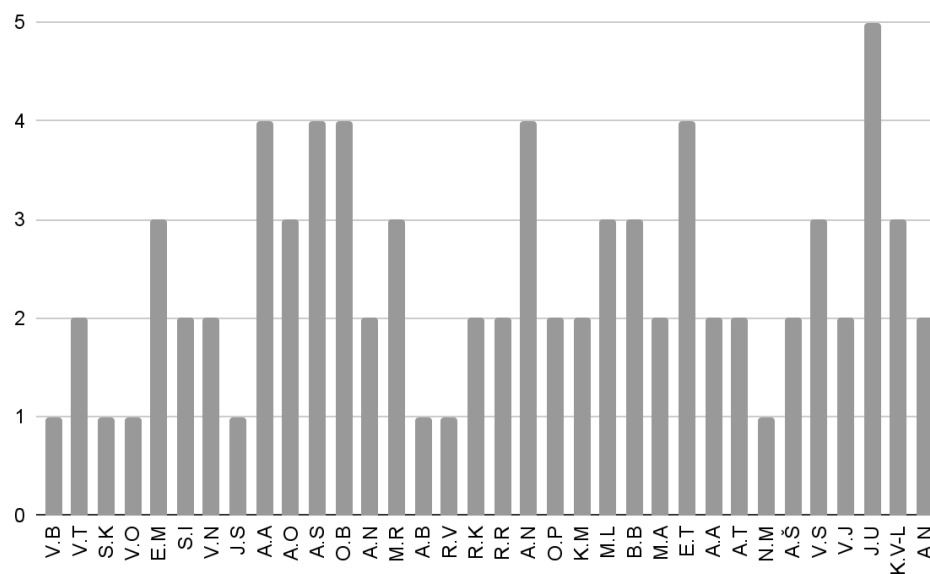
Jooniselt 2 kajastuvad aastad, millal on isikutele mõistetud surmanuhtlus, mis on hiljem asendatud eluaegse vangistusega või koheselt mõistetud eluaegne vangistus. Suurem osa karistustest on mõistetud aastatel 1992 - 1999, kokku 22 isikule. Aastatel 2000 - 2005 karistati KrK alusel 13 isikut. Enim otsuseid, millega mõisteti isikud surma, tehti aastal 1996, mil surmanuhtluse sai üheksa isikut. Aastatel 1999 - 2005 karistati isikuid üksnes eluaegse vangistusega, kuivõrd surmanuhtlus kadus Eesti õigusaktidest 1998.aastal.

Joonis 2. Aastad, millal on KrK järgi mõistetud surmanuhtlus või eluaegne vangistus

Suurem osa eluaegsetest vangidest on varem kriminaalkorras karistatud. Enne surmanuhtluse/eluaegse vangistuse mõistmist ei olnud vaid kaks isikut varem Eestis kriminaalkorras karistatud - J.U⁷² ja R.V⁷³. Lisaks tapmistele on varasemalt eluaegseid vange karistatud näiteks ka huligaansuse, varguste, röövimiste, piinamiste ja vägistamiste eest.

Jooniselt 3 kajastuvad tapmised, millega isikuid karistati surmanuhtluse/eluaegse vangistusega. Kohtuotsustest tulenes, et valdav enamuse (27 isikut) on tapnud või püüdnud tappa vähemalt kaks isikut. Seitset eluaegset vangi karistati ühe isiku tapmise või tapmiskatse eest, kuid samas neist kaks olid tapmise toime pannud ka varasemalt ning viis olid varasemalt korduvalt kriminaalkorras karistatud. Ainult üks isik, R.V⁷⁴, kannab karistust ühe isiku tapmise eest ning samas ei olnud ta enne praegust vanglakaristust kohtulikult karistatud. R.V pussitas ja lõi raha saamise eesmärgil üksikut vanainimest - antud teo eest mõisteti talle 1997. aastal surmanuhtlus, mis aga 1998. aastal asendati eluaegse vangistusega.

Joonis 3. Tapmised, mille alusel mõisteti isikutele surmanuhtlus/eluaegne vangistus

Joonisel 4 nähtuvad süüdimõistmise aluseks olevad kvalifikatsioonid. Peaaegu kõikidel süüdimõistetutel, st 30 isikul, oli tuvastatud vähemalt kaks kvalifitseerivat tunnust. Kõige rohkem on süüdi mõistetud isikuid KrK⁷⁵ § 101 p-de 5 ja 8 alusel. KrK § 101 p 5 käsitles

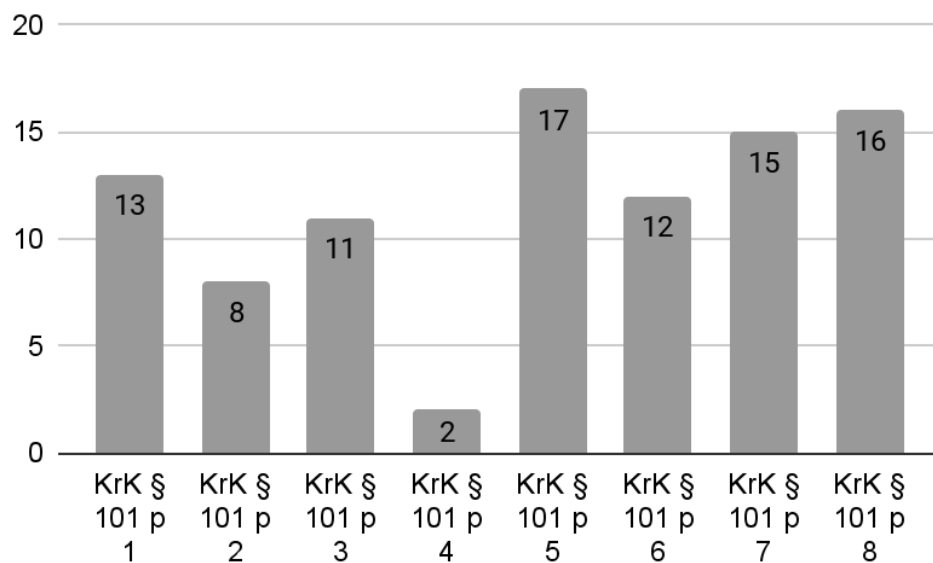
⁷²HMKo 1/2991/03 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).

⁷³Ida-Viru Maakohus 1-125/97 (otsus Rahvusarhiivis).

⁷⁴Ibid.

⁷⁵Kriminaalkoodeks. - RT 1992, 20, 288.

tahtliku tapmist kahe või enama isiku suhtes ning KrK § 101 p 8 tahtliku tapmist isiku poolt, kes on varem toime pannud tahtliku tapmise. 15 juhul oli kvalifitseerivaks tunnuseks ka p 7, mis käsitles tahtliku tapmist eriti piinaval või eriti julmal viisil. Ühelgi juhul ei ole kvalifitseeriva tunnusena tuvastatud KrK § 101 p 9, st tahtliku tapmist lõhkeseadeldise või lõhkematerjali kasutamise. Enim kvalifitseerivaid tunnuseid tuvastati A.S⁷⁶, O.B⁷⁷ ning M.R⁷⁸ puhul - kõigil tuvastati kuus kvalifitseerivat tunnust. Kuue isiku puhul oli tuvastatud ainult üks kvalifitseeriv tunnus.

Joonis 4. Süüdimõistmise aluseks olev kvalifikatsioon

1.3.1.2. Kohtu põhjendused karistuse mõistmisel

KrK § 20 lõigetest 1 ja 2 tulenes, et karistus on sunnivahend, mida kohaldatakse kuriteo toimepanemises süüdimõistetu suhtes kohtuotsuse alusel ja mis seisneb süüdimõistetu õiguste kitsendamises või äravõtmises (lg 1). Karistuse kohaldamisega avaldatakse riiklikku hukkamõistu süüdimõistetule kuriteo toimepanemise eest ning mõjutatakse teda ja muid isikuid edaspidi hoiduma niisuguste tegude toimepanemisest (lg 2). Seega tulenes KrK § 20 lõikest 2 karistuse üld- ja eripreventiivne eesmärk. Kriminaalvastutusele kuulub üksnes see isik, kelle süü kuriteo toimepanemises on tuvastatud kohtuotsusega. Kohus mõistab sellele

⁷⁶Viru Ringkonnakohus II-1-133/96 (otsus Rahvusarhiivis).

⁷⁷*Ibid.*

⁷⁸Viljandi Maakohus 1-73/97 (otsus Rahvusarhiivis).

isikule karistuse eriosa sanktsioonis ettenähtud karistuse individualiseerimise teel ning individualiseerimise printsiipi tuleb kohaldada kõigis kuriteoasjades. Karistuse mõistmisel tuleb eriti arvestada ka neid üldosa sätteid, mis määravad kindlaks karistuse eesmärgid - kohus peab arvestama, kuidas on saavutatud KrK §-s 20 tähendatud eesmärgid.⁷⁹

KrK §-st 36 tulenes, et karistuse mõistmisel arvestab kohus toimepandud kuriteo raskust ja laadi, süüdlase isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Karistuse mõistmise iseseisvat alust kriminaalkoodeks ei nimetanud. KrK käsitleb süüdlase isikut kui iseseisvat tegurit, millest sõltub karistus kuriteo eest. Süüdlase isikut iseloomustavad andmed on karistuse mõistmisel tähtsad, kuna kuriteo toimepannud isikut tuleb vaadata kahest aspektist - kui kuriteo subjekt ja kui karistamise objekt, s.t kui inimest, keda mõjutatakse ja parandatakse karistuse abil. Sellest tulenevalt peab jõudma selgusele, missuguse karistuse abil on võimalik süüdlasele avaldada maksimaalset positiivset mõju. Selgusele jõudmiseks tuleb uurida süüdlase isikulisi omadusi ning kogu elukäiku. Kui süüdlast iseloomustatakse positiivselt ning kuritegu on juhuslikuks episoodiks seni laitmatu elus, siis võib arvata, et karistuse eesmärgid on võimalik tema suhtes saavutada kergemini.⁸⁰

Järgnevalt on välja toodud kohtuotsuste kokkuvõtted karistuse mõistmise osas, kus nähtavad kohtute põhjendused surmanuhtluse/elueagse vangistuse kohaldamisel.

Harju Maakohus arvestas karistuse mõistmisel kuritegude raskust ja laadi ning kohtualuse isikut. Vastutust kergendavaid asjaolusid kohus ei tuvastanud. Raskendavateks asjaoludeks luges kohus kuritegude sooritamise alkoholijoobes ja lapsealises suhtes. Kohtualusel puudub töösättumus - ta pole pikka aega töötanud ning viimastest töökohast iseloomustatakse teda negatiivselt kui alkoholi tarvitajat ja töödistsipliini rikkujat. Kohus arvestas ka seda, et kohtualune on varem karistatud isikuvastaste kuritegude eest ning tema tegu iseloomustab teda kui isikut, kellel on kalduvus kasutada nõrgemate suhtes vägivalda. Kohtualune suhtub ükskõikselts kuriteo toimepanekusse. Kohus leidis, et toime on pandud väga raske kuritegu, 5-aastase tüdruku tapmine ning see näitab, et kohtualune on erilise ühiskonnaohtlikkusega, mistõttu tuleb teda karistada surmanuhtlusega.⁸¹

---

⁷⁹Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1980, lk 133.

⁸⁰*Ibid*, lk 135-136.

⁸¹HMKo 1-163/92 (otsus Rahvusrhiivis).

Tallinna Linnakohus⁸² arvestas karistuse mõistmisel samuti toimepandud kuriteo raskust, laadi ja kohtualuse isikut. Raskendava asjaoluna tuvastas kohus alkoholijoove. Kohus tõi välja, et kohtualuse iseloomustustest tuleb välja, et kohtualune on olnud kohusetundlik ja distsiplineeritud töötaja. Karistuse mõistmisel tuleb arvestada ka isiku eelnevat elukäiku ja kohtualuse eelnevat suhtlemist kannatanuga - kohus tuvastas, et kohtualune on varasemalt töötanud ja varem õigusrikkumisi ta toimepannud ei ole. Kohus pidas põhjendatuks ja õiglaseks kohtualust karistada 15-aastase vabadusekaotusega. Tallinna Ringkonnakohus aga tühistas Tallinna Linnakohtu otsuse karistuse mõistmise osas ja määras kohtualusele karistuseks surmanuhtluse. Ringkonnakohus leidis, et linnakohus ei arvestanud realselt toimepandud kuritegude konkreetset iseloomu (kannatanu peksmine, kägistamine ja silmade välja torkamine) ning et need kuriteod näitavad, et kohtualune on erandlikult ühiskonnaohtlik. Ringkonnakohus tõi välja, et kohtualuse ja kannatanu eelnev suhtlemine ei saa mingil määral mõjutada või kergendada kohtualuse vastutuse määra.⁸³

Viru Ringkonnakohus tõi välja, et karistuse mõistmisel tuleb eelkõige arvestada kohtualuse isikut. Antud juhul tungis kohtualune kallale juba neljandale isikule tahtliku tapmise eesmärgil raskendavatel asjaoludel - neist lõpuleviidud tapmine on teise isiku suhtes. Isik ei ole eelmiste tapmiste eest määratud karistusi ära kandnud, need ei ole kustinud ega kustutatud. Kohus leidis, et varasemad karistused ei ole isikule mõju avaldanud - ka pärast ühiskonnast eemaldamist on ta kinnipidamiskohas sooritanud kuritegusid. Karistuse mõistmisel arvestas kohus ka kuriteo tehiosid - kannatanu ja kohtualune ei olnud varasemalt tuttavad ning nende vahel ei olnud vaenulikke suhteid. Kohtualune pani tapmise toime kannatanu korteris, ajal, mil kannatanu magas ja ei olnud võimeline vastupanu osutama. Arvestades kuriteo tehiosid ja kohtualuse isikut, kellele ei ole mõju avaldanud ükski eelnev karistus ja kes on nii vabaduses, kinnipidamiskohas kui ka sundravil olles sooritanud kuritegusid, leidis kohus, et õigustatud on erakordse karistuse - surmanuhtluse kohaldamine.⁸⁴

Ida-Viru Maakohus karistuse mõistmisel vastutust kergendavaid asjaolusid ei tuvastanud. Vastutust raskendavateks asjaoluna tuvastati kuriteo toimepanemine joobeseisundis ning abitus seisundis isikute suhtes. Kohus leidis, et kohtualused panid toime raskeima kuriteo -

---

⁸²Tallinna Linnakohus 1-179/94 (otsus Rahvusarhiivis).

⁸³TlnRnKo II-1/162/94 (otsus Rahvusarhiivis).

⁸⁴Viru Ringkonnakohus II-1-133/96 (otsus Rahvusarhiivis).

kahe isiku tahtliku tapmise, kuigi tahtlus oli suunatud kogu perekonna tapmisele. Kohtualused enda käitumist ja selle tõttu saanud rasket tagajärge ei kahetsenud. Arvestades kuriteo ühiskonnaohtlikkust, kuriteo raskust ja toimepanemise viisi, leidis kohus, et kohtualuseid tuleb karistada surmanuhtlusega.⁸⁵

Viru Ringkonnakohus leidis, et kõik kolm kohtualust sooritasid tahtlikke tapmisi, olles juba varem tahtliku tapmise sooritanud isikutena. Kõigi kolme kohtualuse puhul puudusid vastutust kergendavad asjaolud. A.O puhul tuvastati raskendavate asjaoludena kuriteoga raskete tagajärgede tekitamine ja kuritegude sooritamine alkoholihoobes. A.S ja O.B puhul tuvastati raskendavate asjaoludena kustumata karistus, kuriteoga raskete tagajärgede tekitamine ja kuritegude sooritamine alkoholihoobes. Tulenevalt erilisest ohtlikkusest ühiskonnale, tuleb neile mõista surmanuhtlus.⁸⁶

Tallinna Linnakohus märkis, et karistuse mõistmisel arvestab kohus toimepandud kuritegude raskust ja laadi ning kohtualuse isikut. Vastutust kergendavaid asjaolusid ei tuvastatud, raskendavaks asjaoluna tuvastati varasem kuriteo toimepanemine.⁸⁷ Põhjalikumalt kohus karistuse mõistmist ei analüüsinud. Tallinna Ringkonnakohus nõustus Tallinna Linnakohtu otsusega ning lisas ainult, et karistus on mõistetud seaduses ettenähtud sanktsioonide piiris.⁸⁸

Ida-Viru Maakohus rõhutas, et karistuse liigi ja määra mõistmisel tuleb arvestada, et see peab mõjutama kohtualuseid edaspidi hoiduma niisuguste tegude toimepanemisest. Kohus arvestas, et kohtualune oli varasemalt karistamata, ta pani toime kuriteo, mis oli suunatud üksiku eaka naise vastu, kes ei olnud võimeline osutama vastupanu. Raha saamiseks valis kohtualune tapmise toimepanemise, mitte aga ausa töö tegemise tee. Pärast tapmise toimepanemist otsis kohtualune läbi maja raha saamise eesmärgil - ta ei kahetsenud toimepandut. Kohtualune ei õppinud ega töötanud, tema iseloomustus koolist oli negatiivne. Vastutust kergendavaks asjaoluks luges kohus süü ülestunnistamisele ilmumist ning raskendavaks asjaoluks kuriteo toimepanemist eaka inimese suhtes. Kohus leidis, et kõik see räägib kohtualuse erilisest ohtlikkusest ühiskonnale.⁸⁹

---

⁸⁵Ida-Viru Maakohus 1-115/1996 (otsus Rahvusarhiivis).

⁸⁶Viru Ringkonnakohus II-1-130/96 (otsus Rahvusarhiivis).

⁸⁷Tallinna Linnakohus 1/2-1226/97 (otsus Rahvusarhiivis).

⁸⁸TlnRnKo II-1-717/97 (otsus Rahvusarhiivis).

⁸⁹Ida-Viru Maakohus 1-125/97 (otsus Rahvusarhiivis).

Karistuse mõistmisel arvestas Viljandi Maakohus kuritegude raskust ja laadi, kohtualuse isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Kohtualune on varem kohtulikult karistatud kahel korral, temale inkrimineeritud kuriteod on toime pannud otsese tahtlusega. Kohtualuse poolt on toime pandud neli I astme kuritegu, mis on toime pandud eriti julmal ja piinaval viisil ning millised on tekitanud kannatusi ja piinu paljudele isikutele. Tekitatud kahjud on kannatanutele hüvitamata. Kergendavaid asjaolusid ei esine. Raskendavateks asjaoludeks luges kohus kuritegude toimepanemist isikute grupis, omakasu ajendil ja süstemaatiliselt, kuriteo toimepanemist lapsealise ja kõrges vanuses isiku suhtes, kuriteo toimepanemist erilise julmuse ja jooobeseisundis.⁹⁰ Ringkonnakohus nõustus maakohtu otsusega ning lisas, et karistuse mõistmisel on maakohus arvestanud KrK §-des 20 ja 36 ettenähtud asjaolusid ning on kohtualusele kohaldanud seaduses ettenähtud karistuse. Ringkonnakohus tõi välja, et kuivõrd kriminaalasja materjalidest nähtub, et kohtualune ei ole mõistnud tema poolt toimepandud kuritegude ühiskonnaohtlikkust ja arvestades seda, et kolme inimese tapmine näitab erilist inimvaenulikkust, siis väärrib kohtualune erakordset karistust surmanuhtluse näol. Ringkonnakohus lisas ka, et vaatamata asjaolule, et süüdimõistetud on kõrges eas, ei ole põhjust temale maakohtu poolt mõistetud karistuse kergendamiseks.⁹¹

Kohtla-Järve Linnakohus arvestas karistuse mõistmisel kuritegude raskust ja laadi - nelja inimese tahtliku tapmisega põhjustas A.N korvamatut kahju nende lähedastele. Kohus tõi välja, et A.N iseloomustus töökohast on positiivne ning et isik tegeles ebaseadusliku alkoholiäri, mis oli ta elatusallikaks. Vastutust kergendavaid ega raskendavaid asjaolusid kohus ei tuvastanud. Arvestades kõiki asjaolusid kogumis, eelkõige kuritegude raskust, leidis kohus, et A.N tuleb karistada eluaegse vabadusekaotusega.⁹²

Harju Maakohus arvestas karistuse mõistmisel kuriteo raskust ja laadi, vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ja kohtualuse isikuomadusi. Kohus tõi välja, et kohtualune pani toime raskeima kuritegudest - kahe endast sõltuva inimese tapmise eriti julmal ja piinaval viisil. Teda kihutas tapma armukadedus ning arusaam, nagu oleks tema naine ja laste ema talle omandiks. Vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid kohus ei tuvastanud. Kohus analüüsis ka kohtualuse senist elukäiku ning leidis, et see ei ole olnud

---

⁹⁰Viljandi Maakohus 1-73/97 (otsus Rahvusarhiivis).

⁹¹TrtRnKo II-1-382/97 (otsus Rahvusarhiivis).

⁹²Kohtla-Järve Linnakohus 1-47/99 (otsus Rahvusarhiivis).

laitmatu - teda on karistatud salajase varguse eest ning karistus on kustumata. Otsuses on välja toodud ka kohtualuse tööandja iseloomustus kohtualuse kohta. Karistusmäära valikul rõhutas kohus kuriteo raskust, selle toimepanemise viisi ja laadi, kannatanute seisundit, sõltuvust kohtualusest ning nende abitust.⁹³ Ringkonnakohus nõustus maakohtu otsusega ning leidis, et maakohus on karistuse mõistmisel järginud KrK § 36 nõudeid ja võtnud toimepandud kuriteo raskuse ja laadi kõrval arvesse ka kohtualuse suhtumist kuriteosse ja tema isikuomadusi.⁹⁴

Ida-Viru Maakohtu otsuses on karistuse mõistmisel välja toodud, et isik on varasemalt üheksa korda kohtulikult karistatud, karistused ei ole kustunud ega kustutatud, isikul puudub kindel elu- ja töökoht ning tema iseloomustus vanglatest on negatiivne. Süüd kergendavaks asjaoluks pidas kohus süü osalist tunnistamist. Raskendavateks asjaoludeks pidas kohus kuriteo toimepanemist süstemaatiliselt ning isiku poolt, kes oli alkoholihoobes ja varem toime pannud kuriteo, millest ei ole möödunud ettenähtud tähtajad. Kohus võttis karistuse liigi ja suuruse määramisel arvesse seda, et see peab mõju avaldama kohtualustele edaspidi kuritegelikust tegevusest hoidumiseks. Kohus leidis, et arvestades kohtualuse isiksust ja tema poolt toimepandud kuritegude raskust, on tema parandamine ja ümberkasvatamine võimatu.⁹⁵

Tartu Maakohus leidis, et isik on tapnud neli isikut. Kohtu hinnangul on süüdistatava vabaduses viibimine ühiskonnale äärmiselt ohtlik ning ühiskond on kaitstud ainult siis, kui süüdistatav on teistest vabaduses elavatest inimestest isoleeritud. Vastutust raskendavaks asjaoluks on kuriteo toimepanemine alkoholihoobes ning kergendavad asjaolud puuduvad. Kohus arvestas karistuse mõistmisel ka seda, et süüdistatav ei teinud omalt poolt midagi selleks, et kannatanutele abi osutada. Lähtudes just toimepandud kuritegude raskusest, leidis kohus, et isikut tuleb karistada eluaegse vangistusega ning asjaolu, et ta on varasemalt kriminaalkorras karistamata, ei anna alust tähtajalise vabadusekaotuse karistusena kohaldamiseks.⁹⁶

Kohtla-Järve Linnakohus arvestas karistuse mõistmisel seda, et kolme episoodi I astme kuriteo toimepanemisega kaotas elu kaks inimest. Kohtualune on kriminaalkorras viiel korral karistatud vägivallega seotud kuritegude eest, karistused ei ole kustunud. Tema iseloomustus

---

⁹³HMKo 1-506/99 (otsus Rahvusarhiivis).

⁹⁴TlnRnKo II-1/58/2000 (otsus Rahvusarhiivis).

⁹⁵Ida-Viru Maakohus 1-73/2000 (otsus Rahvusarhiivis).

⁹⁶TMKo 1-163/2000 (otsus Tartu Maakohtu arhiivis).

vanglast on negatiivne. Vastutust kergendavad asjaolusid kohus ei tuvastanud ning raskendavaks asjaoluks pidas kohus kuritegude toimepanemist alkoholijoobes. Arvestades korvamatut kahju, mida kohtualune kahe inimese tapmise ja ühe inimese tapmiskatsega põhjustas ning seda, et isik ei ole kuriteojärgselt avaldanud vähimatki kahetsust toimepandu suhtes, leidis kohus, et karistuseks tuleb mõista raskeim karistusmäär - eluaegne vabadusekaotus.⁹⁷

Tartu Maakohus arvestas karistuse mõistmisel toimepandud kuriteo raskust ja laadi ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Süüdistatava iseloomustustest selgus, et isik on varasemalt olnud kolm korda kohtulikult karistatud, ka I astme kuriteo eest. Kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid kohus ei tuvastanud. Kohus märkis, et kriminaalõiguse eesmärk on karistamine ning selle juures tuleb vahet teha süüdivusel ja ohtlikkusel. Süüdivus on etteheide, mis tehakse kurjategijale tema poolt sooritatud teo puhul. Ohtlikkus on sedastus, et kohtualuse käitumisest võib järeldada, et ka tulevikus sooritab ta ühiskonnastaseid tegusid. Süüdivale teole peab järgnema karistus ja see peab olema vastavuses sooritatud teoga. Kohus leidis, et süüdistatav on ühiskonnale ohtlik ning tema poolt toimepandud kahe inimese tapmine on toimunud eriti julmal ja piinaval viisil. Kohtu hinnangul ei oma tähtsust asjaolu, et kannatanute näol oli tegemist inimestega, kes olid ühiskonnas tõrjutud staatuses. Iga inimese elu on väärtus ja seda tuleb kaitsta kriminaalkaristuse ähvardusel.⁹⁸

Harju Maakohus arvestas karistuse mõistmisel kohtualuse süüd. Karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ei tuvastatud. Kohtualuse tegevuse tagajärjel surid viis inimest ning ta on uhke, et oma tegudega põhjustas inimestes hirmu. Kohus arvestas karistuse mõistmisel samuti võimalust mõjutada kohtualuseid edaspidi hoiduma kuritegude toimepanemisest ning õiguskorra kaitsmise huvisid.⁹⁹

Eelnevatest kohtuotsuste kokkuvõtetest nähtub, et karistuse mõistmise osas on kohtuotsused olnud üsna erineva tasemega - on otsuseid, kus karistuse mõistmist on põhjendatud põhjalikult, kuid samas on ka otsuseid, kus karistuse mõistmisele on pühendatud vaid 3-4 lauset. Kokkuvõtvalt saab öelda, et karistuse mõistmisel viitasid kohtud enamasti KrK §-le 20

---

⁹⁷Kohtla-Järve Linnakohus 1-336/00 (otsus Rahvusarhiivis).

⁹⁸TMKo 1-710/03 (otsus Tartu Maakohtu arhiivis).

⁹⁹HMKo 1/2991/03 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).

ja §-le 36. Karistuse põhjendamisel üldjuhul refereeriti vastavate paragrahvide teksti, lisades andmed konkreetse isiku varasemate kuritegude ja töökohast saadud iseloomustuse kohta, sidumata aga mõistetavat karistusmäära karistuse eesmärgiga. Peamised tingimused, mida surmanuhtluse või eluaegse vangistuse kohaldamisel on analüüsitud, on siiski samad olnud.

Valdav osa kohtutest on oma otsustes märkinud, et karistuse mõistmisel tuleb arvestada toimepandud kuriteo raskust ja laadi, süüdlase isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, st on viidanud KrK §-le 36. Kohtud on leidnud, et arvestada tuleb süüdlase suhtumist kuriteo toimepanekusse, samuti ka süüdlase varasemat elukäiku - eelnev töökoht, perekonnaseis, eelneva töökoha iseloomustus süüdlase kohta, varasemad karistused jms. Varasemaid karistusi arvestati ka siis, kui need ei olnud uue kuriteoga seotud, näiteks võeti A.B puhul arvesse tema varasemat karistust KrK § 139 lg 1 järgi - salajane vargus.¹⁰⁰ Samuti võeti varasemaid karistusi arvesse ka siis, kui need olid juba kustunud.¹⁰¹

Kriminaalkoodeksi aegsest praktikast tuleneb, et arvestada tuleb süüdlase isikut ja ohtlikkust ühiskonnale. Isik, kes tungis kallale juba neljandale isikule tahtliku eesmärgil raskendavatel asjaoludel ja kes ei ole eelmiste tapmistest eest mõistetud karistusi ära kandnud on ühiskonnale ohtlik. Talle ei ole mõju avaldanud üksi eelnev karistus ning nii vabaduses, kinnipidamiskohas kui ka sundravil olles on jätkanud kuritegude toimepanemist. Sellisele isikule on õigustatud erakordse karistuse kohaldamine.¹⁰² Kuigi paljud kohtud viitasid otsustes kohtualuste ja nende tegude ühiskonnaohtlikkusele, siis vastavat nõuet tegelikult ei olnud. Eesti NSV kriminaalkoodeksi §-s 36 oli küll sätestatud, et karistuse mõistmisel arvestab kohus toimepandud kuriteo ühiskonnaohtlikkuse iseloomu ja astet, kuid Eesti KrK-s vastavat nõuet enam ei sätestanud.

Kohus tõi välja, et arvesse tuleb võtta ka kuriteo tehjolud - kui süüdistatav tapab kannatanu kannatanu enda korteris ajal, mil kannatanu magab ja ei ole võimeline vastupanu osutama, on see eriti julm. Ühes otsuses märkis kohus, et erilist ohtlikkust ühiskonnale näitas ka see, kui süüdlane pani toime üksiku eaka naiste tapmise, kes ei olnud võimeline vastupanu osutama. Süüdlane valis raha saamiseks tapmise toimepanemise, mitte aga ausa töö tegemise tee. Toimepandud tegu süüdlane ei kahetsenud mingilgi määral.

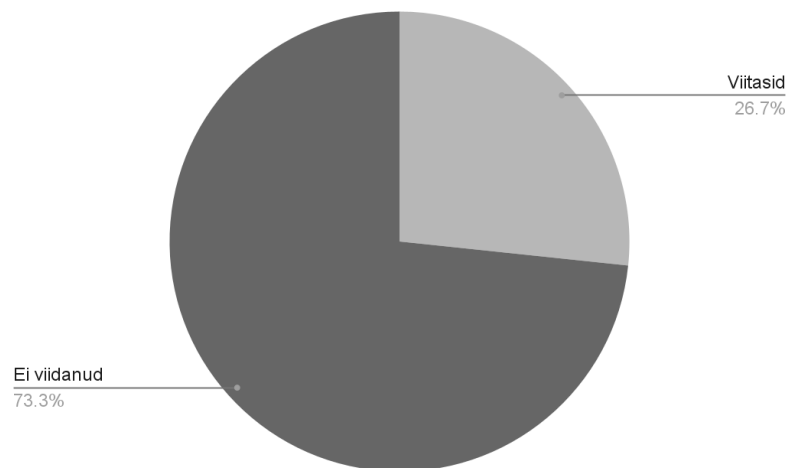
---

¹⁰⁰Tallinna Linnakohus 1/2-1226/97 (otsus Rahvusrhiivis).

¹⁰¹HMKo 1-163/92 (otsus Rahvusrhiivis).

¹⁰²Viru Ringkonnakohus II-1-133/96 (otsus Rahvusrhiivis).

KrK § 20 lg-st 2 tulenes, et karistuse eesmärgiks on ka riikliku hukkamõistu avaldamine süüdimõistetule kuriteo toimepanemise eest ning tema ja muude isikute mõjutamine edaspidi hoiduma niisuguste tegude toimepanemisest. Ka tollaegsest kirjandusest tulenes, et karistuse mõistmisel tuleb arvestada karistuse eesmärkide ja nende saavutamise¹⁰³ - on näha, et juba KrK regulatsioon käsitles karistuse üld- ja eripreventiivset eesmärki. Kuigi teatud kohtud tõesti karistuse mõistmisel viitasid ka karistuse eesmärkidele, siis suur enamus seda ikkagi ei teinud. Jooniselt 5 nähtub, et üksnes 27% kohtuotsustest viitas karistuse mõistmisel karistuse eesmärkidele ning 73% otsustest ei sidunud mõistetavat karistusmäära karistuse eesmärgiga. Otsused, mis karistuse eesmärke kajastasid, viitasid eripreventsioonile, st karistus peab mõjutama kohtualuseid edaspidi hoiduma niisuguste tegude toimepanemisest ning kui süüdlase parandamine ja ümberkasvatamine ei ole võimalik, siis tuleb talle mõista eluaegne vangistus.¹⁰⁴ Ühel juhul viidati ka üldpreventsioonile, kus märgiti, et kohus peab arvestama võimalust kaitsta õiguskorra huvisid.¹⁰⁵

Joonis 5. Viitamine karistuse eesmärkidele

Ühe kohtuotsuse¹⁰⁶ puhul märkis kohus, et karistuse mõistmisel arvestatakse isiku süüd. Kuivõrd vastav kohtuotsus tehti 2003. aastal, mil kehtis juba karistusseadustik, siis ilmselt tugineti juba uuele regulatsioonile, kuigi antud asjas mõisteti karistus veel KrK paragrahvide järgi.

¹⁰³Rebane, I. (viide 79), lk 133.

¹⁰⁴Ida-Viru Maakohus 1-125/97 ja 1-73/2000 (otsused Rahvusarhiivis).

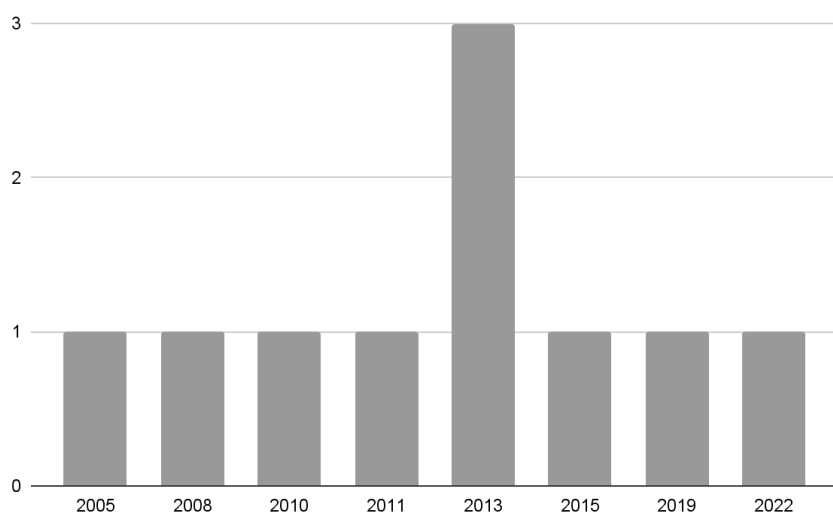
¹⁰⁵HMKo 1/2991/03 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).

¹⁰⁶HMKo 1/2991/03 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).

1.3.2. Karistusseadustiku aegne praktika

1.3.2.1. Üldandmed

Karistusseadustiku alusel on mõistetud eluaegne vangistus 12 isikule - A.B¹⁰⁷, A.B¹⁰⁸, A.V¹⁰⁹, E.N¹¹⁰, L.R¹¹¹, M.L¹¹², M.T¹¹³, O.B¹¹⁴, O.K¹¹⁵, O.P¹¹⁶, R.L¹¹⁷ ja V.H¹¹⁸. Neist kahe puhul - A.B ning V.H tühistas ringkonnakohus maakohtu otsuse ning mõistis eluaegse vangistuse asemel 20 aastat vangistust - edasises analüüsis neid arvestatud ei ole. M.T puhul mõistis maakohus 20 aastat vangistust, mille ringkonnakohus tühistas ja mõistis omakorda eluaegse vangistuse. Joonisel 6 on näha, et esimene eluaegne vangistus karistusseadustiku alusel mõisteti 2005. aastal R.L ning viimane 2022. aastal M.T. 2013. aastal mõisteti eluaegne vangistus kolmele isikule - A.V, L.R ning O.B.

Joonis 6. Aastad, millal on KarS-i järgi mõistetud eluaegne vangistus

¹⁰⁷TMKo 1-11-3150/15.

¹⁰⁸VMKo 1-14-10916/72.

¹⁰⁹PMKo 1-12-8878/21.

¹¹⁰HMKo 1-18-1903/91.

¹¹¹HMKo 1-13-3731/13.

¹¹²HMKo 1-08-5484.

¹¹³TlnRnKo 1-20-8538/129.

¹¹⁴HMKo 1-13-1833/38.

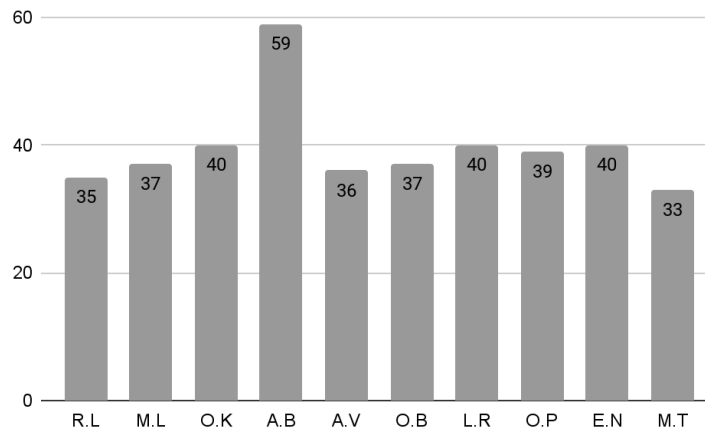
¹¹⁵HMKo 1-09-16587/19.

¹¹⁶PMKo 1-14-5890/28.

¹¹⁷Narva Linnakohus 1-283/04 (otsus Rahvusarhiivis).

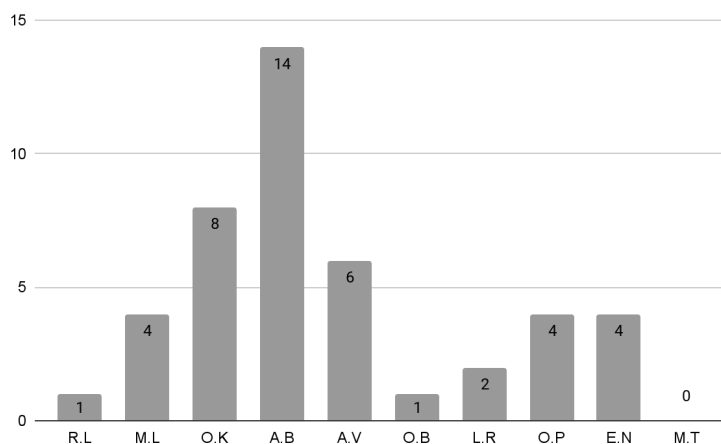
¹¹⁸TMKo 1-09-12874/22.

Kõik eluaegsed vangid on mehed. Jooniselt 7 kajastuvad süüdimõistetute vanused. Kohtuotsustest tuli välja, et kõige rohkem isikuid oli süüdimõistmisel vanuses 33-40 aastat. Kõige noorem süüdimõistetu oli 33-aastane, M.T ning kõige vanem süüdimõistetu oli 59-aastane, A.B. Süüdimõistetute keskmine vanus oli 39,6 aastat.

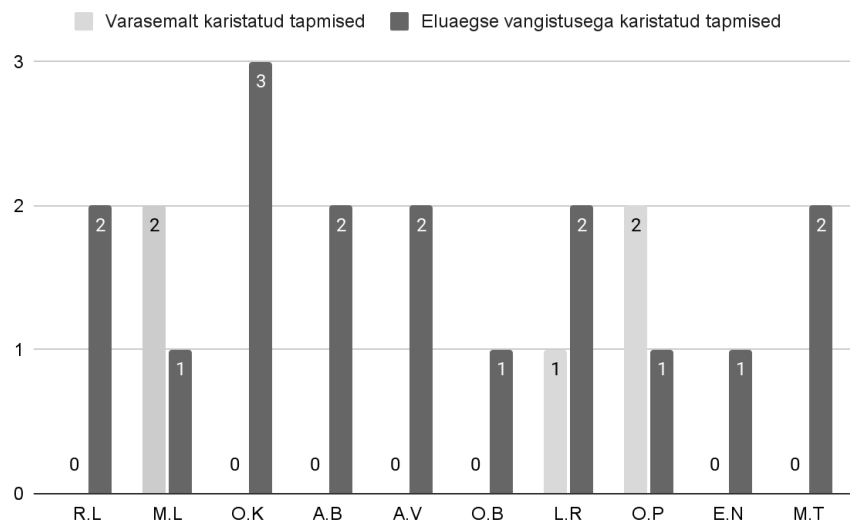
Joonis 7. Süüdimõistetu vanus

Jooniselt 8 nähtub, et kõik eluaegsed vangid, v.a M.T, olid enne eluaegse vangistuse mõistmist ka eelnevalt kriminaalkorras karistatud. Kõige rohkem oli varasemalt kohtulikult karistatud A.B, 14-l korral. Kaheksal korral oli varasemalt karistatud O.K. Ühel korral olid varasemalt karistatud R.L ja O.B. Isikud on olnud varasemalt karistatud näiteks tapmiste, raskete tervisekahjustuste tekitamise, kehaliste väärkohtlemiste, varguste, röövimiste jms eest.

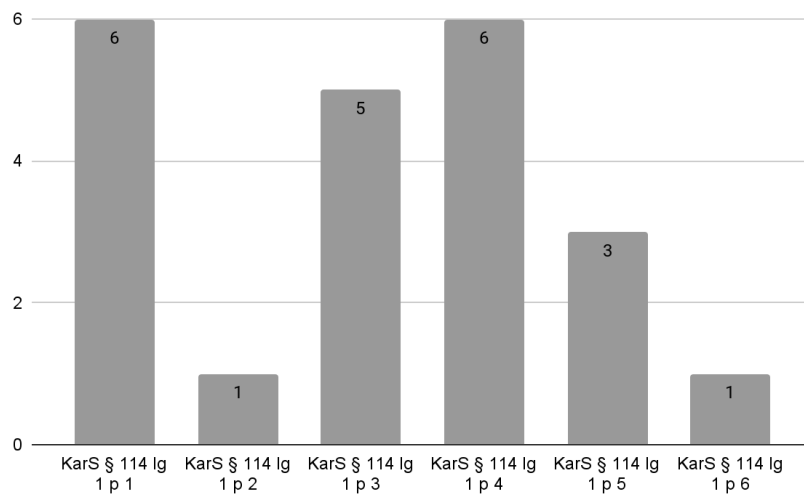
Joonis 8. Süüdimõistetute varasemad karistused

Joonisel 9 on kokkuvõtvalt näha isikute arv, kelle suhtes eluaegsed vangid tapmisi toime panid. Kajastatud on süüdimõistetute varasemalt karistatud tapmised ning need konkreetsed tapmised, mille eest isikule mõisteti eluaegne vangistus. Kohtulahenditest tulenes, et eluaegne vangistus mõisteti üldjuhul isikutele, kes olid tapnud vähemalt paar isikut. Kahele süüdimõistetule, O.B ja E.N, mõisteti eluaegne vangistus ühe isiku tapmise eest. Ühe isiku tapmise eest mõisteti eluaegne vangistus ka M.L, kuid tema oli ka juba varasemalt karistatud kahe isiku tapmise eest.

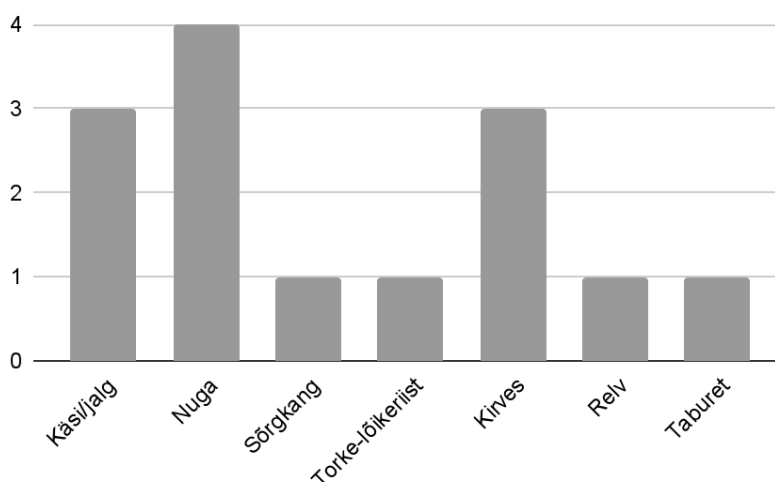
Joonis 9. Süüdimõistetute poolt toime pandud tapmised

Jooniselt 10 nähtub, et kõik eluaegsed vangid on süüdi tunnistatud mõrvas, st KarS § 114 järgi. Peaaegu kõikidel süüdimõistetutel, välja arvatud O.B ja O.P, oli tuvastatud vähemalt kaks kvalifitseerivat tunnust. A.B tunnistati süüdi KarS § 114 lg 1 p-de 1,4,5; A.V p-de 1,4,5; E.N p-de 1,5; L.R p-de 1,3,4; M.L p-de 3,4; M.T p-de 2,3,6; O.B p 1; O.K p-de 3,4, O.P p 4 ning R.L p-de 1,3 järgi. Kõige rohkem on süüdi mõistetud isikuid KarS § 114 lg 1 p-de 1 ja 4 alusel. KarS § 114 lg 1 p 1 käsitleb tapmist piinaval või julmal viisil ning KarS § 114 lg 1 p 4 tapmist, kui see on toime pandud vähemalt teist korda. Teatud isikutel oli kvalifikatsioonis ka muid kuritegusid, näiteks KarS § 118 ja § 121, kuid eluaegne vangistus katab nende karistuse.

Joonis 10. Süüdimõistmise aluseks olev kvalifikatsioon

Kohtulahendite analüüsis ilmnes, et üle poolte süüdimõistetute, st kuus isikut, panid tapmised toime alkoholijoobes. Alkoholijoobe ilmestab ka teo toimepanemise vahendit, kus üldjuhul on tapmiseks valitud esimene lähedal olev vahend - kas siis käed/jalad või pea igas majapidamises kergesti leitav nuga. Ka jooniselt 11 kajastub, et tapmiste toimepanemisel kasutati erinevaid vahendeid, kõige rohkem aga nuga. Üldjuhul kasutasid süüdimõistetud tapmise toimepanemisel mitut vahendit - kõigepealt löödi kannatanuid käte/jalgadega ning seejärel kasutati siis mõnd vahendit. Samas oli ka juhtumeid, kus süüdimõistetu kasutas ainult ühte vahendit.

Joonis 11. Teo toimepanemise vahend

1.3.2.2. Kohtu põhjendused eluaegse vangistuse mõistmisel

Järgnevalt on välja toodud kohtuotsuste kokkuvõtted karistuse mõistmise osas, kus nähtuvad kohtute põhjendused eluaegse vangistuse kohaldamisel.

Harju Maakohtu 2008. aasta otsuses nr 1-08-5484¹¹⁹ on põhjalikult välja toodud süüdistatava, kannatanute ning tunnistajate ütlused, sündmuskoha ja asitõendi vaatlusprotokollide tulemused, kohtuarstliku ekspertiisi arvamused jms. Kohus on süüdistatava kuriteo kvalifitseerimisel teinud põhjaliku analüüsi, kuid karistuse mõistmise osa ei ole kohus väga süvitsi põhjendanud. Kohus tõi välja, et karistuse mõistmisel arvestatakse süüd, karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi loobuma kuritegude toimepanemisest ning õiguskorra kaitsmise huvisid. Leiti, et süüdlase karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud puuduvad. Süüdlane oli varem kriminaalkorras karistatud neli korda - kaks korda tahtliku tapmise eest. Kohus leidis, et kuivõrd varasemate tahtlike tapmistest eest mõistetud tähtajalised vangistused ei ole süüdistatavat mõjutanud loobuma kuritegude toimepanemisest, siis saavutamaks karistuse eesmärgid, tuleb süüdistatavale mõista eluaegne vangistus. Samas asjas tehtud Tallinna Ringkonnakohtu¹²⁰ otsuses aga on karistuse mõistmist põhjalikumalt selgitatud. Ringkonnakohus leidis, et süü suurust mõjutab see, et süüdistatav on süüdi mõistetud raskeimas isikuvastases kuriteos ja seda mitme kvalifitseeriva asjaolu esinemisel. Süü suuruse tuvastamisel on arvestatav ka toimepandud tapmise laad - arvestatakse süüdistatava tegevuse eesmärgipärasust. Kohus analüüsis eripreventiivseid kaalutlusi ja leidis, et tähtsust omab ka see, et kõik süüdistatava poolt toime pandud tapmised on olnud alkoholijoobes, terariista kasutades ja süüdistatav on olnud alati ennastõigustav. Sellisel juhul on tegemist retsidiiviga, millest saab järeldada, et isik ei allu resotsialiseerimisele. Kohus leidis, et süüdistatav ei ole enda varasematest karistustest teinud mingeid järeldusi, samuti puuduvad teda iseloomustavad positiivsed tegurid, mis võiksid mõjutada temale mõistetud karistuse vähendamist.

Tartu Maakohtu 2009. aasta otsuses nr 1-09-12874¹²¹ viitab kohus karistuse mõistmisel KarS § 56 lõikes 1 sätetataule. Kohus leidis, et süüdistatav pani toime viis kuritegu - kaks teise astme ja kolm esimese astme kuritegu, puuduvad karistust kergendavad ja raskendavad

---

¹¹⁹HMKo 1-08-5484/2, lk 12.

¹²⁰TlnRnKo 1-08-5484/10, lk 10.

¹²¹TMKo 1-09-12874/22, lk 30.

asjaolud, süüdistatav on varasemalt kriminaalkorras karistatud kuuel korral, süüdistatav kannab endaga peaaegu alati nuga kaasas ning kasutab seda teiste inimeste suhtes valimatult ja põhjendamatult. Kohus pidas põhjendatuks õiguskorra kaitsmise huvides ja selleks, et mõjutada süüdlast edasiselt hoiduma kuritegude toimepanemisest, karistada mõrva eest eluaegse vangistusega. Tartu Ringkonnakohus¹²² aga tühistas Tartu Maakohtu 2009. aasta otsuse osaliselt, so eluaegse vangistuse osas ja mõistis KarS § 114 lg 1 p 4 järgi uueks karistuseks 20 aastat vangistust. Ringkonnakohus leidis, et maakohtu otsuses ei ole süüdistatavale mõistetud eluaegne vangistus leidnud sedavõrd põhjalikku motiveerimist, mida eeldab raskeim ja karmim karistus. Kohus toob välja, et eluaegse vangistuse mõistmine eeldab kohtu põhjalikku motiveerimist sellest, kuidas süüdistatava süü suurus tingib eluaegse vangistuse kohaldamise ning miks just eluaegne vangistus hoiab süüdlase kuritegude edasisest toimepanemisest. Lähtuvalt KarS §-st 56 tuleb kohtul pärast kuriteo toimepanemise tuvastamist süü suurusest lähtuvalt anda põhjendatud karistusõiguslik hinnang toimepandud kuriteole. Andes sellist hinnangut tuleb keskenduda teole ja üldiselt ei tohi süüdistatava isik lahutatult olla iseseisvaks karistuse liigi ning määra valiku aluseks. Süüdistatava isikuga tuleb aga arvestada lähtuvalt eripreventiivsest prognoosist. Ringkonnakohus märkis, et eluaegne vangistus on erakorraline karistus ning lisaks süü suurusele peab põhjendama ka äärmuslike üld- ja eripreventiivsete asjaolude olemasolu. Kohus leidis, et süüdistatava poolt toimepandud isikuvastased süüteod ei oma sellist äärmuslikku ja kõrgendatult suurt süü suurust, et minimaliseerida lõpuks üldse võimalus tema ühiskonda tagasipöördumiseks. Kohtu arvates avaldub ka positiivne üldpreventsioon, mille eesmärgiks on õiglase karistusega avaldada mõju ning mis kinnitab inimeste usku normikehtivusse ja usaldust õiguskorra vastu.¹²³

Harju Maakohtu 2010. aasta otsuses nr 1-09-16587¹²⁴ märkis kohus, et isiku süü on karistamise aluseks. Karistuse mõistmisel tuleb arvestada kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, eripreventiivset prognoosi ja üldpreventiivseid kaalutlusi. Kohus leidis, et elu on kõrgeim õigushüve, mida peab kaitsma kõige karmimal viisil. Kuivõrd süüdistatav võttis elu kolmelt inimeselt, on tema süü väga suur. Puuduvad karistust kergendavad asjaolud - süüdistatav ei ole üheski kuriteos end süüdi tunnistanud, ei ole väljendanud kahetsust ning on andnud vastuolulisi ütlusi. Süüdistatav on varem olnud kaheksa korda kriminaalkorras karistatud ning tema toime pandud kuriteod näitavad üldist suhtumist õiguskorda ja

---

¹²²TrtRnKo 1-09-12874/43, lk 14 ja 15.

¹²³*Ibid*, lk 16.

¹²⁴HMKo 1-09-16587/19, lk 10.

kergekäelist suhtumist inimesse. Arvestades süüdistatava isikut ning tema poolt toimepandud kolme inimese tapmist, leidis kohus, et põhjendatud ja õiglane karistus on eluaegne vangistus. Kohus viitas ka positiivsele üldpreventsioonile - kui kolme inimese tapmisele ei järgne eluaegset vangistust, siis võib tekkida küsimus, mitu inimest peab kurjategija tapma, et võiks mõista eluaegse vangistuse. Tallinna Ringkonnakohus¹²⁵ nõustus Harju Maakohtu põhjendustega, kuid rõhutas, et kuigi karistusseadustik ei arvesta karistuse mõistmisel süüdlase isikut iseseisva alusena, sisaldub KarS §-s 56 süüdlase isikuline näitaja eripreventiivse prognoosi näol. Karistuse kohaldamisel arvestab kohus võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. Ka Riigikohus nõustus oma 2011. aasta otsuses nr 3-1-1-13-11¹²⁶ Tallinna Ringkonnakohtu põhjendustega. Riigikohus märkis, et karistuse mõistmisel arvestatakse ka süüdlase isikut iseloomustavaid andmeid ja õiguskorra huvisid. Kolme isiku tapmise eest mõistetav karistus peab ühiskonnale andma selge signaali, et õiguskord taunib sellist käitumist rangeimal võimalikul viisil.

Tartu Maakohtu 2011. aasta otsuses nr 1-11-3150¹²⁷ leidis kohus, et süüdistatav mõrvas ühel ja samal päeval lühikese perioodi jooksul kaks kõrges eas naist. Kuriteod olid julmad, kuna mõlemat naisterahvast löödi korduvalt pea piirkonda, kangi ja kirvega. Pannes toime selliseid tegevusi on süüdistatav näidanud ennast julma ja jõhkra inimesena, kellel puudub austus inimkeha ja inimhinge vastu. Süüdistatava puhul ei esinenud karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Süüdistataval on kehtivaid kriminaalkaristusi 12. Hoolimata korduvatest karistustest ei ole süüdistatav enda käitumist muutnud, vaid tema teod on muutunud ajapikku raskemaks ja julmemaks. Süüdistataval puudub ka igasugune kahetsus. Lähtudes eeltoodust ja arvestades karistuse eripreventiivset eesmärki, leidis kohus, et süüdlast tuleb karistada eluaegse vangistusega. Tartu Ringkonnakohus nõustus Tartu Maakohtu põhjendustega ning lisas, et julmal viisil ja madalal motiivil toimepandud kahe inimese tapmise eest mõistetav karistus peab kajastama ka riikliku hukkamõistu rangeimal võimalikul viisil. Riigikohus nõustus maakohtu ja ringkonnakohtu põhjendustega ning märkis, et süü hindamisel tuleb lähtuda eelkõige asjas tuvastatud faktilistest asjaoludest ja nendes kajastuvast teo ebaõiguse mahust.¹²⁸ Eluaegse vangistuse mõistmiseks peab toimepandud tegu olema kaitstavat õigushüve ja õiguskorda kahjustanud sedavõrd, et tähtajalise vangistuse

---

¹²⁵TlnRnKo 1-09-16587/25, p 5.10.

¹²⁶RKKKo 3-1-1-13-11, p 9.

¹²⁷TMKo 1-11-3150/15), p 1.5.

¹²⁸RKKKo 3-1-1-76-12, p 7.

mõistmine ei taga õiguskorra piisavat kaitset.¹²⁹ Riigikohus leidis, et kuivõrd süüdistatava käitumises on tuvastatud kolm kvalifitseerivat tunnust, on süüdistatava süü keskmisest oluliselt suurem. Regulaarne ja süstemaatiline kuritegude toimepanemine, samuti teos väljenduv ükskõiksus ja lugupidamatus õiguskorra suhtes on eelduseks isiku suhtes preventiivsetest kaalutlustest lähtuvalt range karistuse mõistmiseks.¹³⁰

Harju Maakohtu 2013. aasta otsuses nr 1-13-1833¹³¹ leidis kohus, et süüdistatava süü on väga suur, kuna kuriteod pandi toime avalikus kohas keset tööpäeva ning süüdistataval oli plaan, kuidas kannatanut rünnata. Oma negatiivseid emotsioone väljendab süüdistatav tavaliselt jõuliselt. Süüdistatav on varem kriminaalkorras karistatud raske tervisekahjustuse tekitamise eest. Kohus leidis, et süüdistatav on ühiskonna jaoks sobimatu ja parandamatult ohtlik inimene - ta on järjepidevalt käitunud agressiivselt oma lähedaste suhtes, tekitanud eluohtlikke kehavigastusi oma abikaasale. Arvestades süüdistatava isiksust, tema järjepidevat agressiivset käitumist ning tema teos väljenduvat ükskõiksust ja lugupidamatust õiguskorra suhtes, ei taga tähtajaline vangistus õiguskorra piisavat kaitset. Tallinna Ringkonnakohus nõustus Harju Maakohtu põhjendustega. Kaitsja esitas apellatsioonis väite, et maakohus ei põhjendanud, miks peaks süüdistatava süüd hindama suuremaks võrreldes teiste KarS § 114 järgi süüdi mõistetud isikute süüga. Ringkonnakohus selgitas, et samalaadsete kuritegude korral ei ole olemas niinimetatud “keskmist süüd ja keskmist karistust” - igal üksikul juhul tuleb tuvastada individuaalne süü suurus.¹³²

Harju Maakohtu 2013. aasta otsuses nr 1-13-3731¹³³ leidis kohus, et süüdistatava ühel ja samal päeval peaaegu olematu ajaperioodi jooksul toime pandud kahe isiku tapmised näitavad süüdistatavat kui julma ja jõhkra isikut. Kohus märkis, et süüdistatava süü kahe inimese tapmises julmal viisil on väga suur. Karistust kergendava asjaoluna luges kohus süü tunnustamist ja eeluurimisel kaasa aitamist, kuid need ei kaalu üles tema süü suurust. Karistust raskendava asjaoluna leiti KarS § 58 p 3 - süüteo toimepanemine abitus seisundis isiku suhtes. Kohus leidis, et varem kriminaalkorras tapmise eest karistatud isiku poolt järjekordselt raske isikuvastase kuriteo toimepanemise korral nõuavad eripreventiivsed kaalutlused rangete karistusmeetmete kohaldamist. Tallinna Ringkonnakohus¹³⁴ nõustus

---

¹²⁹*Ibid*, p 8.

¹³⁰*Ibid*, p 10.

¹³¹HMKo 1-13-1833/38.

¹³²TlnRnKo 1-13-1833/72, p 7.

¹³³HMKo 1-13-3731/13, lk 10.

¹³⁴TlnRnKo 1-13-3731/25.

Harju Maakohtu põhjendustega ning lisas, et süüdistatava süü suuruse tuvastamisel tuleb hinnata nii süüdistatava enda teoelset ja -järgset käitumist, kannatanu käitumist ning karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Arvestada tuleb objektiivseid asjaolusid - tegu ja tagajärge ning subjektiivseid asjaolusid - motiivi ja eesmärki.

2015. aasta otsuses nr 1-14-5890¹³⁵ märkis Pärnu Maakohus, et karistuse eesmärk lisaks õiguskorra kaitsmisele ja toimepandud kuriteo eest avaliku hukkamõistu avaldamisele on ka kuriteo toimepannud isiku positiivne mõjutamine hoiduma edaspidi süütegude toimepanemisest. Täiendavalt kuriteo raskusele tuleb karistus paigutada etteantud raamidesse ka tulenevalt sellest, milline on isiku hoiak, mis eesmärgil ta teo toime pani, samuti tuleb arvestada isiku varasemat ja hilisemat käitumist, kuna see näitab isiku suhtumist kaitstavasse õigushüvesse. Süüdistatav pani toime kaks rasket kuritegu, mistõttu tuleb tema süü hinnata suureks. Puudusid karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud. Süüdistatav on ka varasemalt olnud karistatud kahe inimese tapmise eest tähtajalise vangistusega. Kohus on seisukohal, et varasemad karistused ei ole süüdistatava käitumist muutunud ning tähtajaline vangistus ei kujunda õiguskuulekat käitumist. Tallinna Ringkonnakohus¹³⁶ nõustus Pärnu Maakohtu põhjendustega ning lisas, et tuvastatud tehilude pinnalt saab sedastada süüdistatava käitumises suure ebaõiguse ja ühtlasi ka süü, mis eeldab vähemalt maksimaalse tähtajalise vangistuse ja eluaegse vangistuse vahel kaalumist. Ringkonnakohus leidis, et süüdistatava käitumises väljendub ilmselge ning teadlik vastandumine õiguskorrale ning see näitab, et süüdistatav ei ole temale varasemalt mõistetud karistuste tähendusest aru saanud.

Viru Maakohtu 2016. aasta otsuses nr 1-14-10916¹³⁷ on välja toodud karistusraamid. Antud asjas puudusid karistust kergendavad asjaolud. Karistust raskendavate asjaoludena tõi kohus välja KarS § 58 p-d 3 ja 10. Kohus märkis, et karistuse määra otsustamisel ei saa tähelepanuta jätta süüdistatava retsidiivsust. Süüdistatavat on varem kolmel korral karistatud KarS § 121 järgi, kuid sellest hoolimata ei ole ta mingeid järelusi teinud. Ajas on tema teod läinud järjest ohtlikumaks - süüdistatava käitumise ohtlikust näitab asjaolu, et kannatanu tapmine ei kutsunud süüdistatava esile kahetsust ega tahtmist edaspidi taolisi tegusid vältida. Arvestades süüdistatava isiksust, tema retsidiivsust, tema tegudes väljenduvat ükskõiksust ja lugupidamatust õiguskorra suhtes, leidis kohus, et tähtajaline vangistus ei täida üld- ja

---

¹³⁵PMKo 1-14-5890/28, lk 15.

¹³⁶TlnRnKo 1-14-5890/38, p 10.

¹³⁷VMKo 1-14-10916/72, p 4.3.2.

eripreventiivseid eesmärke ega taga õiguskorra piisavat kaitset. Tartu Ringkonnakohus¹³⁸ aga tühistas Viru Maakohtu otsuse osaliselt ja mõistis süüdistatavale KarS § 114 lg 1 p 4 järgi karistuseks 20 aastat vangistust. Ringkonnakohus leidis, et maakohus ei pööranud piisavalt tähelepanu süüdistatava süü suurusele ja seda mõjutavatele asjaoludele, vaid keskendus eelkõige süüdistatava isikule. Samuti märkis ringkonnakohus, et süüdistatava käitumises ja tema tegevuse tagajärgedes ei esinenud erakordseid asjaolusid, mis nõuaksid eluaegse vangistuse kohaldamist. Süüdistatav pani mõlemad talle süüks arvatud tapmised toime kannatanutega ühise alkoholitarbimise tulemusena tekkinud tüli käigus, kusjuures süüdistatav ei olnud tüli algatajaks. Ringkonnakohus leidis, et sellistel asjaoludel toimepandud tapmisi ei ole alust vaadelda kui erakorralistel asjaoludel toimepandud tapmisi - tegemist on pigem olmetüli käigus toimepandud tapmistega.

2019. aasta otsuses nr 1-18-1903¹³⁹ leidis Harju Maakohus, et kui isikut on korduvalt karistatud raskete kuritegude eest ja mõistetud karistused ei ole teda mõjutanud uutest kuritegudest hoiduma, tuleb lähtuvalt eripreventiivsetest kaalutlustest kohaldada rangeid karistusmeetmeid. Kohus oli veendunud, et raskete kuritegude toimepanemine on muutunud süüdistatava elustiiliks - ka vanglatingimustes jätkas ta kuritegude toimepanemist. Kohus leidis, et süüdistatavat tuleb karistada eluaegse vangistusega muuhulgas, kuna ta tappis lihtsalt tapmise pärast - tema eesmärgiks oli teistele palju haiget teha ja näha neid piinlemas. Isikut, kes ilma vähimagi põhjuseta tapab teise isiku, kes naudib ohvri piinlemist, tuues ettekäändeks protesti maatriksi mõjutuse vastu, tuleb karistada rangeimal viisil. Selline isik on vabaduses ohtlik. Tallinna Ringkonnakohus¹⁴⁰ nõustus Harju Maakohtu otsusega. Kuivõrd süüdistatava käitumises on tuvastatud mõrva kaks kvalifitseerivat tunnust - julm viis ja omakasu motiiv, siis on süüdistatava süü keskmisest oluliselt suurem.

Pärnu Maakohus 2021. aasta otsuses nr 1-20-8538¹⁴¹ võttis kohus karistusmäära valikul lähtepunktiks sanktsiooni keskmäära. Edasi arvestas kohus kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid - kergendava asjaoluna esines puhtsüdamlik kahetsus. Raskendavad asjaolud puudusid, kuid samas esinesid kuriteo tehjoludest tulenevad süü astet selle suurenemise poole mõjutavad faktorid (kannatanud ei kujutanud süüdistatavale ohtu, tulirelvaga rünnak oli ulatuslik ja intensiivne, süüdistatav lahkus sündmuskohtadelt, püüdmata abi anda). Just need

---

¹³⁸TrtRnKo 1-14-10916/106.

¹³⁹HMKo 1-18-1903/91, lk 16.

¹⁴⁰TlnRnKo 1-18-1903/103.

¹⁴¹PMKo 1-20-8538/93, p 71.

faktorid tingivad süü suuremaks tunnistamise. Toimepandud kuriteod olid julmad. Kohus märkis, et valitsev kohtupraktika kinnitab seda, et eluaegne vangistus mõistetakse juhtudel, kui isik on tapmise või tapmiskatse toime pannud korduvalt ehk kaks ja enam kordi.¹⁴² Antud juhul oli süüdistatav ühe sündmuse käigus tapnud kaks inimest ehk kuriteo tagajärgedest tulenevad tingimused eluaegse vangistuse mõistmiseks võiksid lähtuvalt kohtupraktikast olla täidetud. Samas märkis kohus, et süüdistatav ei ole varasemalt raskete kuritegude eest karistust kandnud. Isiku puhul, kes on keskeale lähenev ning kes ei ole varem raskete kuritegude eest karistatud, ei saa väita, et ta jätkab pärast tähtjalise karistuse ärakandmist tapmiste toimepanemist. Süüdistatavat iseloomustasid ka muud positiivsed asjaolud - ta oli haritud tööandja, kohusetundlik ja adekvaatne, vahi all oli rahulik ja viisakas. Vabaduses on süüdistataval neli last ning ka kriminaalasja arutamise raames pidas süüdistatav ennast viisakalt ja lugupidavalt üleval. Kohus leidis, et tema isikuprofiil erineb praeguste eluaegsete vangide omast kardinaalselt ning eluaegse vangistuse mõistmine ei ole põhjendatud.¹⁴³

Tallinna Ringkonnakohus¹⁴⁴ tühistas 2022. aastal Pärnu Maakohtu otsuse osaliselt ning mõistis süüdistatavale eluaegse vangistuse. Ringkonnakohus leidis, et väljakujunenud kohtupraktika seisukohalt tuleb süü suuruse juures raskendavana arvestada seda, kui isik on teoga täitnud kuriteokoosseisu mitu erinevat kvalifitseerivat tunnust.¹⁴⁵ Antud juhul täitis süüdistatav tervelt kolm KarS § 114 kvalifitseerivat tunnust: p 2, p 3 ja p 6. Süüdistuse kohaselt ohustas süüdistatav vähemalt 17 inimese elu ja tervist, kellest neli olid 3-9-aastased lapsed. Juba selline tegutsemine on erandlik ja märkimisväärne. Ringkonnakohus märkis, et süüdistatava kahetsus ainuüksi ei kaalu üles süüd suurendavate tehjolude massiivset kogumit. Süü suuruse kontekstis viitas ringkonnakohus ka absoluutsele karistusteooriale ning leidis, et selle kohaselt oleks õiglane karistus eluaegne vangistus.¹⁴⁶ Karistusmäära valikul viitas ringkonnakohus põhjalikult ka õiguskorra huvidele ja ühiskonna kaitsele. Ringkonnakohus märkis, et karistuse mõistmine antud asjas on ühiskonna tasandil tajutav teatud kujuteldava standardi kehtestamisena - karistus ei tohi ühiskonnaliikmetele jätta muljet, et selline tegevus, mis ohustab paarikümmet inimest ja mis toob kaasa mitu teadlikku surma, on kuidagi aktsepteeritav ja toob kaasa üksnes kerge karistuse. Karistuse mõju peab jõudma kõikidele Eestis elavatele isikutele ning samas suurendama ka nende turvatunnet.¹⁴⁷ Ringkonnakohus

---

¹⁴²Ibid, p 72.

¹⁴³Ibid.

¹⁴⁴TlnRnKo 1-20-8538/129.

¹⁴⁵Ibid, p 24.

¹⁴⁶Ibid, p 38.

¹⁴⁷Ibid, p 66.

leidis kokkuvõtlikult, et kui inimene on pannud toime nii jõhkra kuriteo, mille eest eluaegse vangistuse mõistmine on kohane ja põhjendatud, siis ei ole üldsegi välistatud ega ebaproportsionaalne, kui selline isik – olgugi varem kriminaalkorras karistamata, kõrgharidusega ja ühiskonnas hästi toimetulev, veedab oma ülejäänud elu vanglas.¹⁴⁸ Töö autor on arvamusel, et vastav ringkonnakohtu lahend on väga põhjalik ning kergesti jälgitav.

Eelnevatest kohtuotsuste kokkuvõtetest nähtub, et karistuse mõistmisel on kohtud arvestanud süüdistatava süüd, karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi loobuma kuritegude toimepanemisest ning õiguskorra kaitsmise huvisid, st on viidanud KarS § 56 lg-le 1.

KarS § 56 lg-st 1 tuleneb, et karistamise aluseks on isiku süü. Kohtud viitasid karistuse mõistmisel, et kuivõrd elu on kõrgeim õigushüve, siis tuleb mitu inimest tapnud süüdlase süü lugeda väga suureks. Samuti tuleb isiku süü hinnata keskmisest oluliselt suuremaks, kui ta on oma teoga täitnud kuriteokoosseisu mitu erinevat kvalifitseerivat tunnust. Süü suuruse hindamisel tuleb arvestada ka isiku käitumist enne ja pärast kuriteo toimepanemist.¹⁴⁹

Kuivõrd eluaegne vangistus on raskeim karistuse liik, siis tuleb selle kohaldamist eriti põhjalikult motiveerida. Töö autori arvates on kohtud enamasti sellega hästi hakkama saanud, aga on ka erandeid. Näiteks, Harju Maakohtu 2008. aasta otsuses¹⁵⁰ on küll välja toodud, et kohus arvestab karistuse mõistmisel süüd, karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi loobuma kuritegude toimepanemisest ning õiguskorra kaitsmise huvisid, aga samas ei ole kohus neid asjaolusid väga põhjalikult analüüsinud - üksnes toodi välja, et isik on varasemalt karistatud ning karistuse eesmärkide saavutamiseks tuleb karistada eluaegse vangistusega. Kohus jättis aga selgitamata, mis karistuse eesmärgid üldse on ning otsusest ei nähtu ka, kui suur on isiku süü ning mis süü suurust täpsemalt mõjutavad. Otsusest tuleneb küll, et karistuse mõistmisel arvestatakse isiku varasemaid karistusi, aga samas ei nähtu, kas neid arvestatakse süü suurust mõjutavaks asjaoluks või eripreventiivseks asjaoluks. Antud juhul võis kohtu vähese analüüsi põhjus peituda ka selles, et see oli üks esimesi lahendeid, millega eluaegset vangistust kohaldati KarS-i järgi.

---

¹⁴⁸*Ibid*, p 70.

¹⁴⁹*Ibid*, p 7.

¹⁵⁰HMKo 1-08-5484/2.

Karistuse mõistmisel arvestatakse ka süüdlase isikut. Tihti arvestavad kohtud süüdlase isikut süü juures¹⁵¹. Samas on ka kohtuotsuseid¹⁵², kus üldsegi ei selgu, kas süüdlase isikut on arvestatud isiku süü kaalumisel või eripreventsiooni juures. Samuti esineb lahendeid, kus karistuse mõistmisel on kindlalt eristatud süüd ja eripreventsiooni. Töö autor nõustub viimastega, kus süüdlase isikut arvestatakse pigem eripreventsiooni juures, mitte aga süü juures, kuna autorile on kirjandusest jäänud mulje, et süü juures arvestatakse just toimepandud teo asjaolusid ning süüdlase isik on seotud eripreventsiooniga.

Riigikohtu praktikast tuleneb, et eluaegse vangistuse puhul peab isiku süü olema väga suur. Kohus leidis, et kui isiku käitumises on tuvastatud suur ebaõiglus ja süü, siis tuleb karistusena kaaluda maksimaalse tähtajalise vangistuse ja eluaegse vangistuse vahel. Vastava otsuse tegemisel on oluline arvestada preventioone.¹⁵³ Samas ei ole Riigikohus kuidagi põhjendanud, miks on oluline arvestada just preventioone. Samuti ei selgitanud kohus, millised karistuse eesmärgid tingivad just eluaegse vangistuse mõistmise. Ka ringkonnakohus¹⁵⁴ on leidnud, et üldpreventiivsed asjaolud annavad aluse kohaldada rangeimat karistust, aga samas kohus ei ole avanud, milles need üldpreventiivsed asjaolud üldse seisnevad. Eelnevast lähtuvalt saab öelda, et kohtud on karistuse mõistmisel viidanud KarS § 56 lg 1 asjaoludele, aga samas ei ole alati kõiki asjaolusid väga põhjalikult selgitanud ja analüüsinud.

Ühel juhul käsitles kohus karistuse mõistmise kontekstis ka süüd välistavaid asjaolusid - nimelt kohus leidis, et isiku süü on väga suur ning puuduvad süüd välistavad asjaolud. Samuti tõi kohus välja, et tulenevalt ekspertiisist, oli süüdistatav kuritegude toimepanemise ajal süüdivusseisundis ja on võimeline karistust kandma.¹⁵⁵ Töö autori arvates ei olnud see vajalik ega õige, kui võrd eristada tuleb süüd KarS § 56 lõike 1 mõttes ja süüd kui deliktistruktuuri kolmandat astet (KarS § 2 lg 2). Seega oleks kohus pidanud vastava märkuse välja tooma juba süü kui deliktistruktuuri kolmanda astme juures.

---

¹⁵¹RKKKo 3-1-1-76-12, p 7.

¹⁵²HMKo 1-09-16587/19.

¹⁵³RKKKo 3-1-1-76-12, p-d 9 ja 10.

¹⁵⁴TlnRnKo 1-14-5890/38, p 10.

¹⁵⁵HMKo 1-09-16587/19.

1.3.3. Kokkuvõte Eesti kohtupraktikast

Võrreldes kriminaalkodeksi ja karistusseadustiku aegset kohtupraktikat, saab öelda, et karistuse mõistmisel on muutunud põhjenduste üldine tase - kui kriminaalkodeksi ajal refereerisid kohtud suuresti üksnes seadust, siis karistusseadustiku ajal on kohtute põhjendused muutunud põhjalikumaks ning mõistetavat karistusmäära seotakse ka karistuse eesmärgiga.

Teatavaid muutusi kriminaalkodeksi ja karistusseadustiku aegses kohtupraktikas on veelgi toimunud. Erinevused tulenevad juba seadustest endist, kus KrK kohaselt arvestati karistuse mõistmisel toimepandud kuriteo raskust ja laadi, süüdlase isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid.¹⁵⁶ KarS-i kohaselt on aga karistamise aluseks süü ning karistuse mõistmisel arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid.¹⁵⁷ Karistuse mõistmise alust kriminaalkodeksist eraldi ei tulenenud, aga kuivõrd süü kajastubki kuriteo raskuses, siis see sarnaneb KarS-i regulatsiooniga.

KrK § 36 järgi oli süüdlase isik iseseisvaks karistuse kohaldamise aluseks, kuid tulenevalt KarS-i aegsest kohtupraktikast ei tohi süüdistatava isik lahutatult olla iseseisvaks karistuse liigi ning määra valiku aluseks. Süüdistatava isikuga tuleb arvestada aga lähtuvalt eripreventiivsest prognoosist.¹⁵⁸

KrK ja ka KarS-i aegne kohtupraktika arvestab karistuse mõistmisel süüdlase varasemat karistatust. KrK-i aegse kohtupraktika kohaselt arvestati varasemaid karistusi ka siis, kui need ei olnud uue kuriteoga seotud või kui need olid juba kustunud.¹⁵⁹ KarS-i aegse praktika kohaselt võib varasemat kuritegu arvesse võtta ainult juhul, kui see on uue kuriteoga seotud ja näitab süüdlase ükskõikset suhtumist eelmisse karistamisse ning ei ole karistusregistrist kustutatud.¹⁶⁰ Regristrist kustutatud karistusandmed ei saa olla aluseks isikule mõistetava karistuse individualiseerimisel eripreventiivses tähenduses, kuna see ei võta arvesse süüdistatava vahepealset õiguskuulekat käitumist.¹⁶¹ Nii KrK kui ka KarS-i aegse

---

¹⁵⁶KrK § 36.

¹⁵⁷KarS § 56.

¹⁵⁸TlnRnKo 1-09-16587/25, p 5.10.

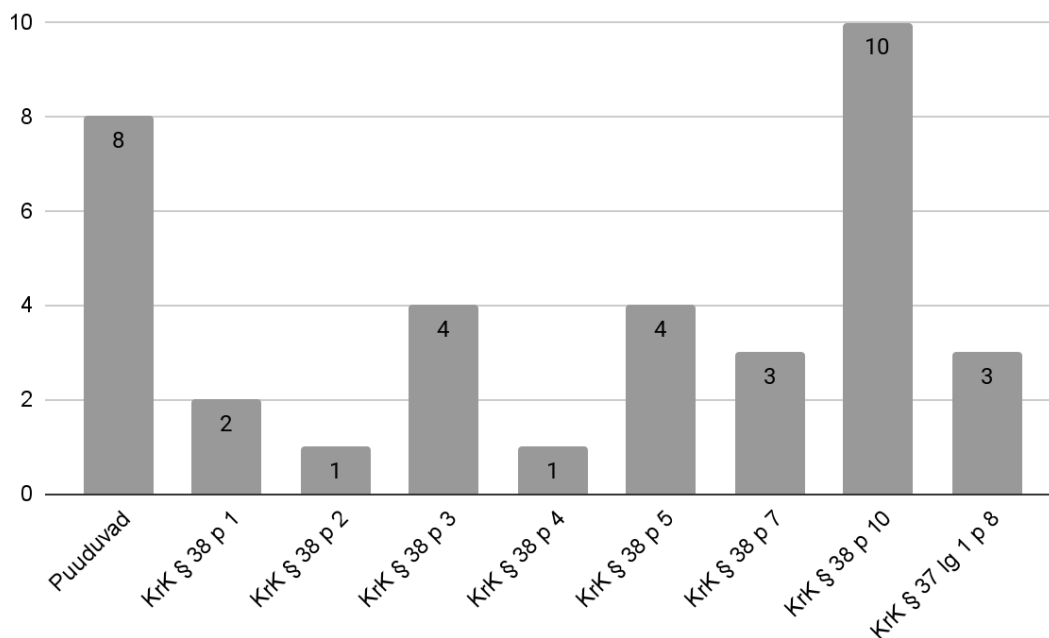
¹⁵⁹HMKo 1-163/92 (otsus Rahvusrhhiivis).

¹⁶⁰RKKKo 3-1-1-79-03, p 14 ja RKKKo 3-1-1-70-16, p 8.

¹⁶¹RKKKo 3-1-1-70-16, p 10.

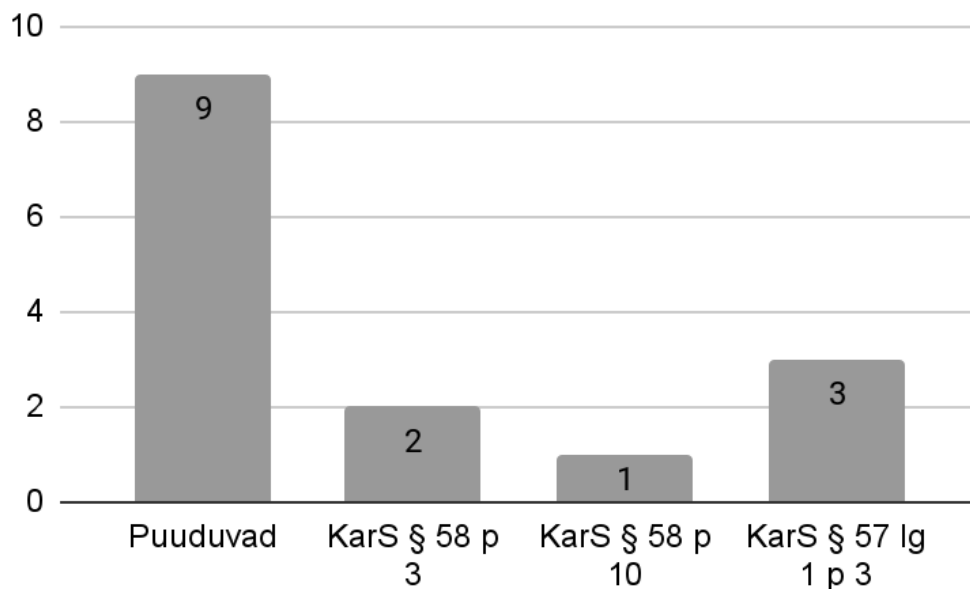
kohtupraktika kohaselt on üldjuhul eluaegne vangistus mõistetud isikutele, kes panid toime mitme isiku tapmise või kes konkreetsel juhul tapsid ühe isiku, kuid olid ka varasemalt tapmise eest süüdi mõistetud. Sarnasus seisneb ka selles, et karistuse liigi ja määra mõistmisel tuleb arvestada, et karistus peab isikut mõjutama edaspidi hoiduma niisuguste tegude toimepanemisest. KrK-i aegne kohtupraktika tugines sellele vähem, kuid siiski.

Nii KrK § 36 kui ka KarS § 56 lg 1 kohaselt tuleb karistuse mõistmisel arvestada ka kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Kõik KrK ja KarS-i aegsed otsused vastavad nõuet ka täitsid. Joonisel 12 nähtuvad vastutust kergendavad ja raskendavad asjaolud vastavalt KrK praktikale. Kümnel juhul tuvastasid kohtud vastutust raskendava asjaoluna kuriteo toimepanemise joobeseisundis - KrK § 38 p 10. Raskendavate asjaoludena tuvastati veel ka kuriteo toimepanemise omakasu ajendil ja süstemaatiliselt (p 3), kuriteo toimepanemise lapsealise, kõrges vanuses või abitus seisundis oleva isik suhtes (p 5) ning kuriteo toimepanemise erilise julmusega (p 7). Kolmel juhul tuvastati kergendava asjaoluna ülestunnistamisele ilmumist - KrK § 37 lg 1 p 8. Kaheksal korral kohtud aga leidsid, et vastutust kergendavad ja raskendavad asjaolud puuduvad.

Joonis 12. Vastutust kergendavad ja raskendavad asjaolud (KrK praktika)

Joonisel 13 nähtuvad karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud tulenevalt KarS praktikast. On näha, et üheksa kohtuotsuse puhul karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud puudusid. Ühel korral leiti raskendava asjaoluna süüteo toimepanemise grupi poolt - KarS § 58 p 10 ning kahel juhul süüteo toimepanemise erilise julmusega või kannatanut alandades - KarS § 58 p 3. Kolmel korral peeti kergendavaks asjaoluks süü tunnistamist, eeluurimisele kaasa aitamist ning puhtsüdamlikku kahetsust - KarS § 57 lg 1 p 3. Paljudel juhtudel esines veel erinevaid raskendavaid asjaolusid (näiteks omakasu motiiv ja süüteo toimepanemine üldohtlikul viisil), aga kuivõrd need olid kirjeldatud süüteo koosseisu tunnustena, siis vastavalt KarS §-le 59 kohtud neid ei arvestanud.

Joonis 13. Karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud (KarS praktika)

Valitsev kohtupraktika kinnitab, et eluaegne vangistus mõistetakse juhtudel, kui isik on tapmise või tapmiskatse toime pannud korduvalt ehk kaks ja enam kordi. Mitme inimese tapmise eest mõistetakse karistus peab ühiskonnale andma selge signaali selle kohta, et selline käitumine on õiguskorra poolt otsustavalt ja rangeimal võimalikul viisil taunitud.¹⁶² Kuigi kohtupraktikast tõesti tuleneb, et eluaegset vangistust on üldjuhul kohaldatud siis, kui isik on tapnud või püüdnud tappa vähemalt kaks isikut, siis on ka erandeid. Erandeid on nii KrK kui ka KarS-i aegses praktikas. Ühe isiku tapmise eest mõisteti KrK alusel eluaegne vangistus

¹⁶²RKKKo 3-1-1-13-11, p 9.2 ja 3-1-1-76-12, p 9.

kuuele isikule. KarS-i järgi on ühe isiku tapmise eest mõistetud eluaegne vangistus kahele isikule, O.B ja E.N. Samas ei saa tähelepanuta jätta asjaolu, et enamus neist isikutest olid siiski ka varasemalt kriminaalkorras karistatud. O.B oli varasemalt karistatud KarS § 118 lg 1 p-de 1, 2 järgi. E.N oli varasemalt karistatud neljal korral, viimati KarS § 121 järgi. Varasemalt karistamata oli ainult R.V, kes pussitas ja lõi raha saamise eesmärgil üksikut vanainimest ning kellele mõisteti eluaegne vangistus KrK alusel. Magistritöö autor nõustub kohtupraktikaga, et isikule, kes on tapnud rohkem kui ühe isiku, tuleks mõista eluaegne vangistus. Kui süüdistatav on tapnud isiku, teda on selle eest karistatud tähtajalise vangistusega ning pärast seda taas paneb toime tapmise, siis see näitab ainult süüdistatava ükskõiksust õiguskorra suhtes ning seda, et ta ei ole oma eelmisest karistusest mitte midagi õppinud. Antud kontekstis on märkimisväärne ka niinimetatud Lihula juhtum ja Tallinna Ringkonnakohtu otsus nr 1-20-8538, millega mõisteti eluaegne vangistus isikule, kes ei olnud varasemalt kriminaalkorras karistatud. Kuigi süüdistatav ei olnud varasemalt kriminaalkorras karistatud, leidis kohus, et lisaks eriti suurele süüle esinevad erakorralised eripreventiivsed asjaolud - süüdistatav tappis kaks isikut ning lisaks sellele ohustas vähemalt 17 inimese elu ja tervist. Eesti senises kohtupraktikas ja õigusruumis ei ole selliste asjaolude ja raskete tagajärgedega mõrva toime pandud. Kuigi üldjuhul on eluaegne vangistus tõesti mõistetud varasemalt karistatud isikutele, siis ei ole Lihula süüdistatav siiski esimene varasemalt karistamata isik, kellele on eluaegne vangistus mõistetud. Kui süüdistatav on tapnud kaks isikut ja ohustanud veel vähemalt 17 inimese elu, siis asjaolu, et ta ei ole varasemalt karistatud, on autori arvates väheoluline, eriti kui tema süü oli väga suur. Töö autor on arvamusel, et Tallinna Ringkonnakohtu lahendi argumentatsioon on detailne ja hästi jälgitav. Eraldi on välja toodud süüle vastav karistusmäär, süüdistatava isik ja eripreventsioon ning õiguskorra kaitse huvid.

2. ELUAEGSEST VANGISTUSEST VABASTAMINE

2.1. Eluaegsest vangistusest vabastamise vormid

Enamikes riikides, kus võimaliku karistusena on ette nähtud eluaegne vangistus, on süüdimõistetul siiski võimalus vanglast ka vabaneda, kas tingimisi ennetähtaegselt või armuandmise korras. Vangistusest tingimisi vabastamine tähendab kinnipeetava vabastamist enne mõistetud vangistuse lõplikku ära kandmist, tingimustel, et ta järgib käitumiskontrolli nõudeid ega pane toime uut tahtlikku kuritegu. Eluaegse kinnipeetava vangistusest vabastamine on diskretsiooniotsus, ehk kinnipeetava ennetähtaegne vabastamine eeldab sellekohast kohtu poolt tehtud otsust. Vangistusest tingimisi vabastamise võimalusega motiveeritakse kinnipeetavaid saavutama karistuse eesmärke.¹⁶³ Ennetähtaegselt vabastamise taotlemise võimalus võib mõnes riigis tekkida juba 10 aasta möödumisel, näiteks Rootsis¹⁶⁴. Soomes¹⁶⁵ ja Taanis¹⁶⁶ on ennetähtaegne vabastamine võimalik 12 aasta järel. Šveitsis 15 aastat, Horvaatias 20 aastat.¹⁶⁷ Pikem ennetähtaegse vabastamise miinimumtähtaeg on näiteks Lätis ja Poolas, kus vabastamine on võimalik 25 aasta järel.¹⁶⁸ Ennetähtaegselt vabastamise võimalus puudub aga näiteks Hollandis ning seda saab taotleda ainult armuandmise korras.¹⁶⁹

Kinnipeetavate tingimisi ennetähtaegse vabastamise võimalus eksisteeris juba ka esimese Eesti Vabariigi ajal. 1929. aasta kriminaalseaduse alusel sai ennetähtaegset vabastamist kaaluda, kui pool tähtaegsest vangistusest oli kantud ning vabastamise eeldusteks olid hea ülalpidamine vangistuses ning tõenäosus, et isik ei pane pärast vabanemist uusi kuritegusid toime.¹⁷⁰ Käesoleva aja regulatsiooni ja kohtupraktika kohaselt tuleb isiku vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise üle otsustamisel esmalt kontrollida, kas isik on ära kandnud seaduses ettenähtud osa talle mõistetud karistusest. Kui formaalsed eeldused on täidetud, tuleb KarS § 76 lg 4 kohaselt kontrollida materiaalseid eeldusi, mille hindamisel on kohtul ulatuslik otsustusruum.¹⁷¹ Peamine sisuline eeldus on prognoos, et isik käitub edaspidi

¹⁶³Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18) KarS § 76.

¹⁶⁴The Swedish Criminal Code. Governemnt.se

¹⁶⁵The Penal Code of Finland.

¹⁶⁶Danish Criminal Code § 41.

¹⁶⁷Swiss Criminal Code. Art 64c

¹⁶⁸Justiitsministeerium (viide 3), lk 5.

¹⁶⁹Sentences and non-punitive orders. Government of the Netherlands. Arvutivõrgus: <https://www.government.nl/topics/sentences-and-non-punitive-orders/custodial-sentences> (29.01.2023).

¹⁷⁰Kruusmaa K.C., Salla, J. Ennetähtaegse vabastamise regulatsiooni ja praktika analüüs. Justiitsministeerium 1/2013.

¹⁷¹RKKKm 1-14-5339/95, p 11.

õiguskuulekalt. Prognoosi aluseks on hinnang, kuidas isik on karistuse kandmise ajal käitunud ja kas ta on täitnud individuaalses täitmiskavas ette nähtud eesmärgid. Lisaks tuleb hinnata süüdlase resotsialiseerumise võimalusi isiku elutingimuste ja ennetähtaegse vabastamisega kaasneva võivate tagajärgede kaudu.¹⁷² Riigikohus on leidnud, et isiku vabastamata jätmist ei saa põhjendada toimepandud kuriteo raskuse ja selle eest mõistetud karistuse kestusega. Kui isikule mõistetakse karistus, siis sellega antakse ka hinnang kuriteo raskusele, võttes arvesse isiku süü suurust ja üld- ning eripreventiivseid kaalutlusi. Sellest tulenevalt ei ole tingimisi ennetähtaegse vabastamise menetluse raames õigustatud veel kord viidata sellele, et raskete kuritegude eest mõistetav karistus peab lisaks süüdimõistetud mõjutamisele andma ka selge signaali ühiskonnale, et selline käitumine on taunitav.¹⁷³ Vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise üle otsustamisel ei ole määrav enam isiku süü ja selle alusel mõistetud karistus.¹⁷⁴ Samas aga tuleb materiaalsete eelduste kontrollimisel arvestada konkreetse kuriteo toimepanemise asjaolusid, et otsustada, milliseid võimalikke riske isiku varasem käitumismuster endas kätkeb. Kuriteo asjaoludena mõeldakse kõiki süüdimõistetud konkreetset tegu iseloomustavaid aspekte, mis võivad omada mõju retsidiivsusriskile.¹⁷⁵

Eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamist reguleerib KarS § 77. KarS § 77 moodustab erinormi § 76 suhtes ning tulenevalt sellest ei sätesta see eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamise iseseisvaid aluseid, vaid viitab §-le 76.¹⁷⁶ Karistusseadustiku vastuvõtmise järgne redaktsioon nägi ette võimaluse vabastada eluaegset vangistust kandev süüdlane tingimisi pärast vähemalt 30-aastase vangistuse tegelikku ärakandmist.¹⁷⁷ Alates 01.07.2019 jõustunud muudatustega tuleneb KarS § 77 lõikest 1, et eluaegse vangi, kes on karistusajast tegelikult ära kandnud vähemalt kakskümmend viis aastat, võib kohus katseajaga tingimisi karistusest vabastada. KarS § 77 lg 2 ja § 76 lg 4 kohaselt võtab kohus tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamisel muuhulgas arvesse toimepanemise asjaolusid, süüdlase isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal. Katseajaks määratakse viis kuni kümme aastat ning vähemalt kolm aastat on süüdlane allutatud KarS §-s 75 sätestatud käitumiskontrollile. Käitumiskontrollile allutamise aeg võib olla sama pikk kui katseage, aga

---

¹⁷²RKKKm 1-09-14104/142, p 21.

¹⁷³RKKKm 1-09-14104/142, p 20.

¹⁷⁴RKKKm 1-15-10026/166, p 12.

¹⁷⁵*Ibid*, p 12.

¹⁷⁶Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18) KarS § 77/3.

¹⁷⁷*Ibid*, KarS § 77/2.

võib olla sellest ka lühem.¹⁷⁸ Juhul kui isik paneb katseajal toime uue tahtliku kuriteo, siis saadetakse ta eluaegset vangistust kandma.

Lisaks karistusseadustikule on eluaegsest vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine reguleeritud ka vangistusseaduses.¹⁷⁹ Vangistusseaduse § 76 lg-st 1 tuleneb, et pärast kinnipeetava poolt KarS § 77 sätestatud karistusaja ärakandmist edastab vangla kohtule kinnipeetava katseajaga tingimisi enne tähtaega vabastamiseks kinnipeetava isikliku toimiku; iseloomustuse, milles antakse vangla hinnang uue kuriteo toimepanemise võimalikkuse, kinnipeetava ohtlikkuse ja tema ennetähtaegse vabastamise kohta ning kriminaalhooldaja arvamuse katseaja, käitumiskontrolli aja ja kinnipeetava suhtes kohaldatavate kohustuste valiku ja nende kohaldamise tähtaja kohta. Hinnangu vabastamise kohta annavad ka prokuratuur ja süüdimõistetu ise. VangS § 76 lg-st 4¹ tuleneb, et kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamata jätmisel KarS § 77 lõike 1 alusel edastab vanglateenistus materjalid uuesti kohtule kahe aasta möödumisel tingimisi enne tähtaega vabastamata jätmise määruse jõustumisest, kui kohus ei ole sätestanud oma määrukses materjalide uuesti esitamiseks lühemat tähtaega.

KrMS § 426 lg-st 1 tuleneb, et karistuse täitmise asukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik võib pärast süüdimõistetu poolt KarS §-s 77 sätestatud karistusaja ärakandmist vabastada süüdimõistetu vangistusest tingimisi enne tähtaja lõppemist.¹⁸⁰ Sama paragrahvi lõikest 2 tuleneb, et kui täitmiskohtunik keeldub süüdimõistetu tingimisi enne tähtaja lõppemist vangistusest vabastamisest, võib ta KarS § 76 lõikes 3 sätestatud nõudeid arvestades määrata vabastamise küsimuse uuesti arutamiseks tähtaja, mis on VangS § 76 lõikes 4¹ sätestatud kahe aasta pikkusest tähtajast lühem. Kohus otsustab vabastamise ja selle tingimused või vabastamisest keeldumise määrusegaga. Määrus on vaidlustatav nii ringkonnakohtus kui ka Riigikohtus. Kohtu positiivse lahendi puhul tuleb 15 päeva oodata selle jõustumist ning siis pääseb kinnipeetav vabadusse.

Eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamisel tuleb arvestada Eesti regulatsiooni ja kohtupraktikaga, kuid arvesse tuleb võtta ka EIK-i nõudeid ja praktikat. Eluaegse vangistuse tähtajalise ülevaatamise kohustus tuleneb EIK-i arusaamast, et süüteokaristus on õigustatud

---

¹⁷⁸*Ibid*, KarS § 77/4.

¹⁷⁹Vangistusseadus. - RT I 2000, 58, 376 ... RT I, 06.08.2022, 23.

¹⁸⁰Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 22.12.2021, 45.

ainult karistuslike eesmärkide saavutamise vahendina. Kuivõrd karistamise eesmärgid ei ole staatilised, siis nende tasakaal võib karistuse kandmise ajal muutuda, eriti kui karistus on pikaajaline.¹⁸¹ Kui isik pannakse vanglasse tähtajatult ja ilma lootuseta sealt vabaneda, siis võivad karistuse eesmärgid jääda tema puhul saavutamata ning ta ei ole võimeline enda karistusega leppima.¹⁸²

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹⁸³ artiklist 3 tuleneb, et kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. Eluaegne vangistus on kooskõlas artikliga 3 ainult siis, kui isikul on võimalus vangistusest vabaneda ja taotleda karistuse ümbervaatomist.¹⁸⁴ Kui isikule on mõistetud eluaegne vangistus ilma ennetähtaegse vabanemise võimalusega, siis on tegemist EIÕK artikli 3 rikkumisega.¹⁸⁵ EIK praktikast tuleneb, et kui eluaegsel kinnipeetaval on võimalus vabaneda *de jure* ja *de facto*, siis on EIÕK artikli 3 rikkumine välistatud. Kinnipeetava võimalus vabaneda *de jure* tähendab seda, et eluaegsele kinnipeetavale on riigisisest loodud võimalused seaduse alusel vabanemiseks. Võimalus vabaneda *de facto* tähendab seda, et kinnipeetaval peab olema riigi poolt tagatud lootus vabanemiseks.¹⁸⁶ Oluline on, et kinnipeetavatele peab tagama karistuse ülevaatomise, mis võimaldab siseriiklikel organitel hinnata, kas karistusega on saavutatud progress rehabilitatsiooni suunas. Kinnipeetavatel peab karistuse kandmise alguses olema teada, mida ta peab tegema, et kaalutaks tema vabastamise võimalust ja millal selline kaalumise toimub või võib toimuda.¹⁸⁷ Samas on EIK rõhutanud, et rikkumise tuvastamine ei tähenda seda, et kaebajatel peaks tekkima kohese vabanemise lootus. Kui riik rikub EIÕK artiklit 3, siis ei anna see eluaegsele kinnipeetavale õigust ennetähtaegseks vabastamiseks, vaid riigil on kohustus kehtestada eluaegse vangistuse läbivaatomise mehhanismid, mille alusel saaks kaaluda, kas kinnipidamine on põhjendatud või mitte.¹⁸⁸

---

¹⁸¹EIKo 09.07.2013, 66069/09, 130/10 ja 3896/10, Vinter jt vs. Ühendkuningriik, p 111 ja Parrest, N. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta Karistusseadustiku § 77 lg 1 põhiseaduspärasus. 04.12.2014. Arvutivõrgus: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_eluaegsest_vangistusest_vabastamise_tingimused.pdf (29.01.2023).

¹⁸²EIKo 09.07.2013, 66069/09, 130/10 ja 3896/10, Vinter jt vs. Ühendkuningriik, p 112.

¹⁸³Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 2010, 14, 54.

¹⁸⁴EIKo 12.02.2008, 21906/04, Kafkaris vs. Küpros, p 98.

¹⁸⁵EIKo 09.07.2013, 66069/09, 130/10 ja 3896/10, Vinter ja teised vs. Ühendkuningriik.

¹⁸⁶EIKo 26.04.2016, 10511/10, Murray vs. Holland, p 91.

¹⁸⁷EIKo 09.07.2013, 66069/09, 130/10 ja 3896/10, Vinter jt vs. Ühendkuningriik, p 122 ja EIKo 20.05.2014, 73593/10, László Magyar vs. Ungari, p 53.

¹⁸⁸EIKo 15.12.2015, 4947/04, Gurban vs. Türgi, p-d 34, 35.

Miinumvangustuse kandmise tähtjad, pärast mille kandmist on võimalik hinnata eluaegsete kinnipeetavate ennetähtaegselt vabastamise võimalust, on riikides erinevad. Kuigi riikidel on diskretsioon otsustada, millal karistuse põhjendatuse kontroll peaks toimuma, tuleneb võrdlevast õigusanalüüsist seisukoht, et see peaks aset leidma mitte hiljem kui 25 aastat pärast eluaegse vangistuse mõistmist.¹⁸⁹ Asjas *Čačko vs. Slovakkia* mõisteti isikule aastal 2008 Slovakkias eluaegne vangistus. Sel ajal puudus kinnipeetaval reaalne võimalus vabanemiseks. 2010. aastal aga jõustus Slovakkias seadusemuudatus, mille alusel toimub eluaegse kinnipeetava uus hindamine pärast 25 aastat vangistuse kandmist. EIK leidis, et isiku kinnipidamine ei olnud vastuolus EIÕK artikliga 3, kuna periood, mil isikul puudus võimalus ennetähtaegselt vabanemiseks, oli lühike.¹⁹⁰ EIK on leidnud, et sõltumata riigi kaalutlusruumist on eluaegse kinnipeetava vangistuse hindamisel 40 aastat liiga pikk ja ei mahu vastuvõetava ooteaja sisse.¹⁹¹ Samas rõhutab kohus, et liikmesriikidel on lai kaalutlusruum määramisel, millisel viisil, millises menetluses ja mis aja jooksul karistus üle vaadatakse. EIK ei saa otsustada, milline on sobiv karistus või karistuse pikkus, kuna see tuleks mõista pädeva riigisisese kohtu poolt. EIK on välja toonud, et menetlusõiguslikud probleemid ei kuulu nende kohaldamisalasse.¹⁹² Eluaegsest vangistusest ennetähtaegselt vabastamise madal miinumtähtaeg võib kaasa tuua kinnipeetavate parema käitumise tulenevalt eeldusest, et nad võivad vanglast varem vabaneda. Lisaks võib madal miinumtähtaeg parandada vanglast vabaneva kinnipeetava kohanemist ühiskonnas.¹⁹³ Kuigi Eesti eluaegsest vangistusest vabastamise miinumtähtaeg 25 aastat on küll võrreldes teiste Euroopa riikidega, sh naaberriikide Soome ja Rootsiaga, suhteliselt kõrge, on see kooskõlas EIK praktikaga.

Eluaegset vangistust iseloomustab määramatus. Kui võrrelda eluaegset kinnipeetavat tavalise kinnipeetavaga, siis eluaegne kinnipeetav ei tea, kas ja millal ta vabaneb.¹⁹⁴ Tähtajalise karistuse puhul mõistab kohus isikule kindla aja, mil ta peab vanglas olema. Pärast karistuse lõppu on isikul taas võimalus olla vaba. Eluaegne vangistus aga võtab kinnipeetavalt lootuse

---

¹⁸⁹Eluaegne vangistus ilma vabanemise lootuseta: *Vinter jt vs. Ühendkuningriik*. Riigi Teataja. 25.08.2013. Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analysys/8418 (29.01.2023).

¹⁹⁰EIKo 22.07.2014, 49905/08, *Čačko vs. Slovakkia*, p-d 76-81.

¹⁹¹EIKo 06.03.2017, 37871/14, 73986/14, T.P. ja A.T. vs. Ungari, p 45 ja EIKo 39734/15, 35530/16, 26804/18, *Sándor Varga jt vs. Ungari*.

¹⁹²EIKo 20.05.2014, 73593/10, *László Magyar vs. Ungari*, p 46.

¹⁹³Justiitsministeerium (viide 3), lk 2.

¹⁹⁴McCutcheon, J.P, Coffey, G. *Life Sentences in Ireland and the European Convention on Human Rights*. The Irish Yearbook of International Law, Vol 1, No 3, 2006, lk 101.

vabaneda, mille tulemusel võib kinnipeetaval tihti kaduda ka tahe elada.¹⁹⁵ Kui isik pannakse vangi ilma väljavaateta vabaneda ja ilma võimaluseta, et tema karistus uuesti läbi vaadatakse, siis võib tekkida oht, et isik ei saa kunagi oma tegusid heastada. Sellisel juhul ei omaks tähtsust ka see, mida kinnipeetav vanglas teeb ja millised on olnud tema edusammud, kuna tema karistus jääks ikkagi fikseerituks ja ülevaatamatuks.¹⁹⁶ Eluaegsest vangistusest vabastamise võimalus on põhjendatav nii humaansete kaalutlustega kui ka arusaamaga, et riigil ei ole ühegi inimese saatuse lõpliku ettemääramise õigust.¹⁹⁷ Kinnipeetava võimalus taotleda vabastamist eluaegsest vangistusest on selle karistuse legitimeerimisalus, mis muudab ta inimväärikuse põhimõttega kooskõlas olevaks - inimene peab ise saama määrata oma elukäiku.¹⁹⁸ Töö autor nõustub kirjanduse ja EIK praktikaga, et eluaegsete kinnipeetavate võimalus vabaneda on oluline, kuid samas tuleb riigisiselt määratleda mehhanismid, mille alusel toimuks ainult selliste eluaegsete kinnipeetavate vabastamine, kes ei kujuta endast ohtu teistele ühiskonna liikmetele. Eluaegsed vangid on toime pannud väga raskeid kuritegusid, kuid sellest hoolimata peaks ka neil säilima võimalus muutumiseks ja vangistusest vabanemiseks. Eluaegsetele kinnipeetavatele peab jääma õigus loota, et kandes pikka vanglakaristust, saavad nad üks kord oma teod lunastada.

Fakt, et eluaegne kinnipeetav on pikka aega kandnud vangistust, ei tähenda seda, et riik peaks eirama enda kohustust kaitsta ühiskonda. Riigil on õigus hoida eluaegseid kinnipeetavaid vanglas seni, kuni nad pole ühiskonnale enam ohtlikud. Kui eluaegsed kinnipeetavad vabastatakse, peab riik suutma tagada, et need isikud suudavad elada ühiskonnas ilma teistele ohtu kujutamata. Kui isik on ennetähtaegseks vabanemiseks ära kandnud vajalikud aastad, kuid jätkuvalt kujutab endas ühiskonnale ohtu, siis tema vabastamata jätmine ei riku tema õigusi.¹⁹⁹

Lisaks eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamisele on eluaegsel vangil võimalik vabaneda ka armuandmise korras. Armuandmise institutsioon on iidne ja läbi ajaloo on see täitnud mitmeid funktsioone vastavalt konkreetse õigussüsteemi vajadustele teatud ajahetkedel.²⁰⁰

---

¹⁹⁵Gumboh, E. The penalty of life imprisonment under international criminal law. African human rights law journal, Vol 11, No 1, 2011, lk 78.

¹⁹⁶EIKo 09.07.2013, 66069/09, 130/10 ja 3896/10, Vinter jt vs. Ühendkuningriik, p 112.

¹⁹⁷Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18) KarS § 77/1.

¹⁹⁸Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32), 8.3.2 III/80.

¹⁹⁹Van Zyl Smit, D. Outlawing Irreducible Life Sentences: Europe on the Brink? Federal Sentencing reporter, Vol 23, No 1, 2010, lk 46.

²⁰⁰Sebba, L. The Pardoning Power: A World Survey. The Journal of Criminal Law and Criminology - Northwestern University Pritzker School of Law, Vol 68, No 1, lk 116.

Armuandmise taotlemise võimalust on käsitletud ka EIK. EIK analüüsis, kas armuandmise taotlemise võimalus on mehhanism, mis tagab EIÕK artiklist 3 tuleneva keelu täitmise eluaegse vangistuse tähtajalise ülevaatamise osas. Kohus leidis, et armuandmise võimalus eraldiseisvalt ei täitnud konventsioonist tulenevaid nõudeid, kuna president ei olnud oma otsuste tegemisel seotud kindlate nõuetega. Presidendil ei olnud ka kohustust oma otsust põhjendada, mistõttu ei olnud kinnipeetaval võimalik teada, mida ja millistel tingimustel ta peab tegema, et teda võidaks vabastada.²⁰¹ Samas leidis EIK, et armuandmisõigus koostoimes mõne muu karistuse ülevaatamise mehhanismiga võib tagada konventsiooni nõuetele vastava karistuse hindamise. Kui armuandmismenetlus toimub paralleelselt mõne muu ennetähtaegse vabastamise taotlemist võimaldava mehhanismiga, siis võib armuandmismenetlusele esitatavatesse nõuetesse suhtuda leebemalt.²⁰² Lootus armuandmisele iseenesest ei ole piisav, õigusriiklikult on vaja, et vabastamise küsimus lahendataks seadusega reguleeritud menetluse raames.²⁰³

Eesti õiguses tuleneb armuandmise võimalus põhiseadusest.²⁰⁴ Eesti Vabariigi põhiseaduse § 78 punktist 19 tuleneb, et Vabariigi President vabastab süüdimõistetuid nende palvel armuandmise korras karistuse kandmisest või kergendab karistust. Vabanemine armuandmise korral võib toimuda ka varem kui KarS § 77 lg 1 kohaselt pärast 25 aasta ärakandmist, ehk palve esitamisele ei ole eelnevalt kohustuslikku vangistuse tähtaega, mis peab olema ära kantud.²⁰⁵ Armuandmine on ühekordne individuaalne halastusakt ning armu antakse isikutele, kes on toime pannud kuriteo ja kes on kohtu poolt süüdi mõistetud. Armuandmine vabastab süüdlase täielikult või osaliselt kuriteo toimepanemisega kaasnevatest tagajärgedest, kuid armuandmine ei tähenda isiku õigeksmõistmist.²⁰⁶

Palve enda karistuse kandmisest vabastamiseks või mõistetud karistuse kergendamiseks peab presidendile esitama süüdimõistetud ise. Armuandmispalvet saab esitada alates kohtuotsuse jõustumisest kuni karistuse kustumiseni. Palve esitamine aga ei peata karistuse kandmist.²⁰⁷ Armuandmispalveid vaatab Vabariigi President pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist. Presidenti nõustab armuandmispalvete läbivaatamise komisjon, kuhu kuuluvad Riigikohtu ja

²⁰¹EIKo 20.05.2014, 73593/10, László Magyar vs. Ungari, p-d 57 ja 58

²⁰²*Ibid*, p 56.

²⁰³Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. (viide 32), 8.3.2 III/80.

²⁰⁴Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2.

²⁰⁵Sootak, J., Pikamäe, P. (viide 18) KarS § 77/1.

²⁰⁶Madise, Ü., Gramberg, M. PSK § 78/47.- Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5., täiend. vlj. Tartu: sihtasutus Iuridicum 2020. Arvutivõrgus: <https://pohiseadus.ee/sisu/3552> (29.01.2023).

²⁰⁷*Ibid*, PSK § 78/49.

Riigiprokuratuuri esindajad, kuid komisjoni ettepanekud ei ole presidendile siduvad.²⁰⁸ Oma seisukoha kujundamisel peab komisjon arvesse võtma süüdimõistetu varasemat karistatust, toimepandud kuriteo raskust ja selle toimepanemise asjaolusid, karistusest ärakantud aega, süüdimõistetu iseloomustust ja varasemat elukäiku, tema perekondlikku olukorda, tervislikku seisundit ja teisi võimalikke asjaolusid.²⁰⁹

Vabariigi President võib süüdimõistetu vabastada karistuse kandmisest kas täielikult, osaliselt või tingimisi, samuti võib kergendada karistust või jätta armuandmispalve rahuldamata. Armuandmise otsus ei kustuta karistust karistusregistrist, vaid armu saanutele kehtib ikkagi üldine karistusandmete arhiveerimise kord. Armuandmise ega armuandmisest keeldumise otsust ei põhjendata ega avaldata Riigi Teatajas.²¹⁰ Kui armuandmispalvet ei rahuldata, vaatab korduva armuandmispalve samas kuriteoasjas komisjon uuesti läbi üldjuhul pärast aasta möödumist eelmise palve rahuldamata jätmisest.²¹¹

2.2. Eesti kohtupraktika vabastamisel

2.2.1. Tingimisi vabastamine

Riigi Teatajas avaldatud andmete põhjal on aastatel 2013 - 2022 kohtud läbi vaadanud 16 eluaegse vangis tingimisi vangistusest vabastamise taotlused. Eestis ei ole juhtumit, kus eluaegne vang on esimesel korra pärast kohustuslikku 25 aastat tingimisi vabastatud. Kohtud on tingimisi vangistusest vabastanud neli eluaegset vangis - 2021. aastal O.P ning 2022. aastal A.O, A.N ja A.B. 2008. aastal vabastas Harju Maakohus tingimisi enne tähtaega ka M.T ja saatis ta välja Venemaale, kuid selle kohta Riigi Teatajas vastavat määrust ei ole avaldatud.²¹² 20.09.2022. aastal tegi Viru Maakohus määruse, millega vabastas ennetähtaegselt ka R.K, kuid ringkonnakohus tühistas selle ja jättis R.K vabastamata, misõttu käesolevaks ajaks on

---

²⁰⁸*Ibid*, PSK § 78/51.

²⁰⁹ Armuandmispalvete läbivaatamise komisjoni moodustamine ja selle töökorra kinnitamine. - RTL 2007, 13, 201, punkt 7.

²¹⁰ Madise, Ü., Gramberg, M. (viide 206), PSK § 78/52.

²¹¹ Armuandmispalvete läbivaatamise komisjoni moodustamine ja selle töökorra kinnitamine. - RTL 2007, 13, 201, punkt 12.

²¹² Kuul, M. Roimar peab maksma ohvri tütrele tagasihoidliku hüvitise. ERR 24.05.2010. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/405034/roimar-peab-maksma-ohvri-tuttele-tagasihoidliku-huvitise> (29.01.2023)

R.K endiselt vanglas.²¹³ Järgnevalt on välja toodud kohtute põhjendused eluaegsete vangide tingimisi vabastamisel.

Esimene (arvestamata M.T) Eesti eluaegne vang, kes on vangistusest tingimisi vabastatud, on O.P. O.P mõisteti 1983. aastal süüdi avaliku varguse eest ning teda karistati nelja aastase vangistusega. 1985. aastal mõisteti ta aga süüdi vanglas toime pandud mõrvas, röövimises, vägistamises, oma sugukire ebaloomulikus rahuldamises ja huligaansuses ning karistuseks mõisteti 15 aastat vangistust. 1992. aastal mõisteti O.P süüdi teise kaasvangi mõrvas ja teda karistati surmanuhtlusega. 1993. aastal asendati O.P surmanuhtlus eluaegse vabadusekaotusega. 2002. aastal mõisteti O.P süüdi kaasvangile raskete kehavigastuste tekitamises, mille karistus loeti kaetuks eluaegse vangistusega.²¹⁴

Esimest korda arutas Tartu Maakohus O.P tingimisi vabastamist 2014. aastal, kuid jättis O.P vabastamata.²¹⁵ Kohtumääruse tegemise ajal kehtis veel regulatsioon, mille kohaselt oli vabastamise eelduseks 30-aastane tähtaeg. Kohus leidis, et O.P tingimisi vangistusest ennetähtaegseks vabastamiseks puuduvad formaalsed alused.²¹⁶ Tartu Ringkonnakohus nõustus Tartu Maakohtu määrusega ja jättis selle muutmata.²¹⁷ Ka 2016. aastal jättis Tartu Maakohus O.P tingimisi enne tähtaega vabastamata.²¹⁸ Kohus leidis, et O.P vabastamine ei ole võimalik eelkõige tulenevalt toimepandud kuritegude asjaoludest ja raskusest. Kohtu hinnangul ei olnud võimalik isiku vabastamine vaid 14 aastat peale viimase kuriteo toimepanemist ning karistus peab andma signaali ka ühiskonnale, et selline käitumine on taunitav.²¹⁹ Tartu Ringkonnakohus jättis Tartu Maakohtu määruse muutmata, kuna leidis, et määruskaebuses ei ole välja toodud uusi asjaolusid, millele maakohus ei oleks tähelepanu pööranud.²²⁰ O.P jäeti vabastamata ka 2018.²²¹ ja 2019. aastal²²² tehtud määrustega. Põhjendused kattusid üldjoontes 2016. aastal tehtud määruse põhjendustega, st kohtu hinnangul ei kaalunud O.P puhul esinevad positiivsed asjaolud üle negatiivseid. 2021. aasta

---

²¹³Mäekivi, M. Ringkonnakohus tühistas Romeo Kalda tingimisi vabastamise. ERR. 20.02.2023. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608891377/ringkonnakohus-tuhistas-romeo-kalda-tingimisi-vabastamise> (09.04.2023) ja TrtRnKm 1-07-8640/533.

²¹⁴TMKm 1-13-4429/61.

²¹⁵TMKm 1-13-4429/29.

²¹⁶*Ibid.*

²¹⁷TrtRnKm 1-13-4429/33.

²¹⁸TMKm 1-13-4429/61.

²¹⁹*Ibid.*

²²⁰TrtRnKm 1-13-4429/66, p 5.

²²¹TMKm 1-13-4429/73.

²²²TMKm 1-13-4429/87.

määrusega jättis Tartu Maakohus²²³ taaskord O.P vabastamata, kuid Tartu Ringkonnakohus tühistas vastava määruse ja vabastas O.P mõistetud vangistuse kandmiselt.²²⁴ O.P viibis vangistuses 38 aastat ning maakohus möönis, et vangistuses on O.P kõvasti pingutanud - ta on omandanud nii kesk- kui ka kõrghariduse ja riigikeele B2 tasemel, osalenud sotsiaalprogrammides ja tööhõives, mille tulemusena on säilinud tööharjumus ja sissetulek ning tal puuduvad distsiplinaarkaristused. Vabanemise korral on tal kindel töökoht ja toetavad lähedased.²²⁵ Tartu Maakohus leidis, et kuigi O.P positiivselt iseloomustavad asjaolud viitavad, et temast lähtuv uute kuritegude oht ei ole kõrge, võivad toime pandud kuritegude asjaolud siiski vabastamise välistada. O.P kahjuks räägib asjaolu, et ta ei sooritanud kuritegusid juhuslikult halbade asjaolude kokkulangemisel ning vaatamata sellele, et temale mõistetud surmanuhtlus asendati eluaegse vangistusega, pani ta taas toime isikuvastase kuriteo. O.P on käitunud väga positiivselt range järelevalve all, kuid ei saa kindel olla, et see oleks nii ka vabaduses.²²⁶

Ringkonnakohus leidis, et maakohus on teinud kaalutusvea, kui jättis O.P hoolimata teda iseloomustavatest arvukatest positiivsetest asjaoludest vabastamata.²²⁷ Maakohus ei konkretiseerinud, missugused O.P kuriteo asjaolud ja miks need temast lähtuvat kuriteoriski suurendavad, samuti ei olnud põhjendatud, miks O.P poolt toime pandud kuriteod annavad aluse arvata, et vabastamise korral oleks O.P ühiskonnale ohtlik. Ringkonnakohus ei nõustu maakohu väitega, et praktiliselt olematu kuritegude prognoosi saaks teha vaid erandlike asjaolude korral. Ringkonnakohus viitab Riigikohtu hinnangule, mille kohaselt ei saa järeldada, et ennetähtaegseks vabastamiseks peab tuvastama erandlikud asjaolud.²²⁸ Ringkonnakohus nendib, et kinnipeetavate puhul säilib alati mõningane risk, et tavaellu naastes jätkavad nad kuritegude toimepanemist, aga vabastamise üle otsustamisel tuleb sellise riski esinemise tõenäosust hinnata. Ringkonnakohtu hinnangul on O.P retsidiivsusrisk pärast nii pikka vangistuses viibimist madal ja seda kinnitab ka tema käitumine karistuse kandmise ajal, muutused tema mõttemallides ja vabanemisejärgsed plaanid.²²⁹ Ringkonnakohus toob välja, et O.P on läbinud hulgaliselt rehabiliteerivaid tegevusi ja tema käitumine on pärast viimase kuriteo toime panemist olnud laitmatu - ta on osalenud majandustööl,

---

²²³TMKm 26.01.2021 1-13-4429.

²²⁴TrtRnKm 1-13-4429/133.

²²⁵*Ibid*, p 9.

²²⁶*Ibid*, p 12-13.

²²⁷*Ibid*, p 19.

²²⁸*Ibid*, p 24.

²²⁹*Ibid*, p 26.

sotsiaalprogrammides, omandanud eesti keele tasemel B2, samuti on tegeletud ka tema alkoholiprobleemiga. Programmide tagasisidest nähtub, et O.P sotsiaalsed oskused on üle keskmise head ja tema analüüsivõime on väga hea, mis näitab, et O.P ka tegelikult tegeles programmide käigus läbivate teemadega. Ringkonnakohtu hinnangul on O.P oma aega vangistuses kasutanud sihipäraselt ning ta on vanusega muutunud tasakaalukaks - ta on omandanud nii keskhariduse kui ka kõrghariduse ning tal puuduvad kehtivad distsiplinaarkaristused.²³⁰ Ringkonnakohus peab positiivseks ja toetavaks ka vabanemisjärgset keskkonda - O.P on võimalik läbida 10 kuuline rehabilitatsiooniprogramm ning pärast programmi läbimist on tal olemas kindel elukoht. Samuti on realistlikud O.P vabanemisjärgsed plaanid - tal on olemas töökoht ning võlgnevused puuduvad. Lisaks viitab ringkonnakohus ka O.P vanusele ja kriminoloogilistele uuringutele, mille kohaselt sellises vanuses inimesed sooritavad kuritegusid väga harva.²³¹

Teine isik, kes on eluaegsest vangistusest tingimisi vabastatud, on A.O. A.O mõisteti 1996. aastal süüdi kolme isiku tapmise eest ning teda karistati surmanuhtlusega, mis hiljem asendati eluaegse vangistusega. 2019. aastal jättis Viru Maakohus A.O tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamata.²³² Maakohus leidis, et formaalsed eeldused on täidetud, st A.O oli karistusajast tegelikult ära kandnud vähemalt kaksikümmend viis aastat.²³³ A.O puudusid kehtivad distsiplinaarkaristused ning oli veelgi mitmeid positiivseid asjaolusid, mis tema ennetähtaegset vangistusest vabanemist toetasid - ta oli tegelenud nii õppimise kui töötamisega, osalenud erinevates sotsiaalprogrammides ja psühhoteraapias. Kohus leidis, et täiendavat kaalu isiku vabastamiseks annavad ka head ja toetavad suhted lähedastega.²³⁴ Kuigi A.O käitumine vangistuse ajal on olnud korrektne ja tema karistamisega on saavutatud progress rehabilitatsiooni suunas, siis see pole ainus hinnatav kriteerium vabastamisküsimuse otsustamisel, kõrvale ei saa jätta toimepandud kuriteo asjaolusid.²³⁵ Kohus leidis, et arvestades toimepandud tegude tehiolusid ja vaatamata A.O vangistusaegsele heale käitumisele, on ta enda toime pandud tegudega õigushüvesid ja õiguskorda kahjustanud sedavõrd ulatuslikult, et tema poolt seni kantud karistusaeg ei ole piisav, et allutada teda vangistusest erinevale karistuse kandmisele. Maakohus ei olnud veendunud, et karistuse eesmärgid on A.O puhul täidetud. A.O karistamise aluseks olevad teod viitavad võimalusele,

---

²³⁰*Ibid*, p-d 26-28.

²³¹*Ibid*, p-d 32 ja 34.

²³²VMKm 1-15-401/12.

²³³*Ibid*, p 12.

²³⁴*Ibid*, p 14.

²³⁵*Ibid*, p 15.

et ta on suuteline brutaaalseks vägivallaks ning seda ka kaitset vajavate isikute suhtes ning see omakorda viitab küllaldaselt suurele uute kuritegude toimepanemise ohule.²³⁶ Viru Maakohus jättis A.O vangistusest vabastamata ka 2022. aastal. Kohus leidis, et rasked kuriteo asjaolud koos A.O varasema alkoholiprobleemi ja probleemsete tuttavatega välistavad tema vabastamise. A.O puhul ei ole karistuse eesmärgid täidetud. Tartu Ringkonnakohus aga tühistas selle määruse ja vabastas A.O temale mõistetud vangistusest tingimisi.²³⁷

Ringkonnakohus leidis, et maakohus on teinud kaalutusvea, jättes A.O hoolimata teda iseloomustavatest arvukatest positiivsetest argumentidest vabastamata, keskendudes liigselt tema poolt toime pandud kuritegude asjaoludele.²³⁸ Ringkonnakohtu hinnangul ei saa isikut jätta vabastamata üksnes sel põhjusel, et tema poolt toime pandud kuriteod olid rasked, samal ajal kui kõik teised tema vabastamist toetavad eeldused on täidetud.²³⁹ Ringkonnakohus ei nõustunud maakohtu järeldusega, et isiku varasem elukäik ja toime pandud kuritegude raskus on kaalukamad, kui tema käitumine vanglas, kindla elu- ja töökoha ning toetavate lähedaste olemasolu. Ringkonnakohus leidis, et A.O retsidiivsusrisk on madal, mida kinnitavad A.O käitumine karistuse kandmise ajal, muutused mõttemaailmas ja tema vabanemisjärgsed plaanid.²⁴⁰ Ringkonnakohtu menetluses viidi läbi ka ekspertiis A.O retsidiivsusrisi hindamiseks. Ekspertiisist selgus, et A.O retsidiivsusrisk kahe aasta jooksul pärast vabanemist on madal. A.O vägivaldset käitumist võib soodustada alkoholi tarvitamine ja antisotsiaalsete hoiakute ning käitumisega isikutega suhtlemine, aga samas nende riskitegurite jälgimine ja kontrolli all hoidmine vähendab vägivaldse käitumise tõenäosust. Riski aitavad samuti vähendada töökoha omamine, toetav lähivõrgustik, head probleemilahendamise oskused ja kindlad tulevikuplaanid.²⁴¹ Positiivsena tõi ringkonnakohus välja veel ka A.O osalemise sotsiaalprogrammides, tugigruppides, koolitustel, majandustöodel ning eesti keele omandamise B2 tasemel. Samuti on A.O viibinud avavanglas, käinud ilma ühegi rikkumiseta 15-l lühiajalisel väljasõidul ning tal puuduvad distsiplinaarkaristused. A.O on vabanemise korral kindel töökoht ning tal on säilinud suhted lähedastega. See kõik kinnitab kohtule, et A.O on motiveeritud ennast muutma ja ta on seda juba ka teinud.²⁴² Ringkonnakohus leidis, et igati tõenäoline on, et A.O hoidub edaspidiselt

---

²³⁶*Ibid*, p 17.

²³⁷TrtRnKm 1-15-401/47.

²³⁸*Ibid*, p 19.

²³⁹*Ibid*, p 21.

²⁴⁰*Ibid*, p 30.

²⁴¹*Ibid*, p 18.

²⁴²*Ibid*, p 31.

kuritegelikust elust ning arvestades üld- ja eripreventsiooni, on tema karistuse eesmärgid saavutatud.²⁴³

Kolmas isik, kes on eluaegsest vangistusest tingimisi vabastatud, on A.N. A.N mõisteti 1996. aastal süüdi kahe isiku tapmises ning teda karistati surmanuhtlusega, mis hiljem asendati eluaegse vangistusega. 2019. aasta määrusega jättis Viru Maakohus²⁴⁴ A.N vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamata. Kohus leidis positiivsena, et A.N on vanglas pidevalt olnud hõivatud tööga, ta on omandanud riigikeele C1-taseme, tal puuduvad distsiplinaarkaristused, tema vabanemisjärgsed elutingimused on head ning tal on vabanemisel garanteeritud töökoht.²⁴⁵ Samas märkis kohus, et A.N käitumine ei ole kogu vangistuses oldud aja jooksul olnud õiguspärane - ta on korduvalt osa võtnud massilisest toidust keeldumisest just subkultuurilistel põhjustel. Samuti tõi kohus välja, et A.N suhtleb jätkuvalt kriminaalkorras karistatud isikutega ning tema suhtlusringkond ongi suuresti kriminaalne ja tekkinud vanglas.²⁴⁶ Kohtu hinnangul on suureks riskiks ka see, et A.N täielikult ei tunnista enda toimepandud kuritegu, mis viitab sellele, et isik ei ole analüüsinud enda käitumise tagajärgi. Arvestades eelnevat, leidis kohus, et karistuse eesmärgid ei ole täidetud, muuhulgas, et isik ei pane enam uusi kuritegusid toime, mistõttu tuleb tal jätkata karistuse kandmist vangistuses. Kohus tõi välja ka selle, et arvestada tuleb asjaolu, et mõistetud karistuse puhul on tegemist eluaegse vangistusega, mida mõistetakse ainult väga raskete kuritegude toimepanemise eest ning seda enam, et algselt oli isikule mõistetud surmanuhtlus, mida Eesti Vabariigis juba enam täitmisele ei pööratud.²⁴⁷ Ringkonnakohus nõustus maakohu määrusega ning jättis selle muutmata. Ringkonnakohus leidis, et maakohus on veenvalt põhjendanud, miks isik tuleb jätta vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamata ja seda ka vaatamata A.N positiivselt iseloomustavatele asjaoludele.²⁴⁸ Kuigi A.N iseloomustamiseks saab välja tuua ka palju positiivseid aspekte, siis uute kuritegude toimepanemise risk ei ole veel piisavalt maandatud, mistõttu ei ole tema vabastamine õigustatud.²⁴⁹

---

²⁴³*Ibid*, p 35.

²⁴⁴VMKm 1-15-343/11.

²⁴⁵*Ibid*, lk 5.

²⁴⁶*Ibid*.

²⁴⁷*Ibid*.

²⁴⁸*Ibid*, p 22.

²⁴⁹*Ibid*, p 26.

2022. aastal tegi Viru Maakohus uue määruse, millega jättis A.N taaskord tingimisi enne tähtaega vabastamata. Maakohtul puudus veendumus A.N edasises õiguskuulekuses.²⁵⁰ Maakohus leidis, et kinnipeetavat positiivselt iseloomustavad aspektid (vabanemisjärgsed tingimused, lähedaste toetus) ei kaalu üles negatiivset (distsiplinaarkaristus, kriminaalne suhtlusringkond, eelnev elukäik ja hoiakud).²⁵¹ Tartu Ringkonnakohus tühistas Viru Maakohtu määruse ning vabastas A.N tingimisi enne tähtaega eluaegse vangistuse kandmiselt. Ringkonnakohus leidis, et maakohus on teinud kaalutusvea, jättes hindamata süüdimõistetud konkreetset tegu iseloomustavad aspektid, mis võivad mõjutada tema retsidiivsusrisiki ning tuginedes ainult karistuse raskusele ja pikkusele.²⁵² Maakohus märkis õigesti, et isiku edasise käitumise õiguskuulekuse hindamisel peab ühe kriteeriumina lähtuma tema karistusaegsest käitumisest. Positiivsena on arvestatud A.N osalemist sotsiaalprogrammis, riigikeele omandamist, hobitegevust, töötamist raamatukogu abitöölisena ning muutusi isiksus - vähenenud on A.N enesekesksus, teiste süüdistamine ning paranenud oskus näha probleeme.²⁵³ Kokkuvõtvalt leidis maakohus, et A.N on enda karistusaega kasutanud otstarbekalt enda arendamise huvides, kuid A.N muidu head vangistusaegset käitumist varjutab üks distiplinaarkaristus. Ringkonnakohus märkis, et kuivõrd A.N puhul esineb oht ennekõike isikuvastase kuriteo toimepanemises, siis uue kuriteo ohu mõttes ei ole aktuaalne distiplinaarkaristus, mis on määratud kaaskinnipeetavalt eseme vastuvõtmise eest - distiplinaarkaristus ei ole seotud A.N uue kuriteo riskiga. Ringkonnakohus leidis, et A.N isiklikus täitmiskavas seatud eesmärgid on täidetud ning sisuliselt täidaks karistuse edasine kandmine ainult õiguskorra kaitse eesmärki.²⁵⁴ Ringkonnakohus tõi välja, et alkoholiprobleem ei ole pärast peaaegu 30 aastat vanglas olemist A.N puhul niivõrd aktuaalne, et jätta ta vabastamata. Ringkonnakohtu hinnangul on A.N resotsialiseerumise võimalused head ning uue kuriteo risk peaks olema väga väike.²⁵⁵

Neljas isik, kes on eluaegsest vangistusest tingimisi vabastatud, on A.B. A.B mõisteti 1997. aastal süüdi ühe isiku tapmises ja tema laiba tükeldamises. Tartu Maakohus tegi 2022. aastal määruse, millega jäeti A.B mõistetud karistusest tingimisi vabastamata. Maakohus tuvastas, et formaalsed eeldused A.B vabastamiseks on olemas. Maakohus tõi välja, et kuigi süüdimõistetud puhul saab välja tuua positiivsed asjaolud - individuaalse täitmiskava täitmine,

---

²⁵⁰TrtRnKm 1-15-343/67, p 4.

²⁵¹*Ibid* p 11.

²⁵²*Ibid*, p 34.

²⁵³*Ibid*, p 29.

²⁵⁴*Ibid*, p-d 33 ja 34.

²⁵⁵*Ibid*, p 37.

distsiplinaarkaristuste puudumine, vabanemisel elukoha ja töökoha ning toetavate lähedast olemasolu, siis negatiivseks asjaoluks on süüdimõistetud isik ja kuritegude sooritamise asjaolud.²⁵⁶ Maakohtu hinnangul ei ole uute kuritegude toimepanemise tõenäosus piisavalt madal.²⁵⁷ Tartu Ringkonnakohus tühistas Tartu Maakohtu määruse ning vabastas A.B mõistetud vangistuse kandmiselt.²⁵⁸ Ringkonnakohus leidis, et maakohus on teinud kaalutusvea, kui jättis A.B, hoolimata teda iseloomustavatest arvukatest positiivsetest argumentidest vabastamata, keskendudes liigselt tema poolt toime pandud kuritegude asjaoludele.²⁵⁹ Maakohus jättis A.B vabastamata, kuna eelkõige ei anna selleks alust tema poolt toimepandud kuritegude asjaolud, mille tõttu on temast tulenev oht raskesti ettearvatav ja suur. Ringkonnakohus nõustus, et kuriteo toimepannud isiku puhul on uue kuriteo toimepanemise risk alati olemas, kuid tuleb hinnata, kui suur on see risk konkreetse kinnipeetava puhul. A.B kuritegude asjaolud ei anna alust arvata, et temast lähtuv retsidiivsusrisk on suur ja hoiakud jätkuvalt kuritegelikud. A.B on osalenud tööhõives, omandanud eripuhastustööde kutse, läbinud kursuseid, omandanud eesti keele B2 tasemel, töötanud avavanglas ning tal puuduvad distsiplinaarkaristused. Vabanemisel on A.B olemas töökoht ning lähedased isikud.²⁶⁰ Ringkonnakohus leidis, et A.B on vangistuses oldud aega kasutanud sihipäraselt, mis näitab, et ta on muutunud tasakaalukamaks ning tema mõtteviis on seadusekuulekusele orienteeritud.²⁶¹

---

²⁵⁶TrtRnKm 1-15-323/33, p 3.3.

²⁵⁷*Ibid*, p 3.5.

²⁵⁸*Ibid*.

²⁵⁹*Ibid*, p 9.

²⁶⁰*Ibid*, p-d 15-16.

²⁶¹*Ibid*, p 21.

2.2.2. Tingimisi vabastamata jätmine

Kohtud on veel läbi vaadanud tingimisi enne tähtaega vabastamise taotlusi järgnevate eluaegsete vangide kohta: A.S²⁶², E.M²⁶³, J.S²⁶⁴, M.R²⁶⁵, O.B²⁶⁶, R.V²⁶⁷, S.K²⁶⁸, S.I²⁶⁹, V.O²⁷⁰, V.B²⁷¹ ja V.N²⁷². Järgnevalt on välja toodud peamised põhjused, miks kohtud eelnevalt nimetatud eluaegseid vange tingimisi enne tähtaega vangistusest ei vabastanud.

Kinnipeetava ennetähtaegselt vabastamiseks peavad olema täidetud formaalsed ja materiaalsed eeldused. Tartu Ringkonnakohus on märkinud, et määruskaebustes on hakanud levima arusaam, mille kohaselt peab kinnipeetava ennetähtaegselt vabastama juba ainuüksi formaalsete eelduste täidetusel ning ainult erandlikel asjaoludel võib jätta kinnipeetava vabastamata.²⁷³ Siin aga kohtupraktika ei ole muutunud - kohus peab esmalt kontrollima, kas isik on kandnud ära seaduses ette nähtud osa talle mõistetud karistusest. Kui formaalsed eeldused on täidetud, siis tuleb KarS § 76 lg 4 kohaselt kontrollida materiaalseid eeldusi. Sellest tulenevalt saab kinnipeetava vabastada ainult siis, kui formaalsed ja seejärel materiaalsed eeldused on korruga täidetud.²⁷⁴ Vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise puhul on tegemist süüdimõistetud subjektiivse õigusega nõuda seaduses toodud tähtaegade saabumisel enda tingimisi ennetähtaegse vabastamise avalduse menetlemist. See aga ei tähenda, et isiku vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine oleks talle garanteeritud.²⁷⁵

Vabastamata jätmisel on kohtud suurt tähtsust omistanud kuriteo asjaoludele - kinnipeetavate kuriteo asjaolud annavad põhjuse näha uue raske kuriteo toimepanemise riski liialt suureks.²⁷⁶ Uute kuritegude iseloomu on vaja suuresti prognoosida varasemate kuritegude põhjal. Kui kohus leiab, et uute kuritegude toimepanemise risk tulenevalt varasemalt toimepandud

²⁶²VMKm 1-15-7765/28, 1-15-7765/72 ja TrtRnKm 1-15-7765/37, 1-15-7765/88.

²⁶³TrtRnKm 1-15-400/43 ja RKKKm 1-15-400/52.

²⁶⁴RKKKm 1-15-330/45.

²⁶⁵TMK 1-20-5962/9 ja TMK 1-20-5962/29.

²⁶⁶VMK 1-15-7765/42, 1-15-7765/60 ja TrtRnKm 1-15-7765/89.

²⁶⁷VMK 1-21-7534/11 ja TrtRnKm 1-21-7534/24.

²⁶⁸VMK 1-15-313/13.

²⁶⁹TMK 1-06-16694/15.

²⁷⁰TrtRnKm 1-15-318/21.

²⁷¹TMK 1-15-311/14 ja TrtRnKm 1-15-311/21.

²⁷²VMK 1-15-4818/25 ja TrtRnKm 1-15-4818/38.

²⁷³TrtRnKm 1-21-7534/24, p 8.

²⁷⁴TrtRnKm 1-21-7534/24, p 8.

²⁷⁵VMK 1-15-7765/72, p 12.

²⁷⁶TrtRnKm 1-15-400/43, p 35, 1-15-401/47, p 21.

kuritegude asjaoludest ei ole veel piisavalt maandatud, siis ei ole kinnipeetava vangistusest tingimisi enne tähtaega vabastamine õigustatud.²⁷⁷

Kohtud on mitmes asjas leidnud, et uute kuritegude toimepanemist võib soodustada ka alkoholi kuritarvitamine, kui varasemad rasked isikuvastased kuriteod pani isik toime alkoholijoobes.²⁷⁸ Vaatamata sellele, et kinnipeetav on väga pikka aega kaine olnud ning tunnistab probleemi ja on motiveeritud sellega tegelema, on kohtul kahtlus, kinnipeetava varasemat käitumist arvestades, et ta suudab vabaduses tegelikult alkoholist loobuda.²⁷⁹ Alkoholi tarvitamist võivad soodustada ka näiteks vabaduses tekkivad probleemid või pinged - on oht, et vanglast vabadusse pääsedes võib alkoholi sõltuvus halbade asjaolude kokkusattumusel uuesti pinnale tulla.²⁸⁰ Töö autor nõustub, et alkohol võib soodustada uute kuritegude toimepanemisest, aga samas ei saa sellele ülemäära tähtsust omistada, kuna muidu tekiks olukord, kus isikul ei olegi võimalust ennast üldse tõestada. Alkoholism ei ole ravitav, kuid samas on see kontrolli all hoitav ning alkoholist tulenevat riski on võimalik käitumiskontrolli kaudu ära hoida.

Eluaegsed kinnipeetavad on peamiselt jäetud vangistusest vabastamata põhjusel, et nad ei ole karistuse ajal käitunud õiguskuulekalt. Vabastamise peamiseks eelduseks on prognoos, et isik käitub edaspidi õiguskuulekalt ning seda saab hinnata esmajoones selle kaudu, kuidas isik on ennast karistuse kandmise ajal ülal pidanud ja kas ta on täitnud individuaalses täitmiskavas ette nähtud eesmärgid.²⁸¹ Kohus on mitmes asjas leidnud, et kui kinnipeetaval on raskusi õiguskuuleka käitumisega isegi kinnipidamiskohas, siis ei saa olla üldsegi veendunud, et vabaduses suudaks kinnipeetav käitumiskontrolli probleemideta läbida.²⁸² Negatiivse asjaoluna on leitud seda, kui kinnipeetav keeldub osalemast individuaalse täitmiskavaga ettenähtud sotsiaalprogrammides.²⁸³ Vabastamist ei toeta ka enesekeskne käitumine, kus isik õigustab ainult oma käitumist ja kaldub süüdistama teisi inimesi oma agressiivses käitumises - tähtsust omab ka käitumine ametnikega.²⁸⁴ Igal juhul tuleb isiku käitumist vanglas ja tema võimalusi vabaduses hinnata kogumis teiste asjaoludega. Sellest tulenevalt ei ole välistatud,

---

²⁷⁷TrtRnKm 1-15-7765/37, p 24.

²⁷⁸TrtRnKm 1-15-7765/88, 1-15-7765/89, 1-15-401/47, 1-15-343/67.

²⁷⁹TrtRnKm 1-15-7765/88, p 26.

²⁸⁰TrtRnKm 1-15-7765/89, p 23.

²⁸¹RKKKm 3-1-1-12-17, p 20.

²⁸²TrtRnKm 1-15-7765/37, p 18, VMKm 1-15-4818/25, lk 5.

²⁸³TMKm 1-20-5962/29, p 2.5.

²⁸⁴TrtRnKm 1-15-7765/88, p 10.

et konkreetsed kuriteo toimepanemise asjaolud ja isikut või tema elukäiku iseloomustav teave kaaluvad üles kinnipeetavat positiivselt iseloomustava teabe.²⁸⁵

Kinnipeetava vabastamata jätmisel on olulise argumendina välja toodud ka kinnipeetava lähedaste ja igasuguse toetuse puudumise. Kahtlusteta omavad tähtsust head ja toetavad suhted lähedastega, mis annavad täiendavat kaalu isiku vabastamiseks - kinnipeetava võimalused vabanemisel ei ole head, kui tal puudub lähedaste toetus.²⁸⁶ Samas on märgitud, et kuigi head suhted lähedastega on kinnipeetavale abiks, siis riskide maandamiseks oleks hädavajalik ka tugiisik.²⁸⁷ Negatiivse aspektina on välja toodud ka isiku kriminaalsed suhted. Isiku pikk vanglakaristus viitab sellele, et suurema osa isiku suhtlusringkonnast moodustavad kriminaalkorras karistatud isikud. Kestev suhtlemine endiste ja praeguste kinnipeetavatega võib toetada juba välja kujunenud kriminaalset subkultuuri tunnustavat hoiakut ja antipaatiat õigussüsteemi suhtes.²⁸⁸ Kriminaalne suhtlusringkond ei pruugi toetada isiku taasühiskonnastamist ning see omakorda võib suurendada uue kuriteo riski.²⁸⁹

Vabastamata jätmisel on negatiivse aspektina välja toodud ka elukoha ja töökoha puudumist - kohtud on leidnud, et kindla elukoha olemasolu on vabastamise korral üheks vältimatuks eelduseks, et sellist meetet kinnipeetava suhtes saaks üldse kohaldada.²⁹⁰ Alaline elukoht peab olema olemas juba sel hetkel, kui kohus asub kaaluma tingimisi ennetähtaegset vabastamist - ainult võimalus leida pärast vabanemist püsiv elukoht ei täida neid tingimusi. Samuti peab nimetatud elukoht olema kriminaalhooldusametnikul eelnevalt üle kontrollitud.²⁹¹ Kinnipeetava võimalused vabanemisel ei ole head, kui tal puuduks vabanedes töökoht, eriti kui isik pani kuriteo toime majandusliku kasu saamise eesmärgil. Garanteeritud töökohta puudumine suurendab uue kuriteo riski.²⁹² Kohus leidis, et dokumendi ja hariduse puudumine ning minimaalne riigikeele oskus välistab võimaluse seaduslikult tööle asuda ja elatusvahendeid hankida. Seetõttu on äärmiselt suur risk, et vabadusse pääsedes võib isik eluks vajalike vahendite hankimiseks sooritada uusi kuritegusid. Sealjuures ei ole välistatud rahaliste vahendite hankimiseks vägivalda kasutamine.²⁹³ Samuti võib kinnipeetava hooletu

---

²⁸⁵RKKKm 3-1-1-12-17, p 21.

²⁸⁶VMKm 1-15-7765/72, p 19.

²⁸⁷TrtRnKm 1-15-318/21, p 2.5.

²⁸⁸VMKm 1-21-7534/11, lk 10.

²⁸⁹VMKm 1-15-7765/42, lk 4.

²⁹⁰TMKm 1-20-5962/29, p 1.3, TrtRnKm 1-15-311/21, p 1; 1-15-318/21, p 2.6.

²⁹¹TMKm 1-20-5962/29, p 2.5.

²⁹²VMKm 1-15-7765/42, lk 4.

²⁹³TMKm 1-20-5962/29, lk 3.

käitumise korral tema kogutud raha kiiresti otsa saada ning majanduslikud raskused võivad taaskord soodustada uute kuritegude toimepanemist.²⁹⁴

Samuti on kohus mitmes asjas leidnud, et isiku vabastamine ei oleks kooskõlas karistuse mõistmise üldiste eesmärkidega ja ei ole veendumust, et isik ei pane enam uusi kuritegusid toime.²⁹⁵ Süüdimõistetu vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine võib kõne alla tulla juhul, kui reaalse vangistuse kohaldamisega taotletud karistuseesmärgid on saavutatud enne selle lõpptähtaja möödumist.²⁹⁶ Kohtu hinnangul nõuavad pika kuritegeliku minevikuga isiku puhul positiivsed muutused pikemat kinnistamist.²⁹⁷

2.2.3. Armuandmine

Erinevate presidentide ametiaegade jooksul on armu palunud 19 eluaegset vang. Eluaegsetele vangidele on presidendid armu andnud kahel korral, ülejäänud palved on tagasi lükatud.²⁹⁸ 1990. aastal mõisteti surma kaks isikut tapnud M.T. 1993. aastal asendas president Lennart Meri M.T surmanuhtluse eluaegse vangistusega. M.T sai Eesti esimene eluaegne vang. 2002. aastal andis president Arnold Rüütel M.T armu ja asendas tema eluaegse vangistuse 20-aastase vanglakaristusega. 2008. aastal otsustas aga Harju Maakohus M.T enne tähtaega vabastada ja saata välja Venemaale.²⁹⁹

26.03.2018 andis president Kersti Kaljulaid armu eluaegsele vangile A.N.³⁰⁰ A. N tunnistati Kohtla-Järve Linnakohtu 2.novembri 1999. aasta otsusega süüdi 1998. aastal toimunud nelikmõrva eest. A.N süüdimõistmine jõustus 2000. aasta aprillis.³⁰¹

---

²⁹⁴TrtRnKm 1-15-7765/89, p 8.

²⁹⁵VMKm 1-15-313/13, lk 3 ja 1-15-7765/28, lk 3.

²⁹⁶VMKm 1-15-7765/72, p 13.

²⁹⁷VMKm 1-15-7765/72, p 30.

²⁹⁸Einmaa, Iida-Mai. "AK. Nädal" uuris eluaegsete vangide kohtlemist Eesti vanglasüsteemis. ERR 25.09.2022. Arvutivõrgus:<https://www.err.ee/1608728092/ak-nadal-uuris-eluaegsete-vangide-kohtlemist-est-vasnglasustee> (29.01.2023).

²⁹⁹Kuul, M. Roimar peab maksuma ohvri tütrele tagasihoidliku hüvitise. 24.05.2010. <https://www.err.ee/405034/roimar-peab-maksuma-ohvri-tuttele-tagasihoidliku-huvitise> (29.01.2023) ja Parrest, N. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta Karistusseadustiku § 77 lg 1 põhiseaduspärasus. 04.12.2014. Arvutivõrgus:https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_eluaegsest_vangistusest_vabastamise_tingimused.pdf (29.01.2023).

³⁰⁰Kuul, M. President andis nelikmõrva eest eluaegset vangistust kandvale mehele armu. 27.03.2018. Arvutivõrgus:<https://www.err.ee/692353/president-andis-nelikmorva-est-eluaegset-vangistust-kandvale-mehele-armu> (29.01.2023).

³⁰¹RKKKo 3-1-1-51-00.

2023. aasta jaanuaris vaatas president Alar Karis üle 23 süüdimõistetud kurjategija armuandmispalved ja jättis need kõik rahuldamata - nende seas ka viie inimese tapmises osalenud eluaegne vang A.S. A.S osales 1994. aastal Ida-Virumaal viie inimese tapmises. Kohus mõistis A.S surmanuhtluse, mis hiljem asendati eluaegse vangistusega.³⁰²

Arvestades seda, et Eesti Vabariigi ajal on armuandmise korras vabanenud vaid kaks eluaegset vang, siis saab öelda, et tegemist on erandliku olukorraga. Kuivõrd armuandmise ega armuandmisest keeldumise otsuseid ei põhjendata ega avaldata, siis nende kohta ei saa töö autor rohkemaid järeldusi teha. Töö autor arvab, et eluaegsele vangile armuandmine peakski olema pigem haruldane ning nende vabastamine võiks toimuda ikkagi tingimisi vabastamise korras.

2.2.4. Kokkuvõte Eesti kohtupraktikast

Tulenevalt kehtivast regulatsioonist ja Eesti kohtupraktikast saab öelda, et vangistusest tingimisi vabanemiseks peavad esmalt olema täidetud KarS § 77 lg-s 1 sätestatud formaalsed tingimused, st süüdlane peab olema karistusajast tegelikult ära kandnud vähemalt kakskümmend viis aastat. Eluaegset vangistust kandva kinnipeetava tingimisi vabastamise materiaalsed eeldused on samad nagu tähtajalist vangistust kandva isiku ennetähtaegse vabastamise eeldused.³⁰³ Eluaegsete kinnipeetavate tingimisi vabastamata jätmist ei saa põhjendada üksnes kuriteo raskuse ja selle eest mõistetud karistusega. Samas tuleb KarS § 76 lg 4 kohaselt materiaalsete eelduste kontrollimisel arvesse võtta konkreetse kuriteo toimepanemise asjaolusid, millena tuleb mõista kõiki süüdimõistetu konkreetset tegu iseloomustavaid aspekte, mis võivad retsidiivsusrisiki ja võimaliku uue kuriteo raskust mõjutada. Eluaegne vangistus on haruldane, aga see ei tähenda seda, et eluaegset vangistust kandva kinnipeetava vabastamine on mõeldav ainult teoreetiliselt.³⁰⁴ Lisaks tuleb silmas pidada, et kuriteo asjaolude tähtsus aja jooksul väheneb.³⁰⁵

---

³⁰²Einmann, A. Eluaegne vang, sarisüütaja ja lapseõlvetuttava tapja ei saanud presidendilt armu 08.01.2023. Arvutivõrgus:

<https://www.postimees.ee/7686629/eluaegne-vang-sarisuutaja-ja-lapsepolvetuttava-tapja-ei-saanud-presidendilt-armu>

³⁰³TrtRnKm 1-13-4429/133, p 20 ja RKKKm 1-15-400/52, p 9.

³⁰⁴TrtRnKm 1-13-4429/133, p 23.

³⁰⁵RKKKm 1-09-3703/83 p 9.

Eluaegset vangistust kandva isiku tingimisi vabastamise otsustamisel tuleb arvesse võtta mõistetud karistuse võimalikke eripärasid, eriti seda, et vangistus on olnud väga pikk ja süüdlane on tavaelust olnud ebaharilikult kaua eemal. Eluaegset vangistust kandva isiku vabanemiseks peab tema retsidiivsusrisk olema eriti väike, kuna võimalikud uued kuriteod võivad olla väga rasked - mida raskemaid kuritegusid on süüdimõistetult tema varasema käitumise põhjal karta, seda väiksem peab tema vabastamiseks olema uute kuritegude toimepanemise tõenäosus.³⁰⁶ Isikute puhul, kes on kuritegusid sooritanud, säilib alati teatud risk, et tavaellu naastes jätkavad nad uute kuritegude toimepanemist. Sellise riski esinemise võimalikkust tuleb ennetähtaegse vabastamise üle otsustamisel hinnata. Peamine sisuline eeldus vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise puhul on prognoos, et isik käitub edaspidi õiguskauulekalt.³⁰⁷ Õiguskauulekust saab eeskätt hinnata selle kaudu, kuidas isik on ennast karistuse kandmise ajal ülal pidanud.³⁰⁸ Kohus arvestab kinnipeetava käitumist ja tegevusi vanglas - arvesse võetakse erinevate sotsiaalprogrammide läbimist, rehabiliteerivaid tegevusi, individuaalse täitmiskava täitmist, majandustöödel osalemist, töödistsipliini- ja harjumuse tekkimist, hariduse omandamist ning kehtivaid distsiplinaarkaristusi.³⁰⁹ Samuti arvestatakse eluaegse kinnipeetava võimalusi ja elukeskkonda pärast võimalikku vabanemist. Arvesse võetakse, kas kinnipeetava vabanemisjärgsed plaanid on realistlikud ja teostatavad.³¹⁰ Analüüsitakse, kas kinnipeetaval oleks vabanemise korral elukoht, toetavad lähedased ja töökoht. Töökoht on üks esmaseid eeldusi, mis peab olema täidetud, et oleks alust arvata, et kinnipeetav varalise kasu eesmärgil kuritegusid sooritama ei hakka. Vabanemise korral peaksid kinnipeetavad teatud ajaks asuma rehabilitatsioonikeskusesse - oluline on, et vabanemisjärgne elukeskkond toetaks isiku resotsialiseerumist.³¹¹ Kui kohus leiab, et eluaegse kinnipeetava karistuse eesmärgid on saavutatud ja ta ei kujuta enam ühiskonnale ohtu, siis ei saa tema vabastamine olla välistatud. Eluaegset kinnipeetavat ei saa vabastamata jätta üksnes põhjusel, et tema poolt toime pandud kuriteod olid rasked, samal ajal kui kõik teised tema vabastamist toetavad eeldused on täidetud.³¹²

Kokkuvõtvalt eluaegse vangi ennetähtaegse vabastamise otsustamisel omavad tähtsust muuhulgas kriminaalkaristuste arv, vanglas viibitud kordade arv, distsiplinaarkaristused

---

³⁰⁶RKKKm 1-15-400/52, p 9.

³⁰⁷TrtRnKm 1-13-4429/133, p 26.

³⁰⁸RKKKm 3-1-1-12-17, p 20.

³⁰⁹*Ibid*, p-d 27 ja 28

³¹⁰TrtRnKm 1-15-401/47 p 34.

³¹¹TrtRnKm 1-13-4429/133, p 29

³¹²TrtRnKm 1-15-401/47, p 21.

vanglas, tegevus vanglas (töö, õppimine, osalemine sotsiaalprogrammides), elukoha olemasolu, sõltuvused (alkohol, narkootikumid), töökoha olemasolu vabanemisel, sotsiaalsed sidemed (perekond, lapsed), suhtlusringkond ja varasem käitumine kriminaalhoolduses.

Töö autor nõustub Eesti kohtupraktikaga, et kinnipeetava vabastamist toetab tema eeskujulik käitumine vangistuses. Õppimine, töötamine, osalemine erinevates sotsiaalprogrammides ja viisakas suhtumine ametnikesse ning kaasvangidesse näitavad töö autori arvates kinnipeetava soovi ja motivatsiooni muutumiseks ning seda tuleks näha positiivse asjaoluna. Oluline on tõesti ka kinnipeetava elukeskkond pärast võimalikku vabanemist. Kohtud on leidnud, et kinnipeetava elamine teatud aja rehabilitatsioonikeskuses ei ole iseenesest vabastamise tingimuseks, kui kinnipeetaval on olemas toetavad lähedased ja tingimustele vastav elukoht. Eluaegse vangide vabastamisel on kohtud kahel juhul käitumiskontrolli raames kohustanud kinnipeetavat elama rehabilitatsioonikeskuses ning kahel juhul on kinnipeetavad saanud elama asuda iseseisvalt. Töö autor nõustub kohtu vastava seisukohaga, kuid leiab, et kuivõrd kinnipeetavad on ühiskonnast eemal olnud väga pika aja, st vähemalt üle 25 aasta ja selle aja jooksul on riik taganud kinnipeetavale eluks vajaliku, siis arvestades seda, et eluolu on teatud määral ikkagi muutunud, võib kinnipeetavatel olla raske kohe üksinda eraldi elades toime tulla, eriti kui isikul puudub lähedaste toetus. Isegi kui kinnipeetavatel on toetavad lähedased, siis nende näol ei ole üldjuhul ikkagi tegemist spetsialistide ja tugiisikutega, kes vajadusel oskaksid kinnipeetavaid suunata ja abistada. Sellest tulenevalt arvab töö autor, et teatud aja võiksid eluaegsed kinnipeetavad ikkagi elada ka rehabilitatsioonikeskuses ja siis vastavalt soovile asuda iseseisvalt elama. Kohtud on anlüüsinud ka kinnipeetava suhtlusringkonda ja leidnud, et kinnipeetava võimalikul vabastamisel on teatud negatiivne mõju kinnipeetava suhetel kriminaalkorras karistatud isikutega. Töö autor nõustub, et kriminaalne suhtlusringkond võib kujutada uue kuriteo riski, kui eelnevate kuritegude toimepanemisel oli just suhtlusringkonnal suur kaal. Samas leiab töö autor, et kuivõrd eluaegsed vangid on väga pika aja olnud vangistuses just koos teiste kriminaalkorras karistatud isikutega, siis teatud kriminaalne suhtlusringkond on paratamatu - oluline on just see, et isik on valmis edaspidi vastavad suhted lõpetama, välja arvatud pereliikmetega. Samuti on võimalik KarS § 75 lg 2 p 7 kaudu kriminaalkorras isikutega suhtlemist keelata, mis võimaldab vastavaid riske maandada - seda on kohtud kahel korral ka teinud. Kohtupraktikale tuginedes on vabastamise kaalumisel oluline pöörata tähelepanu ka kinnipeetava varasemale alkoholiprobleemile. Kuigi kinnipeetav on vanglas olles väga pikka aega olnud kaine ja tunnistab enda varasemaid probleeme, siis vabaduses olles ilma kontrollita võib vastav probleem taas esile kerkida. Töö

autor nendib, et vastav oht võib tõesti olla, aga samas pärast nii palju aastaid ei saa sellele ülemäära palju kaalu omistada, kuna seda riski on võimalik käitumiskontrolli kaudu ära hoida.

Eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamise/vabastamata jätmise kaalumisel tuginesid kohtud vangla iseloomustusele, kriminaalhooldaja poolt väljatoodud asjaoludele, toimiku materjalidele, prokuratuuri kirjalikule vastusele ning süüdlase arvamusele. Kahel korral on kohus kaasanud ka eksperdi ning tehtud on ekspertiis retsidiivsusrisi hindamiseks.³¹³ Esimeses määruses³¹⁴ kohus analüüsis kõigepealt ise retsidiivsusrisi ning lõpetuseks lisas, et kooskõlas kohtu hinnanguga on ka läbi viidud ekspertiis. Teises määruses³¹⁵ on ekspertiisi tulemusi põhjalikumalt selgitatud ning toodi välja, et retsidiivsusrisi selgitamiseks kaasati ekspert, kes kasutas OxReci retsidiivsusrisi meetodit. Ekspertiisist tulenes, et kinnipeetaval on tugevad psühhopaatsed ja düssotsiaalsed isiksusejooned, tema empaatiavõime on vähene ning ta kaldub manipuleerimisele. Riskihindamisi on iseloomustuse koostamisel läbi viinud ka vanglad, kuid kohtud on leidnud, et riskihindamise väljavõttes kajastatud retsidiivsusrisi protsenti ei saa vabastamise üle otsustamisel arvesse võtta. Põhjus, miks vastavaid protsente ei saa arvestada, on see, et vangla materjalidest ei tulene, milliseid meetodikaid ja andmeid kasutades on uue kuriteo toimepanemise tõenäosusprotsent leitud - vangla riskihinnang on põhistamata ega ole kontrollitav.³¹⁶ Töö autor arvab, et eluaegsest vangistusest ennetähtaegsel vabastamisel kõige keerulisem ongi just uue kuriteo riski hindamine. Kinnipeetavad võivad vanglas, kus on tagatud pidev järelevalve nende käitumise üle ning nõustamine, ennast väga hästi kontrollida, kuid samas väljaspool vanglat, kui kontroll leeveneb, võib olukord hoopiski muutuda. Tartu Ringkonnakohus tõi välja, et kinnipeetaval ongi kasulik käituda vanglas võimalikult õiguskuulekalt, aga samas ei saa sellest teha järeldust, et selline käitumine jätkuks ka pärast tema vabastamist.³¹⁷ Vaatamata kinnipeetava eeskujulikule käitumisele vanglas, ei ole võimalik tema vabastamisega kaasnevat riske kindlalt ennustada. Siinjuures on väga suur vastutus just ka kohtutel, et ennetähtaegselt ei vabaneks kinnipeetav, kes on ühiskonnale endiselt äärmiselt ohtlik. Samas leiab töö autor, et kohtud võiksid retsidiivsusrisi hindamiseks kaasata rohkem ka eksperte. Kohtul vastavat kohustust küll ei ole, aga samas

---

³¹³TrtRnKm 1-15-401/47 ja TrtRnKm 1-07-8640/533.

³¹⁴*Ibid.*

³¹⁵TrtRnKm

³¹⁶TrtRnKm 1-21-7534/24, p 13.

³¹⁷TrtRnKm 1-07-8640/533.

selline võimalus tuleneb KrMS § 432 lg-st 3. Ka Tartu Ringkonnakohus on leidnud, et soovitatav on see, et normatiivseid otsuseid tegev jurist tugineks võimalusel teadlaste abile.³¹⁸

Eesti kohtupraktika eluaegsete vangide vabastamisel ei ole väga pikk - esimene määrus tehti 2008. aastal, kuid võib öelda, et üldjoontes praktika muutunud ei ole, ent kohtute põhjendused määruste tegemisel on muutunud ajas üha põhjalikumaks. Esimesed määrused, mis tehti, märkisid küll näiteks, et isik tuleb jätta vabastamata tulenevalt kuriteo asjaoludest, aga tegelikult teatud määrustes ei avatud toime pandud kuritegude asjaolusid ja tagamaid ning neid kuriteo asjaolusid lõplikult väga põhjalikult ei analüüsitudki. Samas leiab töö autor, et teatava muutuse praktikas tõi kaasa Riigikohtu 2020. aasta määrus.³¹⁹ Kui varasemalt tuginesid kohtud suuresti kinnipeetavate toimepandud kuritegude asjaoludele ja raskusele, siis pärast 2020. aasta määrust hakkasid kohtud üha rohkem rõhku panema ka teistele aspektidele - arvestatakse kinnipeetava käitumist vanglas, osalemist programmides ja majandustöödel, vabanemisyrgset keskkonda jms. Hea näide Riigikohtu 2020. aasta määruse mõju kohta on O.P. 2016. aastal tegi Tartu Maakohus määruse, millega jättis O.P vangistusest vabastamata. Kohus leidis, et jätmata tähelepanuta kõike positiivset, ei ole O.P vabastamine võimalik eelkõige tulenevalt toimepandud kuritegude asjaoludest ja raskusest.³²⁰ Samas 2021. aastal Tartu Ringkonnakohus³²¹ vabastas O.P ja viitas enda määruses sellele, et eluaegsete kinnipeetavate vabastamata jätmist ei saa põhjendada üksnes kuriteo raskuse ja selle eest mõistetud karistusega. Samuti märkis ringkonnakohus, et tähelepanuta ei saa jätta kinnipeetavat iseloomustavaid arvukaid positiivseid argumente.³²²

---

³¹⁸TrtRnKm 1-07-8640/533.

³¹⁹RKKKm 1-14-5339/95.

³²⁰TMKm 1-13-4429/61.

³²¹TrtRnKm 1-13-4429/133.

³²²*Ibid* ja TrtRnKm 1-15-323/33, p 9.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli analüüsida Eesti kohtupraktikat eluaegse vangistuse kohaldamisel ja sellest tingimisi vabastamisel. Magistritöö uurimisküsimuseks oli, kuidas kohtud eluaegse vangistuse kohaldamist ja sellest vabastamist põhjendavad. Uurimisküsimusele vastamiseks analüüsis töö autor kehtivat õigust, õigusalast kirjandust ja kohtupraktikat.

Eesti eluaegsed vangid saab jagada kaheks: isikud, kellele mõistetud surmanuhtlus on asendatud eluaegse vangistusega ning isikud, kellele on eluaegne vangistus mõistetud pärast surmanuhtluse kaotamist Eestis. Eesti Vabariigis on eluaegne vangistus mõistetud (või surmanuhtlus sellega asendatud) 48 isikule - kriminaalkoodeksi alusel 36 isikule ning karistusseadustiku alusel 12 isikule. Põhiline osa eluaegsetest vangidest, st 26 eluaegset kinnipeatavat, viibib vanglas alates 1990. aastatest. Viimati mõisteti eluaegne vangistus 2022. aastal kahe isiku tapmise eest M.T, kes aga endalt vanglas elu võttis. 24.04.2023. aasta seisuga on Eesti vanglates 35 eluaegset vangi.

Suurem osa eluaegsetest vangidest on varem kriminaalkorras karistatud. Isikuid on varasemalt karistatud näiteks tapmiste, varguste ja röövimiste eest. Seitsmele isikule on eluaegne vangistus mõistetud ühe isiku tapmise eest - kõik ülejäänud eluaegsed vangid on tapnud vähemalt kaks isikut. Enne surmanuhtluse/eluaegse vangistuse mõistmist ei olnud vaid kolm isikut varem Eestis kriminaalkorras karistatud - J.U, R.V ja M.T. J.U tappis kolme kuu jooksul viis isikut. R.V tappis eriti piinaval viisil, raha saamise eesmärgil üksiku vanainimese. M.T täitis kolm KarS § 114 kvalifitseerivat tunnust - ta tappis kaks isikut ning ohustas vähemalt 17 inimese elu ja tervist. R.V on ainuke eluaegne vang, kes on tapnud ühe isiku ja kes ei olnud varasemalt karistatud.

Kriminaalkoodeksi aegsest regulatsioonist ja kohtupraktikast tuleneb, et karistuse mõistmisel arvestasid kohtud toimepandud kuriteo raskust ja laadi, süüdlase isikut ning vastutust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Kohtupraktikast lähtuvalt tuli arvestada süüdlase suhtumist kuriteo toimepanekusse, samuti süüdlase varasemat elukäiku - eelnev töökoht, perekonnaseis, varasemad karistused jms. Arvestada tuli ka kuriteo tehjoludega - üksiku eaka naise tapmine, kes ei olnud võimeline vastupanu osutama, näitas erilist ohtlikkust ühiskonnale. Kriminaalkoodeksi aegsest kirjandusest tulenes, et karistuse mõistmisel tuleb

arvestada ka karistuse eesmärkide ja nende saavutamise, aga samas suures enamuses kohtud vastavasisulisi põhjendusi esitanud ei olnud.

Karistusseadustiku aegse regulatsiooni ja kohtupraktika järgi on karistamise aluseks aga isiku süü. Kohtupraktikast tuleneb, et mitu inimest tapnud süüdlase süü tuleb lugeda väga suureks. Samuti on isiku süü keskmisest oluliselt suurem, kui ta on enda teoga täitnud kuriteokoosseisu mitu erinevat kvalifitseerivat tunnust. Sarnaselt kriminaalkodeksi aegse regulatsiooniga arvestab ka kehtiv regulatsioon kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ning lisaks võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid.

KrK § 36 järgi oli süüdlase isik iseseisvaks karistuse kohaldamise aluseks, kuid karistusseadustiku aegse kohtupraktika järgi ei tohi süüdistatava isik lahutatult olla iseseisvaks karistuse liigi ning määra valiku aluseks - süüdistatava isikuga tuleb aga arvestada lähtuvalt eripreventiivsest prognoosist. Nii kriminaalkodeksi kui ka karistusseadustiku aegsest kohtupraktikast tuleneb, et karistuse mõistmisel arvestatakse süüdlase varasemat karistatust. Kriminaalkodeksi aegse kohtupraktika kohaselt arvestati varasemaid karistusi ka siis, kui need ei olnud uue kuriteoga seotud või kui need olid juba kustunud. Karistusseadustiku aegse praktika kohaselt võib varasemat kuritegu arvesse võtta ainult juhul, kui see on uue kuriteoga seotud ja näitab süüdlase ükskõikset suhtumist eelmisse karistamisse ning ei ole karistusregistrist kustutatud.

Valitsev kohtupraktika kinnitab, et eluaegne vangistus mõistetakse enamasti juhtudel, kui isik on tapmise või tapmiskatse toime pannud korduvalt ehk kaks ja enam kordi. Magistritöö autor nõustub kohtupraktikaga, et isikule, kes on tapnud rohkem kui ühe isiku (sh kahe või enama isiku tapmine korraga), tuleks mõista eluaegne vangistus. Kui süüdistatav on tapnud isiku, teda on selle eest karistatud tähtajalise vangistusega ning pärast seda taas paneb toime tapmise, siis see näitab ainult süüdistatava ükskõiksust õiguskorra suhtes ning seda, et ta ei ole oma eelmisest karistusest mitte midagi õppinud.

Töö autor märkas, et kohtute põhjenduste tase karistuse mõistmisel on ajas muutunud - kriminaalkodeksi ajal refereerisid kohtud suuresti üksnes seadust, kuid karistusseadustiku ajal on kohtute põhjendused muutunud põhjalikumaks ning mõistetavat karistusmäära seotakse ka karistuse eesmärgiga.

Enamikes riikides, kus võimaliku karistusena on ette nähtud eluaegne vangistus, on süüdimõistetutel võimalus vanglast ka vabaneda. Vastav võimalus on ka Eestis - kas tingimisi ennetähtaegselt või armuandmise korras. Eluaegse vangistusega karistatud isiku võib katseajaga tingimisi karistusest vabastada, kui süüdimõistetu on karistusajast tegelikult ära kandnud vähemalt kaksikümmend viis aastat. Vabanemine armuandmise korral võib toimuda aga ka varem kui pärast 25 aasta ärakandmist.

Erinevate presidentide ametiaegade jooksul on armu palunud 19 eluaegset vang - armu on antud aga vaid kahel korral. 1993. aastal asendas president Lennart Meri M.T surmanuhtluse eluaegse vangistusega ning aastal 2018 andis president Kersti Kaljulaid armu eluaegsele vangile A.N, kes mõisteti 1999. aastal süüdi nelikmõrva eest. Aastatel 2013 - 2022 on kohtud läbi vaadanud 16 eluaegse vang tingimisi vangistusest vabastamise taotlused - vabastatud on neli eluaegset vang.

Eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamise/vabastamata jätmise kaalumisel tuginesid kohtud vangla iseloomustusele, kriminaalhooldaja poolt väljatoodud asjaoludele, toimiku materjalidele, prokuratuuri kirjalikule vastusele ning süüdlase arvamusele. Kahel korral on kohus kaasanud ka eksperdi ning tehtud on ekspertiis retsidiivsusrisi hindamiseks. Esimesel juhul leidis ekspert, et süüdimõistetust lähtuv retsidiivsusrisk järgmise kahe aasta jooksul pärast vangistusest tingimisi vabanemist on madal. Otsuse tegemisel arvestas kohus vastava ekspertiisiga ning vabastas süüdistatava tingimisi vanglast. Teisel juhul ekspertiisiakti ja asja materjalidega tutvumise järel, leidis kohus, et esinevad mitmed asjaolud, mis ei võimalda öelda, et kinnipeetavast lähtuv uute kuritegude oht on väga madal ning seetõttu ei saa teda ka vabastada. Ekspertiisist tulenes, et kinnipeetaval on tugevad psühhopaatsed isiksusejooned.

Tulenevalt kehtivast regulatsioonist ja Eesti kohtupraktikast saab öelda, et vangistusest tingimisi vabanemiseks peavad esmalt olema täidetud KarS § 77 lg-s 1 sätestatud formaalsed tingimused, st süüdlane peab olema karistusajast tegelikult ära kandnud vähemalt kaksikümmend viis aastat. Materiaalsed eeldused on samad nagu tähtajalist vangistust kandva isiku ennetähtaegse vabastamise eeldused. Eluaegset vangistust kandva isiku vabanemiseks peab tema retsidiivsusrisk olema eriti väike ning peamine sisuline eeldus vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise puhul on prognoos, et isik käitub edaspidi õiguskuulekalt. Õiguskuulekuse hindamisel arvestab kohus eelkõige kinnipeetava käitumist ja tegevusi vanglas - sotsiaalprogrammide läbimine, rehabiliteerivad tegevused, individuaalse

täitmiskava läbimine, majandustöodel osalemine, hariduse omandamine ning kehtivad distsiplinaarkaristused. Arvesse võetakse, kas kinnipeetava vabanemisjärgsed plaanid on realistlikud ja teostatavad. Analüüsitakse, kas kinnipeetaval oleks vabanemise korral elukoht, toetavad lähedased ja töökoht. Töökoht on üks esmaseid eeldusi, mis peab olema täidetud, et oleks alust arvata, et kinnipeetav varalise kasu eesmärgil kuritegusid sooritama ei hakka. Kui kohus leiab, et eluaegse kinnipeetava karistuse eesmärgid on saavutatud ja ta ei kujuta enam ühiskonnale ohtu, siis ei saa tema vabastamine olla välistatud.

Töö autor nõustub Eesti kohtupraktikaga, et kinnipeetava vabastamist toetab tema eeskujulik käitumine vangistuses. Õppimine, töötamine, osalemine erinevates sotsiaalprogrammides ja viisakas suhtumine ametnikesse ning kaasvangidesse näitavad töö autori arvates kinnipeetava soovi ja motivatsiooni muutumiseks ning seda tuleks näha positiivse asjaoluna. Kohtud on leidnud, et kinnipeetava võimalikul vabastamisel on teatud negatiivne mõju kinnipeetava suhetel kriminaalkorras karistatud isikutega. Töö autor nõustub, et kriminaalne suhtlusringkond võib kujutada uue kuriteo riski, aga kuivõrd eluaegsed vangid on väga pika aja olnud vangistuses just koos teiste kriminaalkorras karistatud isikutega, siis teatud kriminaalne suhtlusringkond on paratamatu - oluline on just see, et isik on valmis edaspidi vastavad suhted lõpetama. Kohtud on negatiivse asjaoluna välja toonud ka kinnipeetava varasema alkoholiprobleemi. Töö autor nõustub, et alkohol võib soodustada uute kuritegude toimepanemisest, aga samas ei saa sellele ülemäära tähtsust omistada, kuna muidu tekiks olukord, kus isikul ei olegi võimalust ennast üldse tõestada.

Töö autor arvab, et eluaegsest vangistusest ennetähtaegsel vabastamisel kõige keerulisem on just uue kuriteo riski hindamine. Kinnipeetavad võivad vanglas, kus on tagatud pidev järelevalve nende käitumise üle ning nõustamine, ennast väga hästi kontrollida, kuid samas väljaspool vanglat, kui kontroll leeveneb, võib olukord muutuda. Siinjuures on väga suur vastutus just ka kohtutel, et ennetähtaegselt ei vabaneks kinnipeetav, kes on ühiskonnale endiselt väga ohtlik. Töö autor leiab, et kohtud võiksid retsidiivsusrisiki hindamiseks kaasata rohkem ka eksperte. Kohtul vastavat kohustust küll ei ole, aga samas selline võimalus tuleneb KrMS § 432 lg-st 3.

Eesti kohtupraktika eluaegsete vangide vabastamisel ei ole väga pikk, kuid võib öelda, et üldjoontes praktika muutunud ei ole, ent kohtute põhjendused määruste tegemisel on muutunud ajas üha põhjalikumaks. Teatava muutuse praktikas tõi kaasa Riigikohtu 2020.

aasta määrus nr 1-14-5339. Kui enne tuginesid kohtud suuresti kinnipeetavate toimepandud kuritegude asjaoludele ja raskusele, siis pärast vastavat määrust hakkasid kohtud üha rohkem rõhku panema ka teistele aspektidele - kinnipeetava käitumine vanglas, osalemine programmides ja majandustöödel, vabanemisjärgne keskkond jms. Isikut ei saa vabastamata jätta üksnes toimepandud kuriteo raskuse ja asjaolude tõttu.

Kokkuvõttes saab öelda, et eluaegne vangistus on erakorraline karistus, mille kohaldamist tuleb eriti põhjalikult analüüsida ja põhjendada. Väga põhjalikult tuleb analüüsida ka eluaegse vangi vabastamist ning vabastamine on võimalik üksnes juhul, kui kinnipeetava uue kuriteo risk on eriti madal. Valdavalt on kohtud eluaegse vangistuse kohaldamist ja sellest vabastamist põhjalikult põhjendanud, kuid on ka erandeid.

LIFE IMPRISONMENT AND RELEASE ON PAROLE ACCORDING TO ESTONIAN COURT PRACTICE

Summary

A total of 54 homicides and attempted murders were recorded in Estonia during the years of 2021 and 2022. Although the number of killings and murders has decreased over the years (in 2020 a total of 50 killings and murders were recorded), the number is still high. The author of the master's thesis believes that there is a widespread opinion in Estonian society and the media that the punishments for killings are too lenient and that prisoners are released too lightly. It follows from the current legislation of Estonia that certain crimes can be sentenced to life imprisonment, but at the same time there is no provision that states in which case life imprisonment must be sentenced. Therefore, these reasons must be found in case law.

Life imprisonment is the most severe form of punishment in countries that have abolished the death penalty. In Estonia, life imprisonment has been imposed since 1997, before that the death penalty was used as an alternative. In the Republic of Estonia, 48 persons have been sentenced to life imprisonment (or the death penalty has been replaced by it), six of them within the last 10 years. As of 24.04.2023, there are 35 life prisoners in Estonian prisons.

The aim of this master's thesis was to analyze Estonian judicial practice in the application of life imprisonment and parole. The research question of the master's thesis was how the courts justify the application of life imprisonment and release from it. To answer the research question, the author of the paper analyzed the current law, legal literature and case law. The aim was to analyze the entire jurisprudence of newly independent Estonia, i.e. since 1991. In total, the author of the master's thesis analyzed 60 decisions on the application of life imprisonment and 36 requests for parole from life imprisonment.

In the first chapter of the master's thesis the author firstly opens up the concept and emergence of life imprisonment, discusses the legal regulation of life imprisonment, limitations, effects, connections with penal theories and the general practice of applying the penalty. The author then analyzes Estonian judicial practice in the application of life imprisonment - firstly the practice during the time of the Criminal Code and then the practice during the time of the Penal Code.

It became clear from judicial practice that the main part of life prisoners, i.e. 26 life prisoners, have been in prison since the 1990s. The last time M.T. was sentenced to life imprisonment in 2022 for killing two people, but he took his own life in prison. The majority of life prisoners have previously been criminally punished. Before being sentenced to the death penalty/life imprisonment, only three persons had not been previously criminally punished in Estonia. Seven persons have been sentenced to life imprisonment for killing one person, all other life prisoners have killed at least two persons. R.V is the only life prisoner who has killed one person and who was not previously punished.

From the judgments of the time of the Criminal Code, it emerged that the most murders were committed by persons aged 20-29. It follows from the regulation and jurisprudence of the Criminal Code that when sentencing, the courts take into account the gravity and nature of the crime committed, the identity of the culprit, and mitigating and aggravating circumstances. Based on judicial practice, the culprit's attitude towards the commission of the crime must be taken into account, as well as the previous life history of the offender - previous job, marital status, previous punishments, etc. Previous punishments were taken into account even if they were not related to the new crime. It follows from the literature of the time of the Criminal Code that the goals of the punishments and their achievement must also be taken into account when sentencing, but the author of the master's thesis found that this was not done in the vast majority of judgments.

From the judgments of the time of the Penal Code, it emerged that the most murders were committed by persons aged 33-40. According to the regulation and jurisprudence of the Penal Code, the basis of punishment is the guilt of the person. It follows from judicial practice that the guilt of the culprit who killed several people must be considered very high. Also, a person's guilt is significantly higher than the average, if one has fulfilled several different qualifying features of the crime composition by one's act. Similar to the regulation at the time of the Criminal Code, the current regulation also takes into account mitigating and aggravating circumstances, as well as the possibility of influencing the culprit to refrain from committing crimes in the future and the interests of protecting the legal order.

According to § 36 of the Criminal Code, the identity of the culprit was the independent basis for the application of the punishment, but according to the jurisprudence at the time of the Penal Code, the identity of the accused may not independently be the basis for choosing the

type and amount of punishment - the accused person, however, must be taken into account based on a special preventive forecast. It follows from the jurisprudence of both the Criminal Code and the Penal Code that the previous punishment of the culprit is taken into account when sentencing. According to the jurisprudence at the time of the Criminal Code, previous sentences were taken into account even if they were not related to a new crime or if they had already expired. According to the practice at the time of the Penal Code, a previous crime can be taken into account only if it is related to a new crime and shows the offender's indifferent attitude to the previous punishment and has not been deleted from the criminal record.

The ruling jurisprudence confirms that life imprisonment is an extraordinary punishment and it is sentenced in cases where a person has committed murder or attempted murder repeatedly, i.e. two or more times. The author of the master's thesis agrees with judicial practice that a person who has killed more than one person should be sentenced to life imprisonment. If the accused has killed a person, has been sentenced to a term of imprisonment for it, and after that commits the killing again, it only shows the accused's indifference to the legal order and that he has not learned anything from his previous punishment.

The author of the master's thesis finds that the level of reasoning of the courts when sentencing has changed over time - during the Criminal Code, the courts mostly referred only to the law, but during the Penal Code, the reasoning of the courts has become more comprehensive, and the amount of punishment imposed is also linked to the purpose of the punishment.

In the second chapter of the master's thesis the author concentrates on the release of life imprisonment. The first sub-chapter of the second chapter is an overview chapter, where it can be seen how one can get released from life imprisonment. The author analyzes the forms of release from life imprisonment - both parole and pardon. In the second sub-chapter of the second chapter, the author deals with Estonian jurisprudence on release from life imprisonment - first, the author analyzes the reasons of the courts for parole and non-release, then the author outlines the practise of granting amnesty, and finally, the author summarizes the Estonian jurisprudence.

In most countries where life imprisonment is a possible sentence, convicts have the option of being released from prison. There is a corresponding possibility in Estonia as well - either with early parole or by way of pardon. A person sentenced to life imprisonment may be paroled with a probationary period if the convicted person has actually served at least twenty-five years of the sentence. Release in the case of a pardon can also take place earlier than after serving 25 years.

The analysis showed that during the terms of office of different presidents, 19 life prisoners have asked for pardon, but pardon has been granted only twice. During the years of 2013-2022, the courts have reviewed the parole requests of 16 life prisoners - four life prisoners have been released, one in 2021 and three in 2022.

When considering parole/non-parole from life imprisonment, the courts relied on the description of the prison, the circumstances presented by the probation officer, the file materials, the written response of the prosecutor's office and the opinion of the culprit. On two occasions, the court has also involved an expert, and an expert assessment has been carried out to assess the risk of recidivism.

Based on the current regulation and Estonian jurisprudence, it can be said that in order to be released from imprisonment on parole, firstly the culprit must have actually served at least twenty-five years of the sentence. After formal prerequisites the court analyzes the material prerequisites, which are the same as the prerequisites for the early release of a person serving a term of imprisonment.

In order for a person serving a life sentence to be released, his or her risk of recidivism must be particularly low, and the main essential prerequisite for conditional early release from imprisonment is the prediction that the person will behave law-abidingly in the future. When assessing compliance with the law, the court primarily takes into account the detainee's behavior and activities in prison - completion of social programs, rehabilitative activities, completion of an individual execution plan, participation in economic work, acquisition of education and valid disciplinary sanctions. Consideration will be given to whether the inmate's post-release plans are realistic and feasible. It is analyzed whether the detainee would have a place to live, supportive relatives and a job if released. A job is one of the primary prerequisites that must be fulfilled in order to have a basis for believing that the

inmate will not commit crimes for financial gain. If the court finds that the goals of the life sentence have been achieved and he no longer poses a threat to society, his release cannot be ruled out.

The author of the master's thesis believes that the most difficult thing in the case of early release from life imprisonment is the assessment of the risk of a new crime. Inmates can control themselves very well in prison, where constant monitoring of their behavior and counseling is guaranteed, but at the same time, outside the prison, when control is relaxed, the situation can change. In this case, the courts also have a very big responsibility to ensure that the prisoner, who is still very dangerous to society, is not released prematurely. The author of the paper believes that the courts could involve more experts to assess the risk of recidivism. The court does not have a corresponding obligation, but at the same time such a possibility arises from the Code of Criminal Procedure.

The author of the paper agrees with Estonian judicial practice that the release of a detainee is supported by his exemplary behavior in prison. Studying, working, participating in various social programs and being polite to officials and fellow inmates, in the author's opinion, show the desire and motivation of the inmate to change, and this should be seen as a positive circumstance. Courts have found that the possible release of a detainee has a certain negative effect on the detainee's relationship with criminally convicted persons. The author of the paper agrees that a criminal social circle can pose a risk of a new crime, but since life prisoners have been in prison for a very long time with other criminally punished persons, a certain criminal social circle is inevitable - the important thing is that the person is ready to end the relevant relationships in the future. The courts have also pointed out the inmate's previous alcohol problem as a negative factor. The author of the work agrees that alcohol can encourage the commission of new crimes, but at the same time, it cannot be given too much importance, because otherwise a situation would arise where the person has no chance to prove himself at all.

Estonian judicial practice in the release of life prisoners is not very long, but it can be said that in general the practice has not changed, but the reasons of the courts when making regulations have become more and more comprehensive over time.

LÜHENDID

Art - artikkel

EIK - Euroopa Inimõiguste Kohus

EIKo - Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus

EIÕK - Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

HMKo - Harju Maakohtu otsus

Jms - ja muud sellised

Jt - ja teised

KarS - Karistusseadustik

Komm vlj - kommenteeritud väljaanne

KrK - Kriminaalkoodeks

KrMS - Kriminaalmenetluse seadustik

Lg - lõige

P - punkt

PMKo - Pärnu Maakohtu otsus

Ptk - peatükk

RKKKo - Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

RKKKm - Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus

TlnRnKo - Tallinna Ringkonnakohtu otsus

TrtRnKm - Tartu Ringkonnakohtu määrus

TrtRnKo - Tartu Ringkonnakohtu otsus

TMKm - Tartu Maakohtu määrus

TMKo - Tartu Maakohtu otsus

VangS - Vangistusseadus

VMKm - Viru Maakohtu määrus

VMKo - Viru Maakohtu otsus

Vs - versus

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. A policy briefing on life imprisonment. University of Nottingham, Penal Reform International 2018. Arvutivõrgus: https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2018/04/PRI_Life-Imprisonment-Briefing.pdf (29.01.2023).
2. Duff, R.A., Garland, D. Introduction: Thinking about Punishment. Oxford University Press 1994.
3. Effects of Long Term Incarceration. John Howard Society of Alberta 1999. Arvutivõrgus: <https://johnhoward.on.ca/wp-content/uploads/2014/09/jhs-alberta-report-effects-of-long-term-incarceration.pdf> (29.01.2023).
4. Eluaegsete kinnipeetavate ennetähtaegne vabastamine. Justiitsministeerium, kriminaalpoliitika osakond. Tallinn 2010. Arvutivõrgus: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/eluaegsete_ulevaade.pdf (20.04.2023).
5. Eluaegne vangistus ilma vabanemise lootuseta: Vinter jt vs. Ühendkuningriik. Riigi Teataja. 25.08.2013. Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/8418 (29.01.2023).
6. Fleury-Steiner, B. Effects of Life Imprisonment and the Crisis of Prisoner Health. American Society of Criminology. Criminology & Public Policy. Vol 14, Issue 2. 2015.
7. Gumboh, E. The penalty of life imprisonment under international criminal law. African human rights law journal, Vol 11, No 1, 2011, lk 78.
8. Hamilton, M. Some facts about life: the law, theory, and practice of life sentences. Lewis & Clark Law Review, Vol. 20:3.
9. Kronenwetter, M. Capital Punishment: A Reference Handbook, Second Edition. ABC-CLIO 2001, lk 21.
10. Kruusamäe, M. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas 2012. Arvutivõrgus: https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2012/karistuse_kohaldamise_etapid.pdf (29.01.2023).
11. Kuritegevus Eestis 2021. Tapmised ja mõrvad. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/Tapmised_page.html (29.01.2023).
12. Life Imprisonment. United Nations Office at Vienna Crime Prevention and Criminal Justice Branch 1994. Arvutivõrgus: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/06/UNODC-1994-Lifers.pdf> (29.01.2023).
13. Madise, L., Pikamäe, P., Sootak, J. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
14. Madise, Ü. Eluaegset vangistust kandva kinnipeetava karistusest tingimisi vabastamise kord. Õiguskantsleri seisukoht 24.07.2015. Arvutivõrgus: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_margukiri_eluaegset_vangistust_kandva_kinnipeetava_karistusest_tingimisi_vabastamise_kord.pdf (29.01.2023).

15. McCutcheon, J.P, Coffey, G. Life Sentences in Ireland and the European Convention on Human Rights. *The Irish Yearbook of International Law*, Vol 1, No 3, 2006.
16. Moore, M.S. Justifying retributivism. *27 Israel Law Review* 15, 1993.
17. Nurk, M. Eluaegsete kinnipeetavate kaebused Eesti Riigikohtu lahendites ajavahemikul 2010-2017: kas monoloog või dialoog? Magistritöö. Juhendaja Silvia Kaugia. Tartu: Tartu Ülikool 2018.
18. Parrest, N. Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta Karistusseadustiku § 77 lg 1 põhiseaduspärasus. Õiguskantsleri seisukoht 04.12.2014. Arvutivõrgus: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_eluaegsest_vangistusest_vabastamise_tingimus_ed.pdf (29.01.2023).
19. Raudsepp, S. Eluaegne vangistus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika valguses. Magistritöö. Juhendaja Julia Laffranque. Tartu: Tartu Ülikool 2017.
20. Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
21. Schartmueller, D. Life Imprisonment in Scandinavia: The ultimate punishment in the penal environments of Denmark, Finland, and Sweden. Northern Arizona University 2015.
22. Sebba, L. The Pardoning Power: A World Survey. *The Journal of Criminal Law and Criminology - Northwestern University Pritzker School of Law*, Vol 68, No 1.
23. Situation of life-sentenced prisoners. Council of Europe 2016. Arvutivõrgus: <https://rm.coe.int/16806cc447> (29.01.2023).
24. Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? *Juridica* 3/2022.
25. Soo, A., Markina, A., Tee, K. Karistus kui tasumine, karistus kui preventatsioon: millised karistuse eesmärgid "töötavad"? *Juridica* 9-10/2022.
26. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021.
27. Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
28. Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Õigusteaduse õpik. Tallinn: Juura 2017.
29. Van Zyl Smit, D. Outlawing Irreducible Life Sentences: Europe on the Brink? *Federal Sentencing reporter*, Vol 23, No 1, 2010, lk 46.
30. Van Zyl Smit, D., Appleton, C. *Life Imprisonment: A Global Human Rights Analysis*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press 2019
31. Üprus, A. Eluaegne vangistus. MTÜ Balti Kriminaalpreventsiiooni ja Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Instituut 2013.
32. 2022. aasta I poolaasta kuritegevuse ülevaade. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus: <https://public.tableau.com/app/profile/kriminaalpoliitika/viz/2022Ipoolaasta/2022Ips> (29.01.2023).

Eesti kohtupraktika

33. RKKKo 3-1-1-101-96.
34. RKKKo 3-1-1-36-97.
35. RKKKo 3-1-1-24-97.
36. RKKKo 3-1-1-40-98.
37. RKKKo 3-1-1-51-00.

38. RKKKo 3-1-1-79-03.
39. RKKKo 3-1-1-137-03.
40. RKKKo 3-1-1-29-04.
41. RKKKo 3-1-1-14-06.
42. RKKKo 3-1-2-3-06.
43. RKKKo 3-1-1-99-06.
44. RKKKo 3-1-1-11-10.
45. RKKKo 3-1-1-13-11.
46. RKKKo 3-1-1-76-12.
47. RKKKo 3-1-1-113-12.
48. RKKKo 3-1-1-66-14.
49. RKKKo 3-1-1-94-14.
50. RKKKo 3-1-1-59-15.
51. RKKKo 3-1-1-70-16.
52. RKKKo 3-1-1-9-17.
53. RKKKo 1-17-1629/44.
54. RKKKm 3-1-1-18-11.
55. RKKKm 3-1-1-12-17.
56. RKKKm 1-14-5339/95.
57. RKKKm 1-15-330/45.
58. RKKKm 1-09-3703/83.
59. RKKKm 1-15-400/52.
60. TlnRnKo II-1/58/00 (otsus Rahvusarhiivis).
61. TlnRnKo 1-08-5484/10.
62. TlnRnKo 1-09-16587/25.
63. TlnRnKo 1-13-1833/72.
64. TlnRnKo 1-13-3731/25.
65. TlnRnKo 1-14-5890/38.
66. TlnRnKo 1-18-1903/91.
67. TlnRnKo 1-20-8538/129.
68. TrtRnKo 1-09-12874/43.
69. TrtRnKo 1-14-10916/106.
70. TrtRnKm 1-13-4429/33.
71. TrtRnKm 1-15-7765/37.

72. TrtRnKm 1-15-318/21.
73. TrtRnKm 1-13-4429/66.
74. TrtRnKm 1-15-343/27.
75. TrtRnKm 1-15-311/21.
76. TrtRnKm 1-15-400/43.
77. TrtRnKm 1-15-4818/38.
78. TrtRnKm 1-13-4429/133.
79. TrtRnKm 1-21-7534/24.
80. TrtRnKm 1-15-7765/88.
81. TrtRnKm 1-15-7765/89.
82. TrtRnKm 1-15-401/47.
83. TrtRnKm 1-15-343/67.
84. TrtRnKm 1-15-323/33.
85. HMKo 1-163/92 (otsus Rahvusarhiivis).
86. HMKo 1-506/99 (otsus Rahvusarhiivis).
87. HMKo 1-08-5484/2.
88. HMKo 1-09-16587/19.
89. HMKo 1-13-1833/38.
90. HMKo 1-13-3731/13.
91. HMKo 1-18-1903/91.
92. PMKo 1-12-8878/21.
93. PMKo 1-14-5890/28.
94. PMKo 1-20-8538/93.
95. TMKo 1-163/2000 (otsus Tartu Maakohtu arhiivis).
96. TMKo 1-710/03 (otsus Tartu Maakohtu arhiivis).
97. TMKo 1-09-12874/22.
98. TMKo 1-11-3150/15.
99. TMKm 1-13-4429/29.
100. TMKm 1-13-4429/61.
101. TMKm 1-13-4429/73.
102. TMKm 1-13-4429/87.
103. TMKm 1-15-311/14.
104. TMKm 1-20-5962/9.
105. TMKm 1-06-16694/15.

106. TMKm 1-20-5962/29.
107. VMKo 1-14-10916/72.
108. VMKm 1-15-401/12.
109. VMKm 1-15-343/11.
110. VMKm 1-15-313/13.
111. VMKm 1-15-7765/28.
112. VMKm 1-15-7765/42.
113. VMKm 1-15-4818/25.
114. VMKm 1-21-7534/11.
115. VMKm 1-15-7765/60.
116. VMKm 1-15-7765/72.
117. Viru Ringkonnakohus II-1-133/96 (otsus Rahvusarhiivis).
118. Viru Ringkonnakohus II-1-130/96 (otsus Rahvusarhiivis).
119. Viru Ringkonnakohus II-1-189/96 (otsus Rahvusarhiivis).
120. Viru Ringkonnakohus II-1-108/97 (otsus Rahvusarhiivis).
121. Viru Ringkonnakohus II-I-182-00 (otsus Rahvusarhiivis).
122. Ida-Viru Maakohus 1-115/1996 (otsus Rahvusarhiivis).
123. Ida-Viru Maakohus 1-125/97 (otsus Rahvusarhiivis).
124. Ida-Viru Maakohus 1-73/00 (otsus Rahvusarhiivis).
125. Kohtla-Järve Linnakohus 1-47/99 (otsus Rahvusarhiivis).
126. Kohtla-Järve Linnakohus 1-336/00 (otsus Rahvusarhiivis).
127. Lääne-Viru Maakohus 1-239/93 (otsus Rahvusarhiivis).
128. Narva Linnakohus 1-283/04 (otsus Rahvusarhiivis).
129. Tallinna Linnakohus 1-179-94 (otsus Rahvusarhiivis).
130. Tallinna Linnakohus 1/2-1226/97 (otsus Rahvusarhiivis).
131. Tallinna Linnakohus 1/2-14/97 (otsus Rahvusarhiivis).
132. Tallinna Linnakohus AS-6-1997 (määrus Rahvusarhiivis).
133. Tallinna Linnakohus 1/2-1634/2000 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).
134. Tallinna Linnakohus 1/1-1085/2001 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).
135. Tallinna Linnakohus 1/2126/01 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).
136. Tallinna Linnakohus 1/2991/03 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).
137. Tallinna Linnakohus 1-1300/03 (otsus Harju Maakohtu arhiivis).
138. Valga Maakohus 1-96/2000 (otsus Tartu Maakohtu arhiivis).
139. Viljandi Maakohus 1-73/97 (otsus Rahvusarhiivis).

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

140. EIKo 12.02.2008, 21906/04, Kafkaris vs. Küpros.
141. EIKo 5.04.2011, 4413/06, Törköly vs. Ungari.
142. EIKo 09.07.2013, 66069/09, 130/10 ja 3896/10, Vinter jt vs. Ühendkuningriik.
143. EIKo 20.05.2014, 73593/10, László Magyar vs. Ungari.
144. EIKo 22.07.2014, 49905/08, Čáčko vs. Slovakkia.
145. EIKo 15.12.2015, 4947/04, Gurban vs. Türgi.
146. EIKo 26.04.2016, 10511/10, Murray vs. Holland.
147. EIKo 24.01.2017, 60367/08, 961/11, Khamtokhu ja Aksenchik vs. Venemaa.
148. EIKo 06.03.2017, 37871/14, 73986/14, T.P. ja A.T. vs. Ungari.
149. EIKo 17.06.2021, 39734/15, 35530/16, 26804/18, Sándor Varga jt vs. Ungari.

Kasutatud õigusaktid

150. Armuandmispalvete läbivaatamise komisjoni moodustamine ja selle töökorra kinnitamine. - RTL 2007, 13, 201
151. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 15.05.2015, 2.
152. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 2010, 14, 54.
153. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 06.08.2022, 27.
154. Kinnipeetava tingimisi enne tähtaega vabastamise materjalide ettevalmistamise kord. - RT I 2010, 58, 394 ... RT I, 25.04.2018, 11.
155. Kriminaalkodeks. - RT 1992, 20, 288.
156. Kriminaalmenetluse seadustik. - RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 22.12.2021, 45.
157. Lapse õiguste konventsioon. - RT II 1996, 16, 56.
158. Vangistus seadus. - RT I 2000, 58, 376 ... RT I, 06.08.2022, 23.
159. Vangla sisekorraeskiri. - RTL 2000, 134, 2139 ... RT I, 29.12.2022, 61.

Muud allikad

160. Belarus: New death penalty law is the ultimate attack on human rights. Amnesty 19.05.2022. Arvutivõrgus: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/05/belarus-new-death-penalty-law-is-the-ultimate-attack-on-human-rights/> (29.01.2023).
161. Berendson, R. Emavägistajast topeltmõrvar jääb eluks ajaks trellide taha. Eesti Päevaleht. Arvutivõrgus: <https://epl.delfi.ee/artikkel/50773552/emavagistajast-topeltmorvar-jaab-eluks-ajaks-trellide-taha> (29.01.2023).
162. Danish Criminal Code.

163. Einmaa, Iida-Mai. "AK. Nädal" uuris eluaegsete vangide kohtlemist Eesti vanglasüsteemis. ERR 25.09.2022. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608728092/ak-nadal-uuris-eluaegsete-vangide-kohtlemist-eesi-vanglasusteemis> (29.01.2023).
164. Incarceration rate in European countries in 2021. Statista. Arvutivõrgus: <https://www.statista.com/statistics/957501/incarceration-rate-in-europe/> (29.01.2023).
165. Inimõiguste kohus leidis, et eluaegsetel vangidel peab olema võimalus taotleda ennetähtaegset vabastamist. Välisministeerium 30.07.2013. <https://www.vm.ee/uudised/inimoiguste-kohus-leidis-et-eluaegsetel-vangidel-peab-olema-voimalus-taotleda-ennetahtaegset> (29.01.2023).
166. Kirsberg, K. Pärnu Maakohus langetas otsuse kaks naist mõrvanud Andres Võsu kriminaalasjas. 13.03.2013. Arvutivõrgus: <https://www.kohus.ee/ajakirjanikule/uudised/parnu-maakohus-langetas-otsuse-kaks-naist-morvanud-andres-vosu> (29.01.2023)
167. Kuul, M. Roimar peab maksma ohvri tütrele tagasihoidliku hüvitise. ERR 24.05.2010. <https://www.err.ee/405034/roimar-peab-maksma-ohvri-tuttele-tagasihoidliku-huvitise> (29.01.2023).
168. Lepik, S. Tartu vanglas suri võigaste mõrvade eest eluaegset karistust kandev mees. Pealinn 2020. Arvutivõrgus: <https://pealinn.ee/2020/03/11/tartu-vanglas-suri-voigaste-morvade-ees-eluaegset-karistust-kandev-mees/> (29.01.2023).
169. Linnard, H. MÕRTSUKA PIHTIMUS: „Oleksin pidanud tapma väljapressija, mitte süütu vanamemme.“ Õhtuleht 12.03.2019. Arvutivõrgus: <https://www.oh tuleht.ee/945285/mortsuka-pihtimus-oleksin-pidanud-tapma-valjapressija-mitte-suutu-vanamemme> (29.01.2023).
170. Luts, P. Viru Vanglas suri eluaegne vang. ERR 21.06.2012. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/346330/viru-vanglas-suri-eluaegne-vang> (29.01.2023).
171. Mäekivi, M. Ringkonnakohus tühistas Romeo Kalda tingimisi vabastamise. ERR. 20.02.2023. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608891377/ringkonnakohus-tuhistas-romeo-kalda-tingimisi-vabastamise> (09.04.2023).
172. Nellis, A. No End In Sight: America's Enduring Reliance on Life Sentences. 17.02.2021. Arvutivõrgus: <https://www.sentencingproject.org/reports/no-end-in-sight-americas-enduring-reliance-on-life-sentences/> (29.01.2023).
173. Prisoners. Prison and Probation Service of Finland. Arvutivõrgus: <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/criminalsanctionsagency/statistics/prisoners.html> (29.01.2023).
174. Prokuratuur vaidlustas politseinikutapja Romeo Kalda ennetähtaegse vabastamise. ERR 04.10.2022. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608737860/prokuratuur-vaidlustas-politseinikutapja-romeo-kalda-ennetahtaegse-vabastamise> (29.01.2023).
175. Pöld, T. Eluaegsete vangide hingel on üle 90 mõrva. Postimees 30.08.2008. Arvutivõrgus: <https://www.postimees.ee/29876/eluaegsete-vangide-hingel-on-ule-90-morva> (29.01.2023).
176. Rakvere topeltmõrvar kandis karistuse lõpuni. Virumaa Teataja Arvutivõrgus: <https://virumaateataja.postimees.ee/886318/rakvere-topeltmorvar-kandis-karistuse-lopuni> (29.01.2023).

177. Randla, S. Topeltmõrvar andis end politseile üles. Õhtuleht 2001. <https://www.ohhtuleht.ee/107642/topeltmorvar-andis-end-politseile-ules> (29.01.2023)
178. Ruitlane, O. VANGIVALVUR RÄÄGIB } Ustimenko, Kalda, Pjatnitski — nad on eluaegsed inimesed. Postimees 28.10.2021. Arvutivõrgus: <https://ypsilon.postimees.ee/7372762/vangivalvur-raagib-ustimenko-kalda-pjatnitski-nad-on-eluaegsed-inimesed> (29.01.2023).
179. Sentences and non-punitive orders. Government of the Netherlands. Arvutivõrgus: <https://www.government.nl/topics/sentences-and-non-punitive-orders/custodial-sentences> (29.01.2023).
180. Swiss Criminal Code.
181. The Penal Code of Finland.
182. The Swedish Criminal Code.
183. Tooming, M. Suri Lihulas kaks inimest tapnud Mikk Tarraste. ERR 04.06.2022. Arvutivõrgus: <https://www.err.ee/1608619660/suri-lihulas-kaks-inimest-tapnud-mikk-tarraste> (29.01.2023).
184. Uudised ja arvud. Vanglateenistus. Arvutivõrgus: <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/nadala-ulevaade-2003-02042023> (24.04.2023).
185. Väljaots, J. Alaealine tapja mõisteti süüdi. Õhtuleht 2003. Arvutivõrgus: <https://www.ohhtuleht.ee/141361/alaealine-tapja-moisteti-suudi> (29.01.2023).